

♦ A tartalomról:

Dr. Fischer Benjámín: A konzervativizmus a moder zsidóságban. — Adolf Donath (Berlin): Volt egy csendes kicsi ház. — Gábor Ignác: Az „Ojvé“-egylet kereszties hadjárata. — Kiss Arnold: Szentföldre. — H. Jewin (London): Azon az éjjelen. (Schwarzbart é védője képével.) — Csermely Gyula: A dédapa öröke. — Dr. Kunos Ignác: Karaita-kazár képek (7 illusztrációval). — André Spire (Páris): Nudítás. — Margittai László: Kitaszítva. — Joel Engel (Telaviv) halála, arcképpel. — Mohácsi Jenő: Az Ember Tragédiája XIB. színe. — Tóbiás Hermann: Az erdélyi kolónia gyermekeiért. — Kiss Arnold: Makai Emilről (2 képvel). — Balthazár Dezső püspök: A Palesztina-munkáról. — Dr. Heller Bernát, Dr. Schlesinger Sámuel, Dr. Pap Izsák: Új könyvekről. — Ujvári Péter: Menj és építs. — Kovács Kálmán: Zsidó színművészek (Mayer Pallenberg és Darvas Lili képeivel). — Tollhegy — Krónika és szemle. — Georg Brandes. — A Mult és Jövő szentföldi társasutazása. — Prof. Leoni Pasternak újabb festményei (8 reprodukcióval és mű melléklettel). — Becalel Schatz (Jeruzsálem) képei. Rembrandt és Rubens bibliai képei.

ULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-TROPALMI-MŰVÉSZETI-TÁRS-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT

SZERKESZTI-ÉS-KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN

של פסח
HUSVÉTI ÁRUT

ismét készít ez évben az ismert kitünő minőségben,
 szigorúan rituális előírás szerint

SCHREIBER SIMON

az egri főrabbi főtisztelendő ur felügyelete alatt a

Franck Henrik Fiai
 R.-T.

Levelezési cím:

Budapest, VI. Benczur u. 1.

Postafiók: 216.

Telefon: Teréz 129-19.

Ifj. WEISS GYULA

TÜKÖR- ÉS TÁBLAÜVEG-
 NAGYKERESKEDŐ

TELEFON:

TERÉZ 101-12 és 101-13.

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 29.

orth.
 כשר

STÜHMER-féle של פסח

orth.

csokoládé

כשר

A budapesti aut. orth. rabbinárus felügyelete alatt. Kap-
 ható minden jobb fűszer-, csemege- és cukorka-üzletben.
 Viszonteladók az eredeti hechscher másolatát kapják.
Gyár: Budapest, VIII., Szentkirályi ucca 8.

Zálogcédulákat kiváltak.

Brilliánsokat, ékszereket bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, VII., Király-utca 51.

Telefon: 105-35.

(Teréz-templommal szemben).

Orth. כשר

TAUBER ÉTTERMEI

BUDAPEST, VII. KERÜLET, ROMBACH UCCA 16. SZÁM

AZ UDVARBAN KÁVÉ- ÉS TEJCSARNOK

לעיל יודא יודא felügyelete alatt.

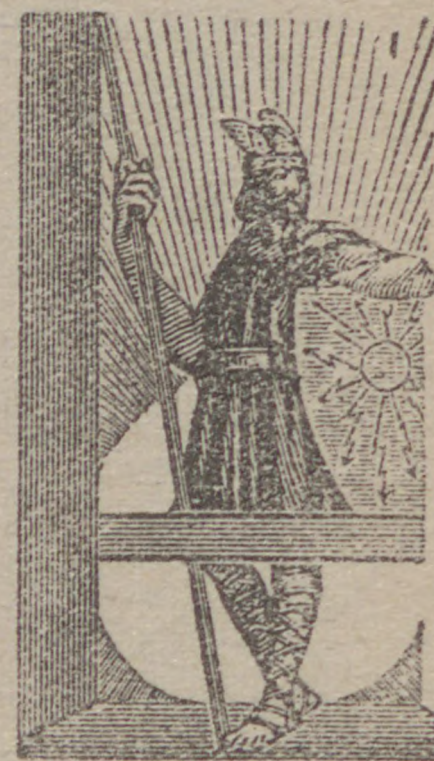
MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA BUDAPEST, VI., RÉVAY-U. 14
 Felelős szerkesztő és kiadó: Előfizetési ára egész évre: 300.000. korona. A kiadóhivatalért felelős:
 Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik havonta. Telefonszám 199-55 VIRÁG GYULA, igazgató.

Női-, férfi-,
 gyermek-
 és bábé- **fehérneműek**

Székely Jenőnél Petőfi Sándor ucca 9

Vidékre kívánatra árjegyzéket bérmentve küldök.

DR. RÉH BÉLA

Elektromágneses gyógyintézete
 az összes modern villamos és
 sugaras gyógymódokkal

Fájdalommentesen gyógyít:

Idegességet, álmatlanságot, fejfájást, széd-
 düést, fűzúgást, nagyothallást, idegzsabát,
 ischiást, benulásolat, gerinc- szív, gyom-
 mor- és belbajokat, ágybavizelést haj-
 hullást, köszvényt, ütőérelmeszesedést,
 rheumát.

VII., Vilma királyné-út 11-13

Telefon: József 26-24.

Kérjen prospektust!

SZÖNYEGET, RÉGISÉGET

vesz, elad

Sternberg

Telefon: J. 103-68

Dob-utca 24

PROF. LEONID PASTERNAK (BERLIN): ARCKÉP — PORTRAIT

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XVII. ÉVFOLYAM, 1927 MÁJCIUS

DR. FISCHER BENJAMIN PESTI FŐRABBI:

A KONZERVATIVIZMUS FOGALMA ÉS FELADATA A MODERN ZSIDÓ ÉLETBEN

Az „amhaárec-ság zsidósága”. — A kötelességmentes zsidóság veszedelme.

— A Pesti Izr. Hitközség „Hagyományhű csoport”-jának első kultúrestéjén tartott előadás. —

A konzervativizmus fogalmáról és feladatairól a modern zsidó életben — óhajtunk szólni ezen röpke órában. A tárgy komoly és megérdemli, hogy vele foglalkozzunk, mert saját énünket érinti. Bennünket érint, mindnyájunkat, akik benne vagyunk, akik alkotjuk a modern zsidó életet. Érinti a magunk kicsiny életét, amennyiben az a zsidó összesség nagy, közös életébe ömlik bele és azt gyarapítja; a magunk vallási felfogását, a magunk vallási érdekét, a magunk vallási értékét — vagy értéktelenségét — amennyiben az beleszivódik, beleszővődik az általános zsidó életbe és azt tarkítja, befolyásolja, ingadozásba hozza, vagy erősíti. A konzervativizmus a zsidó életben nem egy bizonyos vallási fejlődési fokhoz való ragaszkodást jelent, hanem jelenti a ragaszkodást a zsidósághoz, az egész, a teljes, a történelmi, a valóságos, a meg nem hamisított, a hittörvényhű zsidósághoz, szemben bármely más, az ősi, az eredeti zsidóságot egészben vagy részben átforgató irányzattal. És ennek a konzervativizmusnak nincsen semmi köze a zsidóságon kívül érvényesülő, akár politikai, akár társadalmi, vagy szellemi áramlathoz, nem függ tőle, nem tőle nyeri rugóit, hanem magában a zsidóságban gyökerezik, onnan nyeri létjogosultságát, mindig is megvolt és mindig is meglesz, mert a zsidó hűség alapszik.

A konzervativizmus fogalmát a politikai életből vitte át a közgondolkodás a vallási fogalmak terére. A politikai konzervativizmus általában politikai maradiságot jelent. Jelenti egy társadalmi réteg önzését, amely görcsösen ragaszkodik előjogokhoz, amiket a multból örökölt. Jelentheti azt a féltékeny ragaszkodást egy társadalmi rendhez is, amellyel a teljes politikai szabadságot, a szociális haladást akarja megakasztani. És mivel a politikai életben fejlődésnek kell lenni, mert fejlődnek a viszonyok,

fejlődik maga az élet, a konzervativizmus ellensége a szociális fejlődésnek, ellensége a politikai és társadalmi liberálizmusnak. Ez az ellentét a legélesebben jellemzi a politikai konzervativizmust.

Más a tenorja, más a tendenciája a konzervativizmusnak a vallási életben. Ezuttal nem gondolunk a zsidó vallási életre, hanem értjük a vallást általában. A vallások életében is van fejlődés. Ha a vallások történetét vizsgáljuk, keletkezésüket, terjeszkedésüket, formáiknak változatait figyelemmel kísérjük, akkor egy bizonyos fejlődési menetet veszünk észre, mely szorosan összefügg és lépésben halad együtt az általános társadalmi és szellemi fejlődés menetével. Vallási konzervativizmus alatt eszerint értünk kell a ragaszkodást a vallási fejlődés egy bizonyos fokához, amely fejlődési fok egy bizonyos politikai szituációnak, vagy társadalmi állapotnak, vagy szellemi irányzatnak, vagy tudományos felfogásnak, vagy mindnyájának közös eredménye.

A zsidó vallási konzervativizmus ettől is különbözik és el kell azt választani egészen az általános vallási konzervativizmustól.

A zsidó vallási életben is észlelhetünk — ha a különböző korokat vizsgáljuk — bizonyos eltéréseket, változásokat. Változásokat, de nem fejlődést, nem fejlődési folyamatot. A zsidó vallás, a zsidó vallási életfelfogás, a zsidó hittörvények komplexuma *adva van* —: ez mindenféle fejlődést kizár. Egyes korok, vagy bizonyos időben egyes zsidó körök eltérhetnek vagy az egyik, vagy a másik irányban az adott és változatlan Törvénytől és annak szellemétől a zsidó életben, a gyakorlatban, az ő saját egyéni életükben, vagy akár a zsidó összesség is a közösség életében. De ez nem fejlődési menet —: ez csak eltérés, elpártolás — ami nem zárja ki egy bizonyos időben a visszatérést. A gyakor-

Prof. Leonid Pasternak (Berlin): Harisnyát kötő nő — Strumpfstrickerin

lati zsidó életben való elpártolás, eltérés a zsidó vallástörvény iránti kötelezettségtől maga után vonhatja aztán ennek az elpártolásnak *elvi megokolását is*, amint az tényleg meg is történt és akkor már *elvi irányzatot is* teremtett. Keletkezésének jellegzetessége meghatározza ennek az irányzatnak jelentőségét is. Míg a gyakorlati életben megnyilvánuló elpártolást a zsidó vallási kötelesegteljesítéstől, a hittörvényhű zsidóságtól, egyszerű *kötelességmulasztásnak* minősíthetjük, addig a zsidó Törvénytől való eltérésnek elvi megokolását, megalapozását, az ily elvi irányzat megalkotását a *zsidóság megtagadásának*, vagy ősi szelleme megmásításának kell tekintenünk.

A zsidó konzervativizmus nem maradiságot, nem szellemi elmaradottságot, sötétséget, nem ósdiságot, túlhaladott álláspontot jelent. Hanem mint a latin szó „*conservare*“, „*megóvást*“, „*megtartást*“, „*szabadítást*“ jelent; megóvását, megtartását, megőrzését jelenti a zsidóságnak eredeti tisztaságában, megóvását minden elhomályosítástól és érvényre juttatását és korlátlan megnyilvánulását a gyakorlati életben, végül — „*conservare*“ — megszabadítását minden külső nyomás, minden idegen kapcsolat béklyóitól, hogy szabadon és kizárólag *saját lényében élhesse ki magát* és fönmaradhasson idegen erők és hatalmak befolyásától menten.

És a zsidó vallási konzervativizmusnak éppen a *modern zsidóságban* van nagy, fontos, jelentőségteljes feladata.

A zsidó vallási konzervativizmus a zsidó élet erjesztő energiája, mely a modern zsidóságban megakadályozta a tespedést, a mozdulatlan-ságot, a megsemmisülést. A hittörvényekhez való ragaszkodás, a zsidó hagyomány ápolása, az egyén és a zsidó közösség átalakítása a zsidó Törvény szellemében és ezzel kapcsolatban a zsidó vallási tudás, a Tórának az életre kiható ismeretének fejlesztése, terjesztése, egy szóval: a hittörvényhű irányzat *az egyedüli pozitivum a modern zsidó életben*. Minden más irányzat, mely a zsidó közéletben, a zsidó szellemi életben előtérbe jutott, nem volt egyéb, csak *tagadás*, a *mult* megtagadása, a *zsidó élet* megtagadása vagy legenyhébb esetben *megalkuvás a tagadással*.

Tekintsünk csak vissza a modern zsidóság hitéletére és közéletére hazánkban az elmúlt fél-században és a zsidó értékek szempontjából csak *negativumot* fogunk találni. Évtizedek multak el, amik semmi pozitív értéket nem termeltek. A modern zsidóság ezekben a sivár évtizedekben egyebet se tett, csak *felejtett*, felejtette a multat, lekicsinyelte a mult vallási kincseit, lemosolyogta hagyományos emlékeit és csintalan, gúnyos mosollyal elszággatta azokat a kötelékeket, amik a multhoz kötötték, vásott fickó módjára nyesegette az ágat maga alatt, aztán kérkedett a tudatlanságával, kérkedett a kegyetlenségével és finom erkölcsi érzésének azzal adott kifejezést, hogy *meghajigálta azokat, akik még hirdették a zsidó élet törvényeinek szentségét, érvényességét és elkövetkezendő jövőjét . . .* Szomorú a kép, de sajna, hü. Egyetlen fénysugár ebben a sivárságban: a zsidó tudomány egyik kicsiny ágának néhány tudós által való kultiválása, ami azonban a zsidó *életre* nézve *teljesen meddő*, teljesen hatástalan, abszolúte eredménytelen volt; természeténél és irányánál fogva a zsidó vallási életre *semmitféle pozitív értéket nem jelenthetett*. Nagyobb jelentősége van az *általános* műveltségben való haladásnak, ami tényleg a modern zsidóság érdeme. Azonban itt is: mi történt? Házalók gyermekei ügyvédek, orvosok lettek, szatócsok, vándortanítók fiai nagykereskedők, gyárosok, pénzbárók, ujságkiadók, méltóságos urak. A modern irodalom, a modern tudomány is neves mestereket nyert a zsidóság neveltjeiből. *De mit nyert a zsidó élet?* Mit nyert a zsidó közösség? Semmit! Hiszen nem is ismertük őket a zsidó életben *és ők nem óhajtották megismerni a zsidó életet*. És közben terjedt a legvaskosabb ignorancia, a legkinosabb tudatlanság a zsidóságot illetőleg. Az öregek, akik még egy kevés zsidó tudást hoztak magukkal gyermekkoruk idejéből, vagy elfelejtették azt, vagy kihaltak. A mai nemzedék, mely teljesen a modern zsidóságban gyökerezik, teljes zsidó tudatlanságban, a zsidó műveltség teljes hiányában nevelkedett. Így lett

ez az újkori, modern zsidóság az „ámháárec“-ság zsidósága, a zsidóság legelrettentőbb típusa.

Nem enyhít ezen az a tény, hogy az „ámháárec“-ság dacára előrehaladtunk általános kulturában. Mert mit jelent ez a zsidó életre nézve? Mi a különbség az ámháárec cipésmester és az ámháárec ügyvéd-orvos-gyáros között? Talán azt hiszik semmi? Dehogyan semmi. Az a különbség, hogy az ámháárec cipésmester ámháárecsága tudatában szerény — az ámháárec ügyvéd azonban, ügyvédi diplomája tudatában elbizakodott, ambiciózus, aki mindent tud és jobban tud. És amilyen mértékben az előbbi típus veszélytelen, ugyanolyan mértékben veszedelemes az utóbbi típus.

A zsidó intelligencia ámháárec-sága nagy veszélyeket rejt magában zsidóságunkra. A veszedelmek máris nyilvánvalóvá váltak annak, aki figyelmes szemlélője a vallási élet és felfogás fejlődésének. Ez az intelligencia a liberálizmus megsemmisülése óta nem tud elhelyezkedni a társadalomban — és visszakivánczik a zsidósághoz. Hozzánk jön — meleg testvéri szeretettel fogadjuk — ámde ő nem hoz magával új zsidó mentalitást. Idegen atmoszférából jön, zsidó tudás nélkül, zsidó érzület, zsidó vallási életfelfogás nélkül, ámde egy bizonyos természetes veleszületett zsidó önhittséggel lép a zsidósághoz. Felemelő jelenség, hogy hozzánk jönnek, nem tudjuk ezt tagadni. De nézzük mi történik most? Ezt nem lehet látni, ezt meg kell figyelni! A *veszedelmes morális koncessziók a visszatérők, a visszasóvárgók kedvéért és a zsidóság kárára!* Ime kialakul egy új irányzat, bizonyára tiszteletreméltó motivumoktól ösztökélt irányzat, nem mint egykor a *radikális*, de őszinte *reform* idején, *nyiltan*, hanem *burkoltan*, a modernség tetszetős köpenyegébe rejtözve, amely féluton megy az ámháárec-ság elébe. Ez az új irányzat már nem is követel a hazatérőtől semmit, csak azt, hogy „jó zsidónak vallja magát“. És ő ezt megteszi, hangosan, messze hallhatóan. Hogyne, hiszen *kötelességeket*, zsidó vallási kötelességeket nem állítottak fel elébe. Így megszületik egy zsidóság minden zsidó kötelesség nélkül. Ez a *veszedelem*; ez a nagyobb veszedelem; nagyobb mint a reform. Nincs itt szó reformról, hiszen akkor ezrével küzdenénk ellene, vagy lemosolyognánk. Mert hiszen a „reform“ alaposan és végérvényesen megbukott, teljesen csödbe jutott. Nem, nincs itt szó reformról, *semmiről* sincs itt szó: mindent, mindenkire, saját érzésére, kénye-kedvére hárit át ez az irányzat. Ez a *kötelességmentes zsidóság!* — Csalogató és ezért veszedelemes irányzat, mert zsidó értékeinek aláadását jelenti; mert megszünteti zsidóságunknak jellegzetes erkölcsi alapját: a *zsidó kötelezettséget*. A *kötelesség*, a *kötelességérzet*, a *kötelességtudás*: ez a zsidóság erkölcsi alapja. Nincs is etika kötelezettség

Prof. Leonid Pasternak (Berlin):

„A Szombat tiszteletére“

„Likevod Sabbath“

és kötelességtudás nélkül. Ez az irányzat, mely a kötelességtudást megszünteti a zsidóságban alapjában ingatja meg a zsidó életfelfogást, megsemmisíti a zsidó kötelességek érvényesülését, teljesen átformálja, úgyszólván nivellálja a zsidóság lényegét.

Itt és most kell a konzervativizmusnak működésbe lépni! *Itt kell közbelépni a konzervativizmusnak: conservare*, hogy megóvja, megtartsa, megszabadítsa a zsidóságot a jelen és a jövő számára, hogy el ne sikkadjon kezeink között észrevétlenül!

A veszedelem idején az első követelmény és az első erény: *az őszinteség*. Ezzel tartozunk önmagunknak, a zsidóságnak és annak a nagy vallásközségnek, melynek kebelében élünk, működünk és üdvére, javára fáradozunk.

A zsidó konzervativizmus iránytűje a zsidó vallásközségnek, amelyről leolvashatjuk, hogy a közösség megtartotta-e a helyes irányt, vagy eltávolodott-e eredeti hivatásától. Ezt az iránytűt egy közösség sem nélkülözheti, mert különben olyan lesz, mint az a hajó, mely a nyílt tengeren, a háborgó hullámoktól idestova hanyatva, cél és irány nélkül evez.

ADOLF DONATH JUBILEUMA

Csendben és zajtalanul dolgozik, áhitattal, mint a művészet templomához illő. Pedig a neve hatalmat jelent a német műkritika egész birodalmában. A legelőkelőbb berlini napilapokban döntő súlyjal bír az ő szava, mikor művész értékeléséről van szó. Egész sorát alkotta a műtörténeti monografiáknak. „A műgyűjtő pszichológiája” című műve

már negyedik kiadásban jelent meg és közkezen forog mindenütt. Lesser Ury-ról szóló nagy munkája odahelyezte a küzdő zsidó festőt arra a magas polcra, amelyet évtizedekig megtagadtak tőle. „A műgyűjtés technikája” és „A műgyűjtő évkönyve” és a „Der Kunstwanderer” c. folyóirata vezető szerepet biztosítanak Adolf Donathnak, aki Magyarországból indult nagyszerű pályafutásának útjára. És a hazai zsidó milióból fakadtak azok a meleg zsidó dalok, amelyeket 1920-ban „Judenlieder” címmel kötetbe foglalt és amelyekről George Brandes azt írta, hogy a bennük megnyilatkozó szín- és formaujjongás páratlanul áll az egész német lírában. Donath zsidó dalai Herzl idejében a zsidó renaissance hangulatának legpoétikusabb és legmodernebb kifejezői voltak. Jubileuma alkalmából az egész német sajtó nagy melegséggel méltatta Donath irodalmi jelentőségét.

Donath verseiből: Volt egy csendes kicsi ház

Volt egy csendes, kicsi ház,
Zsidó volt lakója . . .
Szombat fényét asztalán
Két szál gyertya szórta.

S énekelt az ősz zsidó,
Szive sirt a dalban
S felesége s gyermeke
Vele dalolt halkán.

„Minden csillag gyászol itt,
Rózsák könnye perren,
Minden madár hallgat itt,
Itt az idegenben.

Szállj, fohászom, messze szállj.
Szállj a szent távolba :
Ott áll Cion temploma,
Vágyunk hadd csókolja!”

S fölcseng, föl a csoda dal
S álmot lát a gyermek . . .
Szép álmot . . . S vágyai
Cédrusokról zengnek.

Fordította: Telekes Béla.

AZ „OJVÉ” EGYLET KERESZTES HADJÁRATA

— Komoly purimjáték. —

Gábor Ignác-nak a *Múlt és Jövő* 1926 júniusi számában megjelent *Ojvé Egylet* c. szatírája annak idején nagy feltűnést keltett és legutóbb mindenfelől azzal a kéréssel fordultak hozzánk, hogy a jelenetet Purim alkalmából előadhassák. A szerző ezt készséggel megengedi és ez az engedélye kiterjed erre az újabb jelenetre is, amely a mostanában lábrakapott neológ álkonzervatívizmusnak pompás paródiája.

Az „Ojvé” egylet, teljes nevén „Ojvé Cion” (Cion ellenségei), röviden *Ojvé*, azért is, mert Cion renesszánszának minden hírét „ojvé” kiáltással fogadják és mert e szó kezdőbetűi pregnánsan jelzik az egylet karakterét: Országos Jeruzsálemre Vonító Egyesület.

Riport az egylet februári választmányi üléséről.

ELNÖK: Az ülést megnyitom. Napirendünk első tárgya: a *Szépláb* jelentése. Felkérem kvacsai Kvacsné öméltóságát, kegyeskedjék a pódiumra fáradni.

KVACSAI KVACSNÉ (az elnöki emelvény felé meg.)

HANGOK (suttogva): Szépláb? . . . Hol a szép láb? Ez legyen egy szép láb? . . .

ELNÖK: Uraim! Pillantásaik irányából látom, hogy önök tévedésben vannak... A Szépláb egész mást jelent . . . A Szépláb egyletünk egyik újabb bizottsága: a Szobor És Portré Leleplező Állandó Bizottság . . . És öméltósága ennek a bizottságnak a jelentését lesz kegyes előadni. (Az más! Halljuk! Halljuk!)

KVACSAI KVACSNÉ: Jelentem a t. választmánynak, hogy multkori határozata értelmében a mélyen t. Elnök úrnak háromszáz mellszobrát rendeltük meg. Eddig felállítottunk szobrokat az összes körzetekben . . . Az összes kóser tejcsarnokokban . . . A kóser tejet szolgáltató tehenészetek istállóiban . . . És végre egyletünk legújabb intézményének, a kóser tojásra berendezett tyukászatoknak baromfiketreceiben . . . Összesen 180 szobrot lepleztünk le. Eszerint még 120 vár elhelyezésre . . .

SPEICHELLECKER: Én azt vagyok bátor indítványozni, hogy a szobrok egy részét állítsuk fel a templomok női karzatainak előcsarnokában, hogy t. nővéreink minél gyakrabban rajtuk felejtsék szemüket és így aztán a jövő nemzedék ne csak szellemben, hanem arcban is hasonló legyen a mi mélyen tisztelt Elnökünkhöz...

SPITZFINDIG: Csatlakozom Speichellecker tagtársam indítványához . . . A t. Elnök úr a

zsidó kultúra körül kifejtett munkásságával kiérdemelte, hogy a jövő nemzedék reá üssön...
(*Ugy van!*)

EGY HANG: Elég kár, hogy a jelen nemzedék nem üt rá . . .

ELNÖK: A tapintat tiltja, hogy a kérdéshez hozzászóljak . . . Önök tudják, hogy nekem minden ünneplés, minden kitüntetés valósággal fizikai fájdalmat okoz . . . De hiába, kénytelen vagyok az önök akarata és — ami a fő — a zsidóság érdeke előtt meghajolni . . .
(*Dörgő, lelkes kiáltások: Éljen az Elnök!*) A kóser tojásokra vonatkozólag azonban egy előterjesztésem volna. (*Halljuk!*) A minap tyukaszatainkat inspiciálva látom, hogy a tyukok gílisztákat és egyéb csúszó-mászó férgeket esznek . . . És ezek tojnak aztán nekünk kóser tojásokat! . . . Uraim, vagy a Kasrusz alapján állunk, vagy nem! . . . Ötven százalékra megalkudni ebben nem lehet! . . . Természetesen sürgősen intézkedtem, hogy a tyukok etetése ezentul szigorúan rituális legyen és ennek ellenőrzésére újabb 30 masgiacht alkalmaztam . . .

SPITZFINDIG: És van erre a kiadásra fedezet?

ELNÖK: Lesz . . . Mindjárt megmondom, hogyan . . . Azt hiszem, uraim, egyetértetek velem abban, hogy iskolai költségvetésünk aránytalanul túlteng . . . Tanerőink fizetése túlságosan magas. (*Ugy van! Ugy van!*) És mi aztán ennek a következménye? Elhizzák és elbizzák magukat. (*Nagyon jó!*) A multkor az Operában voltam, hát uraim, az egyik tanítónk, aki nemrég nagykeservesen per utján erőszakolta ki tőlünk a fizetését, ott ül a feleségével a földszinten . . . Képzeljék uraim, a földszinten! . . . Csak két sorral hátrább, mint én! (*Általános megbotránkozás.*) Hol marad akkor a distancia elnök és alantasa közt? Hová lesz a tekintély? . . . Hová lesz a fegyelem? (*Igaz! Nagyon igaz!*) Uraim, az igénytelenség, a lemondás, sőt mondhatnám a nélkülözés, ez a jó pedagógus lételeme . . . A jólét elsorvasztja idealizmusát . . . (*Ugy van!*) Mi azt akarjuk, hogy gyermekeinket idealisták neveljék . . . Indítványozom tehát tanerőink fizetésének redukálását és akkor megkapjuk a fedezetet a masgiachok fizetésére. (*Helyeslés.*)

Napirendünk második tárgya a kulturügyi bizottság jelentése. Kérem dr. Nebbich tanár urat, szíveskedjék jelentését előadni.

DR. NEBBICH: T. választmány! A cionistáknak legerősebb fegyvere a héber nyelv intenzív és alapos tanulása és tanítása. Ergo: Aki a héber nyelv alapos ismeretét terjeszti, az úgyszólván a cionistáknak, a mi ellenségeinknek, fegyverkovácsa. Ezt előrebocsátva a következő bejelentést kell tennem. (*Halljuk!*) Tudomásomra jutott, hogy egyik iskolánkban egy

magáról meglepedkezett tanár direkt módszerrel úgy tanítja a héber nyelvet, hogy tanítványai már héberül kisebb mondatokat megfogalmazni, sőt — horribile dictu — beszélni is tudnak . . . Nem találok szavakat ennek a bűnös cselekedetnek megbélyegzésére . . . Önök tudják uraim, hogy mi a multban valóságos csodákat míveltünk a héber oktatás terén. Mert *nem csodával határos-e*: tizenkét éven át — az elemi iskolától a maturáig — úgy tanítani ezt a nyelvet, hogy a végén a maturált ifjú egy kukkot sem tud sem megérteni, sem beszélni? . . . Higyjék el uraim, könnyebb lett volna négy év alatt tanítványainknál a nyelv valamelyes ismeretét elérni, mint 12 éven át a legraffináltabb pedagógiai módszerrel e nyelv elsajátításának veszedelmétől állandóan megóvni őket . . . De mi nem azt a könnyebb feladatot választottuk... És büszkén mondhatjuk, hogy a héber nyelv *sikertelen* tanításában a *legfényesebb sikereket értük el.* (*Ugy van!*) És most egyszerre halomra akarják dönteni évtizedes munkánk eredményét! . . . Ez a vakmerőség nem maradhat megtorlatlanul. Indítványozom a fegyelmi eljárás haladéktalan megindítását. (*Helyeslés.*)

ELNÖK: Az indítványhoz természetesen hozzájárulok azzal, hogy a felettes hatóságokhoz erről jelentést teendő és ebben a jelentésben erősen kidomborítandó az ilyen cionista tendenciákkal szemben az „Ojvé” egyesület hazafias karaktere. Igen, uraim, nekünk mindennap újra meg újra kell hangsúlyoznunk, nemcsak azt, hogy *mi* hazaffiak vagyunk, így két effei, Patriotén aus dem eff-eff! . . . hanem főleg azt, hogy *csak mi* vagyunk a hazaffiak! (*Ugy van!*) Ez a monopolium a mi erősségünk! . . . És ezért azt indítványozom, mondjuk ki határozatképen, hogy hazaffias zsidó csak az lehet, aki tagja az „Ojvé” egyesületnek. (*Általános helyeslés.*)

Következik most napirendünk legfontosabb tárgya: a Palesztina ellen indítandó hadjárat . . . Uraim! Sajgó szívvel kell bevallanom, hogy minden ravaszságunk, minden taktikázásunk csütörtököt mondott . . . Az egész vonalon vereséget szenvedtünk . . . Az Ojvé egyesület kitűzött célját, az *elmélyített hitéletű* zsidóság legszentebb ideálját: a palesztinai telepek pusztulását, elérni nem tudtuk. Cion él és virul . . . Uraim, fogadjuk ezt a szomorú tényt, egyesületünk hagyományos szokása szerint (*mindnyájan felállnak*) kéztördeléssel (*mindnyájan kezüket tördelik*) és háromszoros „Ojvé” kiáltással. (*Az egész választmány kórusban kiáltja: Ojvé! Ojvé! Ojvé!*) Foglaljanak helyet uraim . . . T. választmány! Mindebből mi a tanulság? Az, hogy innen távolról nem is lehetséges eredményes küzdelmet folytatni a palesztinai telepek ellen. Ott a helyszínen kell felvennünk a harcot ellenük. Ennek pedig csak egy módja van: Erős

Leonid Pasternak (Berlin): Alfred Manovill, Berlin

hadsereget kell toborozni és kereszties hadjáratot indítani Cion ellen. (*Élénk helyeslés.*)

HANGOK: „Kereszties?” Azt nekünk mégsem lehet! Valami más nevet kellene neki adni.

ELNÖK: A Mogen Dovedet sajnos már lefoglalták a cionisták.

SPITZFINDIG: Lehetne talán: „*Kaftános* hadjárat”? Ez világosan szimbolizálná a mi törekvéseinket. Hiszen eddig is ennek a jelében győztünk!

ELNÖK: Azt nem lehet . . . Vannak hiveink, akiket ez elriasztana. Az ilyesmit lehet cselekedni, de ilyen nyiltan kimondani? — Nem! Nem! Maradjunk csak a kereszties hadjáratnál, az már történeti fogalom.

SPITZFINDIG: Hát nem bánom. Legyen kereszties hadjárat. Aber wie macht man das?

ELNÖK: Ezt a kérdést magunk is felvetettük, mert nem voltunk tisztában a technikai kivitel módjával . . . Ravasz alapszabályokat szerkeszteni, ügyes választásokat előkészíteni, ehhez értünk . . . De kereszties hadjárat — abban nincs gyakorlatunk. Megbízom tehát a titkár urat, tanulmányozza a kereszties háború történetét, hogy az nekünk példa és utmutatás lehessen.

TITKÁR: T. választmány! Áttanulmányoztam az egész idevágó tudományos irodalmat

és röviden előadom az I. kereszties háború egyes fontos mozzanatait. (*Előveszi jegyzeteit.*) Először: 1096 nov. 26-án a clermonti zsinaton II. Orbán pápa gyűjtő beszédben a kereszties hadjáratban való részvételre buzdította a jelenlévőket.

ELNÖK: Itt már egy kis nehézség van: Nekünk, sajnos, nincsen pápánk. (*Spitzfindig: Non habemus Papam!*) De nem baj . . . Papunk az van elég . . . Talán eggyel több is, mint szeretném . . . Hát majd leíratban utasítom papjaimat, hogy prédikáljanak a mi kereszties háborunkról.

EGY HANG: És ha megtagadják? . . .

ELNÖK: Azt szeretném én látni! Már a multkor kijelentettem, hogy *nem engedhetjük, hogy a mi fizetett alkalmazottaink, a mi alantaisaink határozzanak* a zsidóság életbevágó kérdéseiben . . . És jaj annak, aki az én akaratomnak ellenszegülni merészel! . . . Hamar, nagyon hamar lecsap rá haragom. Mert én a bosszút forrón szeretem . . . Folytassa, titkár úr!

TITKÁR: Másodszor: a zsinat mindazoknak, akik a hadjáratban résztvettek, teljes bűnbocsánatot hirdetett.

ELNÖK: Annyi baj legyen! . . . Ezt mi is megcsinálhatjuk.

STEINREICH (*háziúr*): Szóval *törlést* kapunk az eddig betáblázott összes bűnökre és aztán új terheket lehet betáblázni. Ujjé! Ez nagyszerű! Fenomenális! Éljen a kereszties háború!

TITKÁR: Harmadszor: a kereszties csapatok útközben a rajnamenti hitközségekben: Speierban, Wormsban, Mainzban nagy *zsidóüldözéseket*, mint most mondanák: pogromokat, rendeztek . . . Ezt nem tudom, hogy fogjuk kopírozni! . . .

ELNÖK: Hát ezt a progrom, akarom mondani: programpontot egyszerűen elhagyjuk.

TITKÁR: De akkor ez már nem lesz kereszties hadjárat . . . Zsidóüldözés nélkül sohasem volt kereszties háború . . . Ez a legjellegzetesebb velejárója . . . Mert a jelszó mindig az volt: minek a távolban keresni a pogány ellenséget, mikor itt van a közelben.

ELNÖK (*hirtelen felragyogó arccal*): Megvan! Ez a jelszó a mi jelszavunk is lehet . . . Mi is találhatunk ellenséget elég közel . . . Itt vannak a cionisták . . . itt van az egyre merészebben mozgolódó ellenzék . . . itt van a sok budai eretnek . . .

SPITZFINDIG: Akiket minálunk nem nagyon szeretnek. (*Nagyon jó!*)

ELNÖK: Aztán ne felejtsük, csapataink útja Szegeden át vezet . . . Az útyonalon már Ujpesttől kezdve mindenfelé ott táboroznak a *Mezey-hadak*, akik annyi borsot törtek az or-

runk alá. Ezeket kell előbb útközben megsemmisíteni, mert — *(Mondatát félbeszakítja egy turbános, fehér burnuszos, magastermetű barna férfi belépése, aki meghajtva magát bemutatkozik: Achmed ibn Iszmail.)*

Mindnyájan kíváncsian rábáméskodnak.

ACHMED IBN ISZMAIL: Samathi eth sema agudath ojve Cion.¹⁾

HANGOK: Milyen nyelven beszél? Törökül? Perzsául? . . . Was sagt er? Ist das vielleicht der Rabbiner von Tagore?

ACHMED IBN ISZMAIL: Ha-en mebin leson ivri bechol haagudah? en gam echod?²⁾.. Ivri? . . . ivri! . . .

ELNÖK: Annyit megértettem belőle: hogy ivri! Ugy látszik héberül beszél. *(Dr. Nebbichhez fordulva):* Tanár úr, beszéljen ön vele . . .

DR. NEBBICH *(az izzadtságtól gyöngyöző homlokkal, dadogva):* Ani . . . melammed . . . besz hamidrosch . . . vajdabber . . . lémaur . . .

ACHMED IBN ISZMAIL *(hangosan felkacag, aztán az éppen belépő egyleti szolgának, Jánosnak a fülébe súg valamit.)*

ELNÖK: Mit mondott magának, János?

JÁNOS: Asszondja, nagyságos uram, hogy az arabus közmondás azt tartja, aki nem tud héberül, ne beszéljen héberül. *(Kacagás.)*

ELNÖK: Hát maga érti a beszédét?

JÁNOS: Már hogyne érteném, nagyságos uram. A világháborúban két esztendőt töltöttem a palesztinai fronton, hát megtanútam. Nem is vót olyan nehéz . . .

ELNÖK: Na lám, mégis akad köztünk valaki, aki héberül beszél . . . János, maga most maradjon itt tolmácsnak.

ACHMED IBN ISZMAIL *(szavait János tolmácsolja):* Tisztelt „Ojvé“ egyesület! A nagy arab anticionista szövetség kiküldöttje vagyok. Mi tudjuk, hogy a palesztinai telepeseknek önök époly elkeseredett ellenségei, mint mi arabok . . . Hogy önök mért gyűlölik őket, nem tudjuk, de nem is firtatjuk, a mi gyűlöletünknek megvan az alapos gazdasági és politikai oka . . . Uraim, egy az ellenségünk, egy az érdekünk. Kössünk tehát szövetséget. És akkor az önök tervbe vett keresztes hadjárata feleslegessé válik . . . Az önök harcát mi fogjuk ott harcolni, önök pedig itthon a reggeli kávéhoz az újságokban fogják olvasni a mi győzelmeink hírét. *(Helyeslés.)*

FEINSCHMECKER: Ez egy okos gondolat. Die Araber sollen kämpfen! . . .

STEINREICH: De azért a bűnbocsánat remélem, érvényben marad?

ELNÖK *(az arab követhez):* És mit ki-

¹⁾ Hallottam az „Ojvé Cion“ egyesület hírét.

²⁾ Hát senki sem ért héberül az egész egyesületben?

Prof. Leonid Pasternak (Berlin): Önarckép — Selbstbildnis

vánnak önök tőlünk ezért a fegyveres segítségért?

ACHMED IBN ISZMAIL: Három dolgot: Pénzt, pénzt és pénzt! Az a kérdés, van-e önöknek e célra elég pénzük?

ELNÖK: Van egy nagy „contra Palestinam“ alapunk, ezt az őszig megduplázzuk . . . Kiadjuk kosztkamatra.

ACHMED IBN ISZMAIL: Kosztkamat? Mi az?

ELNÖK: János, magyarázza meg neki.

ACHMED IBN ISZMAIL *(miután megkapta a magyarázatot, elcsodálkozva):* Hát az önök vallása ezt megengedi? Lám, a Korán szigorúan tiltja. *(Előveszi Koránját és lapozgat benne.)* A második szúra 276. versében megvan írva: „Aki az uzsora gyümölcsét élvezve megkettőzteti pénzét, a feltámadás napján a Sátán érintésétől beszenyyezve fog állni Isten előtt és a Géhenna tüzébe vetve ott fog égni örökkön örökké.“

De különben ez az önök dolga. Mi már szagtalán pénzt kapunk önöktől . . . Tehát megegyeztünk . . . holnap aláírjuk a szerződést. Önök csak küldjék pontosan a pénzeket, a többit

bizzák miránk. Néhány hónap múlva a cionistákból hirmondó sem marad Palesztinában. *(Felkiáltások: Éljenek az arabok!)*

ELNÖK *(valamit súg a titkárnak.)*

TITKÁR: T. választmány! Mivel ezek szerint nagyon hamar aktuálissá válhatik, az igen tisztelt elnök úr győzedelmes bevonulása az „Ojvé“ egyesület élén a meghódított Palesztinába, e bevonulás módozatait már most volna célszerű megállapítani. *(Helyeslés.)* Én a magam részéről legstilszerűbbnek azt tartanám, hogy *macedóniai Nagy Sándor* bevonulását Jeruzsálembé vegyük mintának. Már csak azért is, mert igen t. Elnökünk a dicsőséges Mace-harcokban, melyeket a szomszédos törzsek mace-inváziója ellen — szárazon és vizen — a rákosi lövészárkok frontján és a dunai hadipropellereken hősiességgel folytatott és — teménten hadizsákmányt ejtve — diadalmasan befejezett, méltán kiérdemelte a *Mace-dóniai* nevet! *(Felkiáltások: Éljen Macedóniai Sándor!)*

ACHMED IBN ISZMAIL: Úgy látom, önök nagy tévedésben ringatják magukat . . . Győzedelmes bevonulás? Önöknek? . . . Hogy képzelik ezt? Nem, uraim, a meghódított vá-

Prof. Leonid Pasternak (Berlin): Boris Pasternak, a költő

rosokba *mi* fogunk bevonulni . . . Mi ontjuk értük a vért . . .

HANGOK: De mi adjuk hozzá a pénzt!

ACHMED IBN ISZMAIL: Azért megvan önöknek az az elégtételük, hogy megsemmisítjük legveszedelmesebb ellenségüket.

SPEICHELLECKER: Akkor legalább azt kérjük, hogy a palesztinai városokban felállíthassuk az Elnök úr szobrait.

ACHMED IBN ISZMAIL *(elképedve)*: Szobrokat? Az lehetetlen! A Korán a leghatározottabban tiltja. *(Előveszi Koránját)*: Az ötödik szúra 92-ik verse azt mondja: „*Ne csináljatok szobrokat, a Sátán találmányát, hogy boldogok legyetek a földön*“ . . .

SPITZFINDIG: Ejnye de különös az a Korán . . . Kosztkamat tilos . . . szobor tilos. Hiszen ez akkor szigorúbb, mint a *Sulchan Aruch* . . .

FEINSCHMECKER: Miért? Hát a *Sulchan Aruch* ezeket megengedi?

SPITZFINDIG: Bizonyára meg . . . Különben a mi vezetőségünk nem csinálná. Hiszen az „Ojvé“ egyesület a *Sulchan Aruch* alapján áll. . .

ACHMED IBN ISZMAIL: Uraim, ha olyan nagyon kívánják azokat a szobrokat, van rá mód! *(Halljuk! Halljuk!)* Önök, *amint hallom, a ghetto renesszánszát* írták lobogójukra . . . Örömmel fogják tehát fogadni, ha a meghódított telepeken mindenütt kiharátunk önöknek egy kis gettócskát . . . Nos, ott aztán felállíthatnak annyi szobrot, amennyit akarnak. *(Helyeslés.)*

ELNÖK: Engedje meg követ úr, hogy a gettók felajánlásáért az „Ojve“ egyesület hálás köszönetét fejezzem ki. *(Kiáltások: Éljenek az arabok!)*

ACHMED IBN ISZMAIL: A dolog tehát rendben van. Ahogy hazaérek, megkezdjük a hadműveleteket. Néhány hónap múlva már arab zászló fog lengeni az összes palesztinai telepek és városok kapuján. És mire itt önöknél újra tavaszodik, szívesen látjuk önöket, hűséges fegyverbarátainkat Jeruzsálemben, a mi fővárosunkban, győzelmi lakomára.

SPEICHELLECKER: Még volna egy tiszteletteljes kérésünk: Szabad a lakoma menükártyáit az Elnök úr portréjával ékesíteni?

ACHMED IBN ISZMAIL: Szabad. Ezt a Korán nem tiltja . . . Tehát a viszontlátásra uraim *a jövő évre* az arab, a tiszta arab Jeruzsálemben.

DR. NEBBICH *(boldog, hogy végre egy összefüggő héber mondatot mondhat)*: *Lesono habboo bijrusolaim!*

Az egész választmány kórusban ismétli háromszor a Széder ismeretes dallamára:

Lesono habboo bijrusolaim!

Gábor Ignác.

Kiss Arnold:

SZENT FÖLDRE . . .

*Keletre szállok: hajóm indulóban,
S most podgyászomat csomagolom útra,
Láthatlan teher: sóhajok és bánat,
Hajóm a könnyek tengerútját futja.*

*Ugy vonszolom a századoknak súlyát,
Egy nevet, melyet elborít az átok,
És sár tapad ez ezeréves névhez,
És körülfonják gyűlöletes lángok.*

*Csittit a tenger altató dalokkal,
De nem ringathat pihenőre engem,
És bércek, völgyek idegenek hozzám,
Nem szünő könnyet rejteget a lelkem.*

*S kiköt a hajóm . . . elér majd a révbe,
És Ráchel anyánk sirja mellett állok.
S megoldom majd a tarsolyomnak szijját,
S kiömlenek a sóhajok, az álmok.*

*A könnyes álmok, zordon látomások,
Tövis és gúny és utcák ködobása,
A sok „zsidó“, mit felém üvöltöttek,
És bemártottak, betapostak sárba.*

*S kinyúl egy kéz a sirhalomból csendben,
És fölszedi a sok siralmat, átkot,
És drágagyöngy lesz szemem harmatából,
És áldássá a bántalmak, az átkok.*

*Hajlong a pálma, muzsikál a tenger,
A Libánonnak cédrusciterái,
Ős bölcsődalom zúgogatják a bércek,
S a Kármel, Básán hazaváró fái.*

*Szép ösanyámnak szellemkezét érzem,
Halovány arcom simogatja ujjá —
S mi pernye lett a durva taposástól,
Most büszke tüzre, lánggra gyullad újra.*

*Egy sólyom száll a bércormok ködében,
Egy koronát visz szárnyai ölében —
Reámhullatja most a magasságból,
Száz csillag száll az égboltról fölém.*

*Egy nevet ró a hulló fény: betűkbe,
„Zsidó“ — e név most úgy ragyog, világol!
Mint ahogy ez a sok sugárzó csillag
Mind égő fáklya lenne a világon . . .*

*Mint ahogy a bűvös, ígéretes jóslat
Lobogna föl a napkeleti égen:
„Majd visszatérsz az ősi, szent rögökre,
Szabad leszel, enyém leszel, mint régen..“*

Prof. Pasternak (Berlin): Hermann Cohen a filozófus

H. JEWIN (LONDON): AZON AZ ÉJJELÉN . . .*) (Fantázia.)

. . . És azon az éjjelen, az utolsón az ítélet-hozás előtt, csöndes menet vonul végig a város utcáin . . .

Már hónapok óta ülnek a hideg birák a hideg termekben a zöld asztalok előtt, görnyedve hajlanak felhalmozott iratcsomók fölé és hallgatják a fülükbe csengő hazug beszédeket és hamis esküket: „Politikai menekült volt“, „becsületes férfiú“, „ártatlan angyal“, „Izrael barátja“, „És kegyetlenül meggyilkolták“.

Már hónapok óta ül elhagyatva a sápadt ifjú birái előtt.

A nép, melyért tettét véghezvitte, elfeledte őt. De azon az éjjelen csöndes menet vonul végig a város utcáin.

*

Elhagyták sirjaikat, felkeltek Ukrajna elátkozott földje alól. Ukrajna minden széléről gyűltek össze és eljöttek sorakozva — mindnyájan felsorakoztak — a város utcáira. A vöröstűzű villanyfények között, a mozgóképek, az éjjeli mulatók színes lángjai között, a kirakat-

*) Ez a fantázia a londoni „Haolam“ (A világ) című héber hetilap egyik legutóbbi számában jelent meg, abból az alkalomból, hogy a párisi törvényszék tárgyalni kezdte Schwarzbard ügyét, aki lelőtte a rémes ukrajnai pogromok vezetőjét, Petljura tábornokot.

ablakok csillogó drágakövei között, a palotákból kiszűrődő charleston-táncok nyiszálása között mindenütt ott voltak ők. Bezúzott fejű öregek, lesütött szemű leányok, kiknek sápadt arcán megalvadtt vércseppek feketélnek, megperzselt testű ifjak (kiket csoportosan égettek el a Béthamidrasban) és akiket élve temettek el és akiket letapostak, mint a csirkéket a falusi utakon, mindannyian ott vonulnak a város utcáin hosszú menetben.

Kétszázézer lélek.

S az utcákon zsibongó, ünneplő tömeg visszaretten és félreállva utat enged nekik. Ők pedig odalépnek a sápadt ifjú börtönablakának rácsához. Az ajtó magától megnyílik és ők bevonulnak halkán, lassan, egyenként, egyenként.

„A nép elfeledett minket. Üzleteik után futnak, tőzsdére, piacra, vásárra, haszontalan politika után szaladnak, kivándorlási irodákba mennek és minket kitörültek a szivükből.” „Az utolsó hangunkat, mikor lesujtott a gyilkos balta, nyögésünket a testünkön tapodó láb alatt, kitörölték aszivükből. De te emlékeztél ránk . . . Emlékeztél!”

És bezúzott fejüket ölébe hajtják, reszkető kézzel hozzásimulnak, mint ahogy elveszett bárányok simulnak pásztorukhoz, aki megtalálta őket.

„Te vagy az egyetlen . . . te emlékeztél”.

„Ők feledni fognak . . . téged is el fognak feledni, mert ez a szokása ennek a népnek, elfelejti azokat, kik föláladozták életüket érte . . . de mindegy . . . te emlékeztél”.

És ők megfogják az ifjú két kezét, a jóságos kezeket, amelyek könnyörületet árasztanak, a két kezét, melyet ökölbe szorított a nép szégyene, becézve simogatják minden ujját és megcsókolják.

S az ifjú szemeiből két könnycsepp gördül alá és rájuk tekint végtelen szeretettel.

*

De már elérkezett az idő . . . vissza kell térniök sirjaikba . . . és indulnak visszafelé az uton, amerről jöttek. A megcsonkított ifjak és a megkínzott leányok visszatérnek helyükre, a sötét sirba Ukrajna véráztatta földje alá.

Az utolsó éjjelen az ítélethozás előtt éjjelenkor nagy menet vonul végig a város utcáin . . .

Héberből fordította: *Patai György.*

Bekötési tábla az 1926. évfolyamhoz!

Nyolcoldalas teljes tartalomjegyzékkel

Ára 2 pengő 40 fillér és portó.

Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában

CSERMELY GYULA: A DÉDAPA ÖRÖKE

atholikus Ferdinánd előtt vagy száz esztendővel elég jó sorsuk volt a spanyolországi zsidóknak. Nemcsak élni és dolgozni engedték őket, de megbecsülték hasznos életüket és elősmerették derék munkájukat. Hiszen láthatta mindenki, hogy csak áldására voltak az országnak; a kereskedelem, az ipar, a tudomány és a művészet fellendítése részben az ő érdemük volt.

Élt abban az időben Sevilla városában egy Ábrahám nevű művelt, nagyon előkelő, nagyon vallásos zsidó, aki, mert feleségét véletlenül Sáráhnak hívták, elsőszülött fiának a Jicchák nevet adta. S ennek, mikor nagyra nőtt és aszszonyt hozott a házhoz, meghagyta az apa: — Elsőszülött fiadnak a Jákob nevet adjad és Jákob az ő fiát Rubennek nevezze és ha több fia lesz, Simonnak, Lévinek, Dánnak. Ezzel azt akarom elérni, fiam, hogy késő unokáim is hadd tudják, hogy zsidó ősöktől származnak s hogy hűségesekek maradjanak Móse öt könyvéhez és Istenhez. Akkor a legnagyobb veszélyben is mellettük lesz az isteni segítség. Ez az én hagyatékom, örököm.

Jicchák az ő fiát — atyja óhajához híven — Jákobnak nevezte és Jákob, kinek több fia volt, az elsőszülöttjét Rubennek és ennek valamely öccsét Józsefnek nevezte. Spanyolosan Jozénak. Ez a József történetünk hőse.

Gyönyörű szál fiú volt, az erőteljes férfiszépség típusa; világlátott ember is volt, mert ékszerkereskedő lévén, a közel s távol Keletet bejárta és Egyiptomban, sőt Indiában is megfordult. A sevillai előkelő világ csak önála vett drágaköveket és gyöngyöket.

Donna Inez, egyik ősnemes leánya, akinél szebb nő fél Spanyolországban sem találtatott, halálosan belészeretett don Jozéba. Ugy ösmerkedett meg vele, hogy egy tavaszi nap reggelén, mikor végigkocsizott a városon, hirtelen szélroham kitépte kezéből a kendőjét; de még körül se nézett a szép donna, merre vitte az irigy szél az ő holmiját és már oda is sietett melléje egy fiatal úr. És féltérdet hajtott, úgy nyujtotta fel a csipkecsodát a szép nőnek.

Ez fejbiccentéssel megköszönte, majd megszólalt:

— Nemes ember ön, uram?

— Lovag vagyok, ma donna. Már nagyapámat, don Izsákot, lovaggá ütötte a király.

— Lovagi szolgálata is elárulta, hogy ön nemes ember és művelt úr. Nős-e, vagy nőtlen?

— Még nőtlen vagyok, donna.

— Neve?

— Don Jozé Amerigo Elkána.

Prof. Leonid Pasternak (Berlin): Vizsgák előtt — Vor den Prüfungen

(Luxembourg-Muzeum tulajdona)

— Ah, az országos híré ékszerész?! Aki a királynénak is szállított már ékszert! Van-e néhány szép darabja számomra is?

— Van, nemes hölgyem, néhány nagyon szép briliáns nyakésem.

— Elhozhatja holnap délelőtt, hogy megnézhessem?

— Boldog leszek, ha bemutatathatom.

— Akkor viszontlátásra, kedves lovagom, holnap tizenkét órakor, énnálam.

Másnap délben már a palota főbejáratánál donna Inez komornája várt rá. Felvezette a lépcsőkön és bekalauzolta a donnához egyik szalonba. Ez tetetlen örömmel fogadta. Előbb elbeszélgetett egy darabig don Jozéval, hogy ez ne higgye, csak a kalmárt látja benne a nagyúri lány és csak azután szemlélte meg áruját és kiválasztott egy háromsoros nyakéket.

— Ennek mi az ára, kedves lovagom?

— Háromszáz dupla arany, ma donna.

— Nem is drága, kedves lovagom... megveszem. Hanem tudja-e, lovag: én szeszélyes nő vagyok s ami ma nekem megtetszik, arra holnap — könnyen úgy lehet — már rá se tudok nézni. Lesz szives hát, lovag s holnap újból csak elhozza. Vajjon tetszik-e nekem holnap is?

— A legnagyobb készséggel, ma donna.

Másnap megismétlődött a játék és harmadnap, negyednap szintén. Szeszélyes nő vagyok s a többi... lesz szives hát, lovag s holnap újból csak elhozza. Vajjon tetszik-e nekem holnap is?

Sokkal hamarabb, mint don Jozé, értette meg a komorna a játékot. Nem az ékszerre érti, vajjon tetszik-e neki holnap is, hanem magára don Jozéra gondolja. Szerelmes don Jozéba, csak még nem tudja, elég erős-e a szerelme!

A tizedik vagy tizenkettedik napon végre így szólta donna Inez don Jozéhoz:

— Sejti-e már lovagom, miért kérettem önt annyiszor ide magamhoz? — és perzselő sutogással folytatta: — Hogy meggyőződést szerezzek saját magamról. S most már tudom, lovag, hogy tetszik nekem, nemcsak mulólag, de az egész életre.

— Nem az ékszer, de maga don Jozé, — vélte odakint a hallgatózó komorna.

S hogy don Jozé, aki sejtett valamit, nem válaszolt, donna Inez észvesztően folytatta:

— Nem az ékszer, de ön, don Jozé! Én szeretem önt, lovag és lehetetlen, hogy ön viszont ne szeressen. Legyen keresztény, mint én és egyesüljünk a legboldogabb életre.

Don Jozé Amerigo erre letérdelt és remegve bár, de határozottan ezt mondta:

— Ugy van, én is szeretem önt, donna. De Istenemet és vallásomat még jobban. Én nem lehetek keresztény, ma donna. Kivánja az életemet: az öné lesz, de hitemet már nem adom, az az Istené.

— Tehát kereken visszautasít, don Jozé?

— Istenemet és hitemet nem hagyom el.

— Meggondolta ezt a nagysúlyú kijelentést? A rám nézve sorsdöntő kijelentést?

— Vérzik a szívem, de nem tehetek másképen, ma donna.

— Köszönöm, don Jozé... eltávozhat.

Másnap délelőtt elfogták és a főinkvizitor elé vezették. — Az a vád ellened, don Jozé, hogy becsmérelted és legyaláztad a keresztet.

— Lehetsz, hogy azt megtettem, uram. Istenfélő zsidó vagyok és nemcsak a zsidó erkölcs, de a zsidó törvény szerint is tilalmas, hogy más emberek vallását vagy ennek szimbólumait gyalázzuk.

— Lépjen elő a tanu. Mondja el előtte is, hogy történt?

Spanyolfal mögül erre előlépett hideg fensőbbbséggel donna Inez. — Ugy történt, — mondta — hogy én megvettem ezt a nyakláncot don Jozétól s mikor arra kértem, hogy csináljon hozzá keresztet is, azt mondta, hogy azt nem teszi meg, mert... megverné az Isten, ha ő mint zsidó, csak hozzá is nyulna egy kereszthez.

— Igaz-e, don Jozé, hogy donna Inez megvette tőled ezt a nyakláncot?

— Ezt nem tagadom, ez igaz.

— Fél beösmérés annyi, mint teljes és töredelmes vallomás. Bebizonyítottnak veszem hát azt is, hogy csakugyan becsmérelted a keresztet s ezért négyheti próbaidőre ítéllek. Vagy keresztény leszel s ezzel jóváteszed szörnyűségű bűnödöt, vagy a huszonkilencedik napon máglyahalállal halsz meg.

— Akkor éggettes meg akár már ma is, mert én sohasem leszek hűtlen a hitemhez.

— Óh, mondták ezt már mások is, utóbb mégis csak megrettentek a haláltól.

— Nem is voltak azok igazi zsidók. Igaz zsidó meghal az ő hitéért.

Don Jozét nem börtönbe vetették, hanem tisztességes, sőt kényelmesen berendezett szobában helyezték el. Itt mindene megvolt (hadd lássa, hogy mégis csak jó élni), olvashatott is azt, amit akart s hogy könnyebben határozhassa el magát, ifjú lelkész járt be hozzá nap-nap után és beszélt a lelkére: tegye meg.

— Nem, — volt a megíngathatatlan válasz. — Ha meg kell halnom hitemért, hát meghalok... a menekülést a haláltól: azt rábizom az egy élő Istenre. Dédapám hagyta ránk örökül: ragaszkodjunk Istenünkhöz és Tóránkhoz s akkor a legnagyobb veszélyben is mellettünk lesz az isteni segítség.

A negyedik hét elején nem a megszokott lelkész, hanem más lelkész nyitott be Jozéhoz. S ez alig akart hinni a szemének: donna Inez volt, lelkészi ruhában.

— Hallgass rám, — könnyezett az utóbbi. — Szeretlek s te viszontszeretsz... hát tedd meg. Most már megvan rá az okod, a nyomós ok: nem szerelmedért hagyod el hitedet, hanem azért, hogy menekülj a haláltól.

— Neked is azt mondom, amit eddig a lelkésznek mondtam: a menekülést a haláltól: azt rábizom az egy élő Istenre.

— Még csak öt napod van, Jozé, hát gondold meg.

És másnap és harmadnap: már csak négy napod van hátra, már csak három nap...

Nem használt se a könnyes szem, sem a könyörgés. Mi is volt a dédapa öröke? Ragaszkodjunk Istenünkhöz és Tóránkhoz s a legnagyobb veszélyben is mellettünk az isteni segítség. A huszonhetedik napon váratlan fordulat történt. A főinkvizitor maga elé vezettette don Jozét s mikor ez belépett, egy zokogó, bűnbánatos, megtört nőt látott: donna Inezt.

— Szigorú vagyok, don Jozé, — így kezdte a főinkvizitor a beszédet — de csakis a bűnösökre sujtok le. Az ártatlan embereket nem bántom. Te pedig ártatlan vagy, felmentelek.

— Igenis, ő ártatlan, — ismételte meg donna Inez a vallomást. — Az egyedüli bűnös én vagyok. Csak kigondoltam a vádat, mert lihegett bennem a bosszúvágy s mind a mai napig azt hittem, hogy lesz erőm őt feláldoztatni, mert összetörte szívem minden reményét. De ma véglegesen elhagyott az erőm; szerelmem még a bosszúvágnál is lángolóbb... nem engedem hogy meghaljon, akit szeretek... inkább én szenvedjem el a legpéldásabb büntetést.

Megjegyzi még a krónika, hogy don Jozéból és donna Inezből utóbb egy pár lett. Elutaztak Keletre s donna Inez ott áttért az örök-hagyó dédapa hitére.

(1) Fiatal kazár

Junger Kazare

(2) Kazár chacham (pap)

(6) Karaita leány

Karaitin

DR. KUNOS IGNÁC: KARAITA-KAZÁR KÉPEK

Ósi népfaj leszármazottjai, ősi emlékek és hagyományok megőrzői. Belső megszokásaikban és külső megnyilatkozásaikban egyaránt. Krimi kegyeletos hazájukból kerültek az európaiassá lendült Sztambulba és innen is, az ezer mecsetek városából, szerteszóródóban, elvándorlófélben és hovatovább kipusztulóban vannak. Rájuk szakadt a fedéltelenség és a testet-lelket ölő nyomorúság.

Szegény elárvult karaiták, magvukszakadó hontalanjai a borzadalmas világégésnek. A rá-tartibbja, az olvasottabbja *kazár* ivadéknak hiszi magát, tatár eredetűnek és *dzsámiszerü keniszéjükbén* (zsinagógájukban) Mózes szent hitét vallják a magukénak. Vallásuk egyedüli forrása a Biblia, a nyelvükre lefordított, a héber írása, szószerinti és a holt betűkhöz ragaszkodó értelmezéssel.

És a *bakcsi-szeráji* lankákról, a krimi televények dúsan termő földjeiről, az örökzöldek léleküdtető otthonából elszakadtan és kiüldözötten, ridegebb életmódok és multjukban meg nem szokott foglalkozások forgatagába sodródtak. Megszentelt sátraik összeomlottak, házi tűzhelyeik elhamvadtak és otthontalanná lett az otthonuk, fénytelen a *sabatjuk* (szombatjuk).

Szellemiekben az ő népének a vezetője, vigasztalanságuknak vigasztalója, az én testvéri barátom, a tudós *Szureja bej Sapsal*, távolba merengő tekintettel, könnybe boruló szemekkel zokogja el multjuk fel-felderengő emlékeit, a krimi felhőtlen égboltnak áttetsző kékségét.

— Régi időkből való, a mult század hetvenes éveiből — beszél nekem egy alkalommal és mutatja egy-egy legénykori fényképét (1.), a

karaita népviseletnek egyre ritkuló és már kiveszőben levő emlékét. *Entáriszerü* ruháját színes öv szorítja a derekához. Övig érő mellénykéje aranyozott paszomántokkal ékes és fején egy bőrkucsma, a jellegzetes karaita süveg.

— Imhol a mi *gazzánunk* (papunk), egyházunk szent papja, a későbbi *gachchám* (főpap) — és előmutat egy másik kis képet (2.). Sapkája turbánná változik át, az *entári* kaftánná szélesedik és egyházi hatalma jelképeül cári kitüntetéseknek fedi a szalagja és két csillagja.

— Az öreg *sambas-unk* (samesz) — mutat rá a 3. képre — az köznapi viseletében, szűkre szabott, kertészkedő zubbonyában. Mellette a kíségtője (4.) paraszti gunyában, a szegényebb sorsnak mindennapi viseletében. Ebben végzi a házi teendőit, ilyenben ül lóra és ilyenben imádkozik. Nem úgy egy másik kép, (5.) mely két előkelőbb karaitának mutatja kissé modernizált, szombati ünneplőjét. Kaftánjuk diszesebb szövettől való, amelyet földesgazdák és lócsiszárok viselnek.

Karaita nőket mutat két másik kép, egy leányzóét (6.) és egy fiatal asszonyét (7.). A leány diszesen felcicomázott kalapkáját fátyol veszi körül, az asszonyéről gyöngyös fonatok lógnak le. Aranytallérok sokasága borítja a keblüket és színes paszomántok a kabátkájukat. Az asszonyé övig ér, a leányé térden alulig.

És szinte feltűnő, hogy sem e képek arcain, sem a többi karaitakén, akiknek majdnem megannyival volt alkalmam összeismerkedni, alig ha van itt-ott némi nyoma a mongolosra szabott tatár típusnak. Sőt egynehányva semita vonásokra emlékeztet és sok közöttük a szokásos hajzatú és kékszemű.

— Ez onnan van — magyarázza *Szureja bej* — mert a karaiták nem a mongolokkal vegyült

(4) Kazár paraszt

(5) Karaiták

(3) Kazár samesz

Kazaren-Schamasch

latár közösségnek, hanem a maga egészében már kipusztult kazárságnak az ivadékai. A kazárság pedig, főleg a vallása révén, sémita elemekkel is vegyült és így alakult ki az a közös típus, mely a mai karaitákban őrzi az ősi vérvagyulás emlékét.

Hadd legyenek e képek egy egészében kihalt és részében kihalódó népfajnak, a kazár-karaita hagyományoknak az emlékei.

(7) Kazár asszony

Kazarin

Francia zsidó költőkből

André Spire: Nudités

„A haj: meztelenség,
Talmud.

Szóltál nékem: Pajtásod akarok lenni;
Ha belépek hozzád, nem akarok félni, hogy
megzavarlak,
Hosszú estéket töltünk el majd csevegvé;
Együtt gondolunk legyilkolt testvéreinkre;
Elindulunk a véres mindenségen át
Egy országot keresni, hol lehajthatjuk fejünket.
De nem akarom látni a szemed csillogását,
Homlokodon az erek lüktető feszülését.
Mert nem zsákmányod, társad vagyok én.
Nézd! szüz az én ruhám, szinte szegényes;
És még csak a nyakam se látod.

És én feleltem: Asszonyom, meztelen vagy!
Hajad a nyakadon zsenge, mint a frissen
nyirt fű;
Leomló kontyod reszket, mint egy öl;
Szalagocskáid ledérek, mint egy kecskenyáj . .
Vágasd le a hajad!

Asszony, meztelen vagy.
Meztelen kezed nyitott könyvünkön nyugszik,
Kezed, tested e finom végződése,
Gyűrületlen kezed, mely csakhamar meg fogja
érinteni az enyémet . . .
Asszony, törd le a kezed!

Asszony, meztelen vagy!
Daloló hangod a melledből jön;
A hangod, lehelleted, húsdod hőisége is,
Mely ellepi a testem, majd a húsemba hat.
Asszony, tépd ki a hangod!

Fordította: Komlós Aladár.

MARGITTAI LÁSZLÓ: KITASZÍTVÁ

szobában halk csönd folydogált szerteszét. Halk, elernyedtt csönd, melyet csak néha zavart meg egy-egy erőtlén pihegés, vagy egy-egy fáradtan magasba szálló sóhajlás.

Az asszony az ágyban feküdt és aludt. Négy hét óta szívta már erejét a rettenetes betegség kínzó dühe. Arcára ezernyi rovátkát rajzolt már a tengernyi nyügösködő szenvedés; szeme alá mély árkot ásott és keskeny, fonnyadt szája szögletébe is odaírta kéjgyét a szívettépő sok-sok fájdalom.

A fiú az ablaknál ült és olvasott. De a tekintete csak szórakozottan követte a sorokat, a szavak szinte összefolytak előtte és fantáziáját idegen képek és idegen gondolatok rohanták meg, amelyek semmiféle kapcsolatban sem állottak az olvasmányával. Sötét színezésű képek váltakoztak derűs, ragyogó fényű képekkel. Bizakodó remények omlottak oda komor kétségbeesések karjaiba. Másnapra gondolt. A következő napra, amely meg hozza számára a döntést. Amely vagy szivárványos hidat épít az álmai alá, amelyen keresztül azok magasba szállhatnak, égbetörő tornyok és kupolák magasságába repülhetnek, vagy pedig kiraboltnak, szárnyaszegetten alázuhannak és összetört tagokkal, cafatokra tépett véres testtel kerülnek el a földön.

— Holnap... holnap... Istenem... — tört keresztül összeszorított szája keskeny kis kapuján a mély sóhaj.

Letette a könyvet, karjaival átkulcsolta a térdét és révetegen maga elé bámult. Kopott, szürke falakra esett a tekintete, a nyügösködő szegénység ócska holmiai néztek rá vissza. A sarokban egy törötlábú állványon könyvei roskadoztak. Elnyűtt, megfakult lapú könyvek: tengernyi ólombetűinek oly sokszor adott már taládkát késő éjjel is; agyonfáradtan, kimerülten, égő szemmel...

— Holnap... holnap... Holnap minden összeomolhat!...

Lehajtotta a fejét és kezével egy könnyet morzsoltt össze szemében.

Hirtelen az ágy reccsent egyet.

— Béla... Béla... — nyöszörgött a beteg és szemét kinyitva, tekintetével a fiát kereste.

— Mi az anyika? ... Akarsz valamit? ... Vízet akarsz talán? ...

A fiú lázas készséggel forgolódtott beteg anyja ágya körül és mosolygós arccal, a gyöngédség és ragaszkodás belső örömeivel teljesítette kívánságait.

— Nem bírom már a fekvést... fáj, éget a testem... sajóg minden porcikám...

— Ne légy oly türelmetlen, már csak egy-két hét kérdése és egészséges leszel...

— Édes fiam... nem leszek én már sohasem egészséges... Meglátod nem sokáig bírom már...

A fiú toroka összeszorult és úgy érezte, mintha riogató fájdalom hasogatná a belsejét. A szája széle megremegett, az ajka remegni kezdett, a térde megroggyant.

— Anyika, ne mondj iyent! — kérlette a fiú és nézése elé fátyolt vontak a tündöklő könnycsöppek.

Az asszony egy időre elhallgatott. Szemét a mennyezet felé fordította, mert nem akarta, hogy a fia lássa a szenvedő tekintetét. Amikor megszólalt, akkor sem fordult feléje.

— Édes fiam, mikor tudod meg, hogy...

A fiú kitalálta, hogy mire gondol az anyja. Gyorsan közbevágot:

— Holnap. Holnap délelőtt, anyika.

— Holnap?... holnap?... — eltűnődött, majd hirtelen kissé felemelkedett az ágyában, hátha már kint van a döntés.

— Lehetetlen, anyika, csak holnap.

— De hátha?... Menj el, édes fiam... Hátha már ma is megtudhatod! Ugy szeretném tudni, hogy mi az eredmény... Ugy foglalkoztat... Pedig hát; ugy-e biztos, hogy téged felvesznek, ha zsidó vagy is, de hisz mindig az első voltál, színjeles bizonyítványt hoztál mindig haza... Ó, szegény apád, ha megérte volna...

— Igen, anyám, bizonyos, hogy felvesznek. Hisz a magyar tanárom biztosra ígérte. Az ő bátyja nagyon befolyásos ember az egyetemen, sokat tehet az érdekedben...

— Menj el, édes fiam... Hátha... hátha...

Egyszerre köhögni kezdett. A köhögés görcsösen összeszorította a mellét. Kimeresztett szemmel kapkodott levegő után. Ahogy a köhögési roham elmúlt, halálos kimerültséggel rogyott vissza a párnáira. Az arcát lilás pirosság lepte el és halántékáról patakokban csurgott a verejték.

— Menj el, fiam... édes fiam... úgy szeretném tudni... — kérlette halk, elerőtlenedett hangon a fiát.

— De anyika édes, most nem hagyhatlak itt. Hisz rosszul vagy.

— De nem, édes fiam...

— De különben is...

— Menj, édes fiam... Menj csak nyugodtan... Nagyon kérlek...

A fiú nem tudott ellentállni az anyja kívánságának. Beszélt a szomszédokhoz, hogy időnként nézzenek be az édesanyjához, ő hamar visszajön. Legfeljebb egy félóra lesz csak távol.

Sietős léptekkel rohant el hazulról. Mi-

előbb otthon akart lenni. Nyugtalanította az édesanyja állapota. Kínzó türelmetlenség koválygott az ereiben. Minden pillanatban vissza akart fordulni. Riasztó balsejtelmek tépdesték a fantáziáját. Fullasztó kétségbeesések komor rémei settenkedtek a szive körül.

— Visszafordulok... visszamegyek... — mondogatta egyre magában — hisz ma még úgymint hiába megyek...

De nem tudott visszafordulni. A kíváncsiság dühöngő irammal rohanta meg a képzeletét és sebes sietésre ösztönözte. A lába már zsi-badni kezdett a rohanás fáradalmaitól, de most már azzal sem törődött.

Végre odaérkezett. Rohanást haladt fel a lépcsőkön. Az üvegajtót belökte a kezével.

— Felvettek!... Biztosan felvettek!... — tört ki belőle a diadalmaskodni akaró hit és fanatikus bizakodás; amikor látta, hogy a nagy táblán tényleg ott függnek már a névjegyzékek.

Részeg türelmetlenséggel kereste a nevét. Ide-oda szaladgált a tekintetével. De sehosem találta. Hályogos foltok futkároztak a szeme előtt; homályos ködképek incselkedtek vele. A szive vágató iramban vert; a torkában érezte a heves dobbanásait. A halántékában hegyes, szűrő fájdalom ropta a táncát.

Végre!... végre!... megtalálta a nevét. De a visszautasítottak között.

Azt hitte, hogy ájultan rogy le. A szeme előtt összefutott minden. Részeg dülöngéléssel keringöztek körülötte a tárgyak. Mintha az egész világ rá akart volna dűlni.

— Nem!... Hát nem!... Mégsem!...

— Iszonyú!... Rettenetes!... Istenem!... Istenem!...

Kezével a halántékát ütögette és sírni kezdett.

Félig aléltan vánszorgott ki a nagy kőépületből. A tudomány csarnokából. Ahová szomjas lélekkel, tikkadtan, kicserepedett szájjal, mámoros vággyal, törhetetlen hittel vágyódott.

Bódultan, összezuzottan vánszorgott hazafelé. Olyan érzése volt, mintha a világ összeomlott volna körülötte. Mintha örjöngően vágató, pusztító orkán megsemmisített volna minden élő és élettelen lényt egyaránt.

Iszonyú fájdalmak dühöngtek benne. Rettentő szenvedések öklelték a szivét. Hörgő, csukló hangok törtek fel a torkába. Sírni, üvöltetni szeretett volna. De tudta, hogy nem lehet. Vissza kell tartania magát. Le kell gyűrnie a sirását. Az utcán az emberek, odahaza az édesanyja miatt. Lassan ment, szinte vánszorogva, de végre mégis csak hazaérkezett. Lesujtottan, dermedt csüggedéssel, hallgató lélekkel állt meg az ajtajuk előtt. Mit mondjon?... Mit mondjon az anyjának?... A kétségbeejtő igazságot?... Lehet azt, szabad azt?... Hazudjon

talán?... Mit?... Hogyan?... Hogyan lehet azt csinálni?...

Rátette kezét a kilincsré.

— Nem lehet neki megmondani az igazat. Hazudni kell!... — mondotta magában.

De a szive oly gyors iramban vert és valami úgy szorította belülről, hogy félt átlépni a küszöböt, félt az első szótól és bizonyosra vette, hogy nem tudja majd álarc alá rejteni a rettenetes kétségbeesését. Hát még örömet színelni!... Határtalan boldogságtól áradozni!... Ujjongani!... Gáttalan, akadálytalan, mámoros jókedvben tobzódni!...

— Muszáj!... muszáj!... még ha megszakadok is!... — szólt magához és benyitott a lakásba.

Mozdulatlan, leroskadtan hallgató nagy csönd fogadta. Ijesztően komor, sápadt, döbbenetes csönd.

A fiú megrázkódott. Egész testében megvonaglott. Riasztó balsejtelmek vágódtak a fantáziájába. Iszonyú kétségek fűrészték az agyát.

— Mi az? Mi az?... Jaj, mi az?!...

Odarohant az ágyhoz. Remegő kézzel az anyja keze után kapott. Nyirkos hidegség tapadt a kezéhez. Ekkor tekintete megbüvölten az anyja arcára szaladt. De a hamuszürke, pergament-színű, fonnyadt bőrű arcról már csak a halál képmása nézett rá vissza. Két kezét ijedten kitérte és felsikoltott fájdalmában:

— Anyika... anyikám...

Aztán odarogyott az ágyhoz és keserves zokogás szakadt ki a torkából... A halott félig nyitva maradt szemmel, lefityent ajakkal, előrebukott állal hallgatta a síró, zokogó hangokat, amelyek benépesítették a szobát, elleptek minden sarkot, minden zugot és megtöltötték a levegőt a kétségbeesett fájdalom viharos kitérésével...

Joel Engel a Tel-Avivban elhunyt nagy zsidó zeneszerző

JOEL ENGEL

A Mult és Jövő kulturstjeinek látogatói gyakran halották a telavivi nagy zeneszerző héber kompozícióit. *Adagio misterioso*-ja megrendítő hatással volt, Bialik, Csernichovszky és a többi héber költők verseire irt dalai szivbemarkoló. A zsidó népdal leghivatottabb mesteri átdolgozóját vesztette el benne. Legutóbb a *Dybuk* drámai muzsikájával keltett nagy feltűnést.

MOHÁCSI JENŐ: AZ EMBER TRAGÉDIAJA XI/B SZINE

Madách halhatatlan remekművében, „Az Ember tragédiájá”-ban, az álomszinek mind-egyikének az az eszmei foglalatja, hogy Adám, Lucifertől vezérelve, mindig lelkesedéssel illeszkedik bele az emberiség történelmének egy újabb korszakába, aztán a szin végén csalódva arra kéri mindig Lucifert, hogy vezesse egy új világba.

Mohácsi Jenő a londoni és a falanszteri szin közé új, aktuális jelenetet ékelt. Adám szobrász, aki azt hiszi, hogy művész volta a zsidó faj fölé emeli, amelyből származik, hogy művészetét származásától elvonatkoztatva gyakorolhatja. Adám újabb csalódása: e szin tartalma.

Nagy szobrász-műterem, néhány befejezetlen kis szoborművel, torzóval, férfi és női akttal. A terem közepén, talapzaton, óriási, legalább három embermagasságnyi gipszmodell: meglett férfi aktja. Bailába a földön, jobblába sziklán pihen, az egész alak ennél fogva pihenő állásban, a jobbkar a jobblábra támaszkodik és ezzel a barázdás homlokú előreugró fejet tartja. Hátul nagy műteremablakok, jobbra-balra ajtó.

Adám, aki szobrász, magas állványon áll és a szobor szája körüli barázdákat mélyíti. Néha abbahagyja a munkát, szemlélődik.

Éva, divatos utcai ruhában, benyit balról. Megáll a szin baloldalán. Délutáni világítás.

ÉVA: Elég volt, Adám. Gondolj végre rám is.

ÁDÁM: Nézd, Éva, ezt a száját és körötte
A gondolatmegásta mély barázdát,
Mely oly sötét és bús, miként a sír.
Most érzem, érzem, teljesült az eszme,
Amelynek árnya megfeküdte lelkem.
Nézd, nem emberfölkötti e szobor,
Megtettesítve azt, mi emberagyból
Kipattan, ámde ember testét öltve
Megnő és óriásivá dagad?
Hát nem félisten Ő: a Gondolat?

ÉVA: Én elhiszem, hogy kitünő a munka,
Oly mindegy, minek hívod szobrodat,
De míg rendes vevője nem akad,
Hiába szép szobor a Gondolat.
Te túlszerény vagy és ezért szegény vagy,
Ne új eszmén agyaljon e serény agy,
Nem kell kutyának sem az új dolog,
Csapong az agy, de a gyomor korog.

ÁDÁM: Tekintsd ez arcélt, fenkölt és nemes.
És a tekintet szinte istenes.
Mit bánom én a kinzó gondokat,
Ha testet öltött im a Gondolat.

ÉVA: Mi van a gróffal? Nem telefonált?

ÁDÁM *(lassan leszáll az állványról)*:
Egemből ólomsúllyal rántsz a földre,
Hogy vérre sebzem szárnyas lelkemet.
Ah, nővel, nővel élni nem lehet.
Művésznek nővel élni nem szabad,
A férfi érc, a nő hitvány salak.
Talán a női voltod tetszik által
Anyagias gondolkozásodon.

ÉVA: Ma az maradhat fönn csupán, ki a
Realitás mohó szemébe néz.

ÁDÁM:

Vigyázz, én Évám! Nekünk nem szabad
A pénzzel úgy törődni s az előnnyel,
Mint a reánk ugató csöcseléknek.
Végy példát rólam, szívem asszonya.
Ha nagyapám faluzva járta is
Az ország utjait, nem rí le rólam,
Az arcomról, az orromról s egyébről,
Beszédemről, hogy én zsidó vagyok.
S a műveim? Ki merné megtagadni
E márványtestek nemes hajlatától
A faj izétől mentes Örök Szépség
Előtt reánk csapó áhitatot?
Én nem vagyok zsidó. Művész vagyok!

ÉVA:

Ez mind nagyon szép. De mi van a gróffal?
Mért nem telefonált?

ÁDÁM:

Nem értelek.

Én nem tudom, hogy mért telefonáljon?

ÉVA: Azért mert én, derék művészem, Adám,
Kemény földünkön élek, nem az égben.
Én hívtam föl előbb a gróf urat,
Hogy kész a szobrod, jöjjön, nézze meg.

ÁDÁM *(gúnyosan)*

Nagy nő vagy, Éva, mindig újra érzem.
Én azt agyallom, fájom, álmodom,
Hogy lesz gyötrő eszméből új valóság,
Te azt, hogy lesz belőle új ruha.

(Kopogtatás a jobb ajtón. Lucifer belép, előkelő úrnak öltözve.)

LUCIFER:

Bonjour, Madame, kézcsók és hódolat!

(Évához megy, kezet csókol.)

Üdvözlöm, mester.

ÁDÁM: Isten hozta, gróf úr. *(Kézet fognak.)*

LUCIFER *(középre megy, megáll a szobor előtt)*: Ez a szobor. Mondhatom, érdekes.
Nagyméretű. Határozottan szép,
Bár nem imádom az elnagyolást
És ugyanaz az érzés kap meg szinte,
Mint a megnagyobbított fénykép láttán.
No hagyjuk ezt. Mi a szobor neve?

ÁDÁM: Nem látja gróf úr ezt a homlokot,
Mely mint király hatalmas palotája

Becalel Schatz (Jerusalem):
Tavasz a romok között Frühling zwischen den Ruinen

A trónnak boltozatos csarnokát,
A fényes oszlopost magába zárja.
Az agy e csarnok s trónján ül az ész.
Az észben megcsirázik a merész,
Világokat megdöntő óriás,
Termetre és erőre oly csodás
Emberalakban teljesült alak:
A Gondolat!

LUCIFER: Ahá! Jó gondolat!
Én azt is mondhatnám: gyűlölködő,
Ki szörnyű bosszun törí a fejét,
Vagy: fürdő férfi, kinek gyomra fáj.
Ha gondolat, hadd legyen gondolat . . .
Kapóra jön nekem ez alkotás:
Már régi tervem, hogy az egyetemnek
Egy szoborművet ajándékozok,
Mely dísz s egyuttal jelkép is legyen.
Enyém a minta, mester: ezer pengő!

ÉVA: A minta? Hogy tetszik azt érteni?
És ezer pengő! hisz ez nem is pénz!

LUCIFER: A pénzt a gipszmodellért fizetem.
Enyém a Gondolatnak — gondolatja.
Ha aztán márványba faragtatom,
Én megfizetem a matériát
S a munkát. Jó lesz, drága mesterem?

ÁDÁM: Legyen!

ÉVA: Kevés pénz az az ezer pengő!

LUCIFER:
Szép hölgyem mondhatom, Ön imponál
Nekem. — De kérem, hol a telefon?
Sürgősen hívom néhány hívemet,
Kinek szavára szívesen adok.

ÉVA (a bal ajtóra mutat):
Itt balra, gróf úr.

LUCIFER: Hölgyem, köszönöm.
No lám, a vételárral tartozom,
(Kivesz zsebéből egy csekk-könyvet.)
Ne nyomja lelkem.
(töltőtollal ír.) Tessék, itt a csekk.
(Átnyújtja a csekket, Ádám elfogadja.)
Az alku kész. Enyém a Gondolat.
A mestermű örök tulajdonom,
Már elvitethetem, ha akarom.
(Be a bal szobába.)

ÉVA: Én félek, Ádám. Mit jelent e szó?

ÁDÁM: Az alku, mondhatom, megnyugtató.
Én mindig, tudja ég, röstelkedem,
Ha hitvány pénzt kínálnak föl nekem
Azért, mi nekem oly gyönyört adott,
Mit agyam, kezem lázban alkotott.
A gróf pedig e már oly ritka fajta,
Kit minden lelkesít, mi nagy, mi szép.
Művészbolond, akinek nem elég,
Ha megfizet s övé az alkotás.
A lelke nászt ül a szoborral, képpel,
Csodásan egybeolvad mind a széppel.

ÉVA: Felhőlovag, csak szállj a földre le,
Ki álmodik: ébredni végzete.

LUCIFER (jön balról):
Már jönnek. Néhány ösmert műbiráló,
Az egyetemről pár tanár, kiváló
Vezérei a révedt ifjúságnak,
Akik a nagy eszmék szikláin állnak.
S a hon reményei maguk, az ifjak,
Kik a tudásnak emlőjéből isznak,
S bár, kedves mester, rég itéltem én,
Hadd tudjam meg, mi a közvélemény.

ÉVA: E lárma! Tán már ők? Ez nem lehet!

LUCIFER:
E páratlan csodát hadd fejtsem meg:
Ők elkisérték már előbb e házba
S megvártak lent a sarki kávéházba.

(Jobbról zaj, az ajtó föltáruul, betódulnak
vagy huszan, fölállnak három csoportba. Leg-
kisebb, két-három emberből álló a kritikusoké,
körülbelül féltucatnyi az egyetemi tanároké, kö-
zelükben vagy egy tucat diák handabandázik.)

LUCIFER: Először is, mély hálám, uraim,
Hogy hívó szózatokra megjelentek.
E nagy szobor, mely itt középen áll,
Mint látják, jellegzetes alkotás,
S a Gondolatot testesíti meg.

Én megszereztem az imént e szobrot,
Hadd ékesítse előcsarnokát
A tudomány megszentelt templomának.

MŰBIRÁLÓK KARA (*blazirtan, de rendben, unisono*):

Eltékintve, bár ha vesszük,
Vonal, rajz, tömb, lényeg, forma,
Minthogy mégis éppen, ép nem
Volt és van és nincs kiforrva,
Uj, de régi, stilizálva
Konstruálva gyáva, bátor,
Tónikus és krónikus és
Vad harmónikus ámbátor
Mestrovics és Archipenko,
Meunier, Hanak és Csáky,
Felülettel, háromszöggel,
Sikkal, kuppal senki bárki.

TANÁROK KARA (*méltóságosan*):

Turán tiszta faj de fajta,
Darwin, Spencer, Sombart, Méhely,
Koponya és orr sövénye,
Destruktíven kétely métely.

DIÁKOK (*nem karban, hanem egyenkint, fölvaltva, mindig hangosabban, szenvedélyesebben*):

Hagyományok ellensége —
Régi erkölcs tagadója —
Átkos külföld majmolója —
Bacillusok hordozója —
Im a szobron faji bélyeg —
Szeme ferde — orra görbe —
Erkölcsgyilkos meztelenség, —
Nagyra megmintázott törpe —
Galícia — Palesztina —
Bócher, talmud, — tincs és pájesz —
Gúnyold, bántsad, sértsed vérig —
Izlik, érzik, vérzik, fáj ez?
Üsd és vágd,
Nem apád!

(*Fenyegetődzve közelednek a szoborhoz.*)

LUCIFER (*elibük ugrik, kalapácsot kapott föl valahonnan*):

Megálljatok! E szobor az enyém!
E rossz munkával én rendelkezem!
Megvettem és most szent tulajdonom!
De mert enyém és mert ura vagyok,
Én végrehajtom rajt e pillanatban
A köz parancsoló ítéletét!

(*A kalapáccsal zuzni kezdi a gipszszobrot. A diákok ujjongva ordítanak, körültáncolják a szobrot.*)

ÉVA (*odarohan, vissza akarja tartani Lucifert*):

Te gyilkos! Meggyilkoltad Ádám lelkét!

LUCIFER (*most már összezuzta a szobrot*):

Ha lelke volt, ő ölte meg maga!
Azt hitte ő, hogy megtagadni könnyű
A fajtól elvont művészet nevében

Becalel Schatz, a 14 éves festőművész önarcképe
Selbstbildnis des 14jährigen Künstlers

A vért, az ősoket, szülőanyát,
Hogy nemzetek fölött új nemzet léssen
Az őstelen művészeké.

A művész alkotása bélyeges:
És anyja s minden ősök képe rajt.
Te csak tagadd, de rád olvassa mind, —
Hát mért nem vagy, ki vagy s önérzetes?

ÉVA (*Ádámhoz rohan, aki eddig apatikusan nézte a pusztulást*):

Ádám, ne hallgass rá! és kezd megint!

ÁDÁM (*lefejt magáról Évát, szomorúan*):

Minek, ha hasztalan, az édes kint?
Ismét csalódtam, azt hívém, elég
Elhessegetni multam árnyait,
Fölkötni a tehetség szárnyait
És fölropülni, föl az égbe, hol
Vallás és faj és nemzet nincs sehol,
Hol egyedül vagyok s művész vagyok.
Ha megtagadják tőlem a jogot,
Hogy multtól mentesen művész legyek,
Én megtagadom a művészetet.
A tudományra fogok hitet tenni,
Melynek a képzelet játéka semmi,
Amelyben tényből lesz az alkotás,
Ott minden van, mi van, de semmi más.
Tudás, erő, rend értelemmel áldva . . .
Vezess, vezess, Lucifer, e világba.

AZ ERDÉLYI KOLÓNIA GYERMEKEIÉRT!

Tóbiás Hermann homonnai körjegyzőtől kaptuk alábbi felhívást, amelyet a legmelegebben olvasóink jószívúságába ajánlunk.

A Mult és Jövő olvasóihoz!

Dr. Patai József jóvoltából annyi szépet és lélekemelőt olvastunk a feltámadó Szentföldről, hogy csodálattal adózunk az eddigi teljesítmények iránt.

Mult nyáron volt alkalmunk dr. Patai főszerkesztő úr vezetése mellett kellemes napokat tölteni a Szentföldön és ugyanakkor felejthetetlen emlékeket szerezni Kfar Gideonban, az erdélyi kolónián, melynek lelkes, dolgozó, szorgalmas lakói az élő csodák megtestesítői.

Sajnos azonban az általános gazdasági krízis őket is elérte, ami annál súlyosabban nehezedik rájuk, mivel az a kezdet nehézségeiben érte őket.

Mint fáradhatatlan vezetőjüktől, Rendel Árontól vett levélből kitűnik, igényeiket a legminimálisabbra kellett leszállítaniok, hogy a gazdasági krízisen túltegyék magukat.

De mint Rendel írja, azért panaszos hang nem hagyja el az ajkukat, hanem megkettőztetett erővel és szorgalommal dolgoznak az emberek, mert Erec Izrael szabad levegője mindenért kárpótolja őket.

De mégis egy dolog miatt panaszkodnak. Nem a kezdet nehézségei, nem a leszállított igények miatt, hanem azért, mert nem áll módjukban apró gyermekeiket a héber kultúrába bevezetni.

Egész napi fárasztó munkájuk miatt nem foglalkozhatnak eleget gyermekeikkel és azért legfőbb vágyuk, hogy gyermekeik részére bármily primitív gyermek-otthon építhessenek fel, gyermek-kertésznőt alkalmazhassanak, hogy így már zsenge korukban megismerkedhessenek a héber kultúrával.

Ez fáj nekik, hogy nem tudnak iskolát építeni, nem tudnak könyveket beszerezni, mert a Keren hajszod nem tudja nekik kiutalni az előirányzott segélyeket, melyekre a kezdet kezdetén szükségük van.

Midőn tehát a Mult és Jövő tisztelt olvasóit bátorítom ez uton e nemes cél érdekében adakozásra felszólítani, még bátor vagyok megjegyezni, hogy a gyűjtést itt is megkezdettük, azoknál, akik a Szentföld és a zsidó gyermekek sorsát a szívükön viselik.

Az adakozást megnyitotta: Rosenfeld Ödön Humennén 500 cseh koronával, Tóbiás Herman 300 cseh koronával.

Humennén, 1927 február.

Tóbiás Hermann.

KISS ARNOLD: MAKAI EMILRŐL

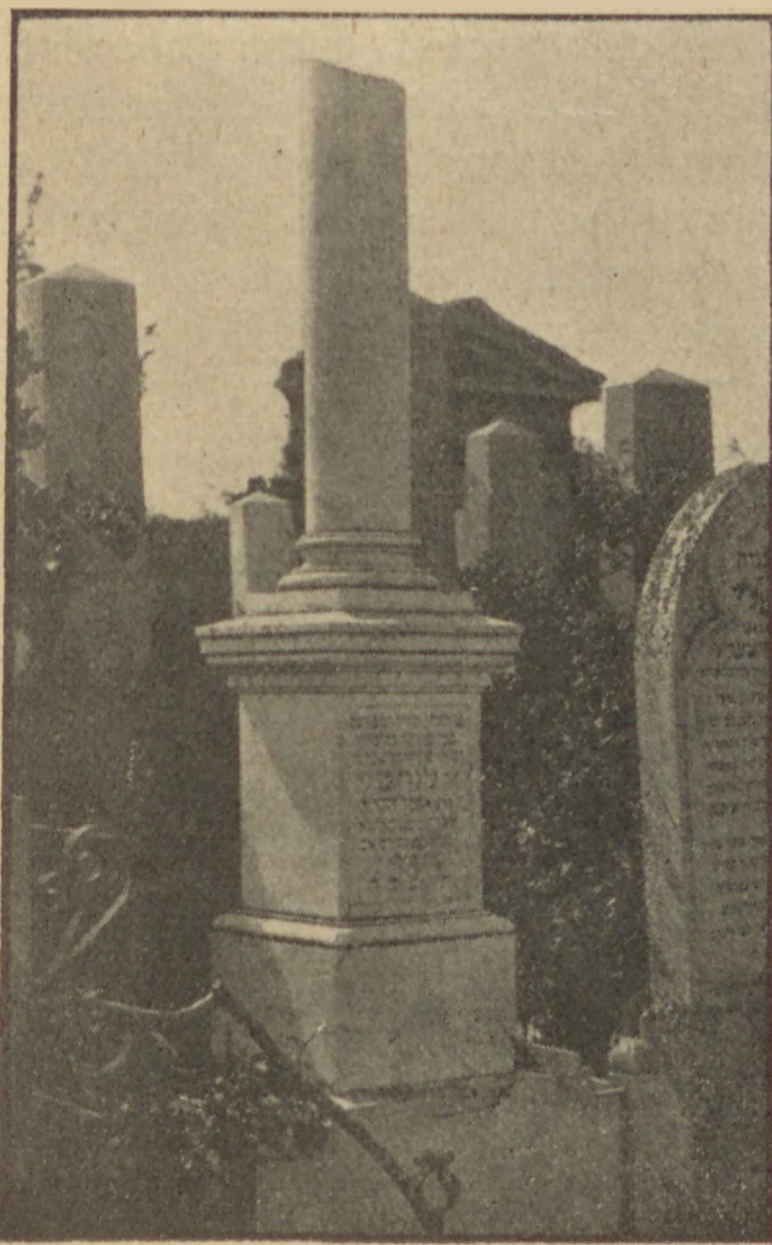
nyolcvanas évek közepe táján néhány vidéki rabbinus rándult föl Budapestre. Az országos rabbiképző intézet vezérlő bizottságának tagjai voltak s valamely fontosabb konferenciára voltak hivatalosak. A veszprémi

nagytudós pap, a patriárkatermetű, fehérfürtű Hochmuth Ábrahám, a verseci kiváló zsidó pap: Sidon, az aradi pap: Rosenberg Sándor, aki nagy tudása mellett egyike volt a legbájosabb, legdaliásabb emberpéldányoknak, valami délceg magyar főrangú úrnak nézhette volna bárki, dr. Klein Mór, az én Istenben boldogult édesapám s a makói rabbinus: Fischer Enok, hatalmas alakú, javakorabeli férfiú, nagy talmudi tudásáról, konzervatív jámborságáról ismeretes pap. A makói papnak külső megjele- nése is régies vágású volt: magasszárú csizmákban járt, nagy, magas asztrakán sipka földte boltozatos koponyáját, sűrű szemöldökkel árnyalt szeméből valami csodálatos, fáradhatatlanul izzó tűz lobogott elő, a szava, a beszéde is örökké úgy tüzelt, mint valami olthatatlan katlan, ha a zsidóságról, a zsidóság hanyatlásáról, növekvő vallástalanságáról panaszkodott, békétlenkedett, dohogott, zsörtölődött, hevült, izgatott. Valósággal félelmetes volt ilyenkor az öreg úr — mert mi öreg úrnak tartottuk, dacára annak, hogy akkor még csak az ötvenes évek körül járhatott — talmudi, midrás idézetekben dús beszéde úgy sistergett, úgy ömlött, mint a forró láva — és „mégis csupa szív volt az öreg úr”; a katlan rózsákkal volt körítve s illatot, a jóság illatát árasztották a sustorgó, háborgó kénkövekre. Telve volt a lelke baráti megbízhatósággal, mindenki bajai iránt részvételtjes érdeklődéssel és szeretettel. Hát még ha a saját családjáról beszélt; az ő gyerekei is korán árvaságra jutottak, az édesanyjuk már esztendő óta pihen a makói temetőben — anya helyett dédelgette, imádta gyermekeit az öreg úr; rajongott értük, nem győzött eleget beszélni a szépségükről, a jóságukról, a tehetségükről . . . A hangja remegett, vibrált ilyenkor a meghatottságtól . . . Soha nem beszélt másképen a legifjabb fiáról, csak így: „az én kis, drága jó Emilkém” . . .

Ezek a papok jöttek hát föl akkoriban vidéki paróchiájuk csöndjéből a fővárosba. Kettőt közülük azonban nemcsak a vezérlő bizottsági ülés hozott Budapestre, hanem számukra, egyé- nileg sokkal életbevágóbb cél: a makói és a nagybecskereki rabbinus a fiaikat hozták föl a fővárosba, hogy beirassák őket az országos rabbiképző intézetbe.

A veszprémi, a makói és a becskereki papok a kerepesi-úti Pannónia szállóban szálltak

meg. Este, vacsora után, a három pap a veszprémi Hochmuth szobájában beszélgettek, vitatkoztak egymással, késő éjszakába nyult ez a diskurzus. Sok megbeszélni valójuk lehetett: tudományos kérdések, felekezeti ügyek, hitközségi, lelkeszi tapasztalataik, panaszaik, terveik, ügyes-bajos dolgaik. Ugy emlékszem: bölcs, sokat látott, sokat tapasztalt, emberismerő, kissé kesernyés hangulatú öreg úr volt az akkor már hetvenedik éve felé járó Hochmuth Ábrahám. Öles, magas termete kissé hajlott, a nagy, kék szemében hideg kiábrándultság, hófehérfürtű, ősz szakáltól környezett, mély bölcsességtől sugárzó arca komoly élethangulatot tükrözött; néha alig észrevehető, szeliden ironikus mosoly suhant az ajkai köré, amikor különösen a makói pap hevülő, szárnyaló, forrongó szavakkal beszélt a zsidóság jövőjéről, arról a hitéről, hogy a vallástalanság örvényébe siető modern zsidóságot vissza kell, vissza lehet terelni az ősi hitűség elhagyott ösvényeire: lemondó gesztussal legyintett ilyenkor kezével a veszprémi rabbinus: Havél havólim! — mondotta keserűen az öreg pap kócheleti meggyőződéssel — hasztalan ábrándok! A vidéki hitközségekben nyakig érő sár van, az emberek el vannak merülve a köznap kenyérkeresetének mindent elborító degeszében, egyedül, elhagyatva élünk mi, a mi ideáljainkkal; azokkal nem törődik senki, a közvéleményt innen felülről, a fővárosból irányítja néhány önös céljait követő, lármás matador, azok legyűrnek a legtisztább törekvést is, az a hasznos, a farkasokkal versenyt üvöltetni, akkor jut a koncból, farkasvonításban, kietlen, havas lapályok fölött csalogánynótákat fujni, az igazság, a becsületes meggyőződés ma-

Makai Emil sírköve a makói temetőben

A sírkő felirata:
 פֶּטַח הַמַּלְיָן הַגָּדוֹל
 הַמְפֹרָס בְּכָל
 הַמְדִינָה בְחִיבוּרָיו
 הַנְּחֻמִּים
 יוֹדֵד נֶפֶשׁ כָּל חַי
 הַיָּב מִנַּחֵם עֵי
 בֶן הַרְבֵּר
 הַנּוֹךְ פִּישְׁעֵר זֵל
 אֲבֹדֵק מֵאֵקָא יֵעֵא
 נֶפֶטֶר כֹּא מִנַּחֵם אֲב
 שְׁנַת תַּרְסָא לַפִּק
 תִּנְצָבָה

Magyar fordítása:
 Itt nyugszik a nagy
 költő, ki hírneves lett az
 egész országban gyönyörű műveivel, minden
 élő lélek barátja, az ifju
 Menachem, R. Chénok
 Fischer makói főrabbi
 fia. Elhunyt 5861 Av
 hó vigasztalója 21.

gányos szólamait hangoztatni — a vége: a csalógányszárnyak elfagynak, az igazság hóna alá mankót szorítanak, a harcsaszájuké a falás, a túlordítás, az eszményekért küzdőké meg a fölfalás, az elhallgattatás . . .

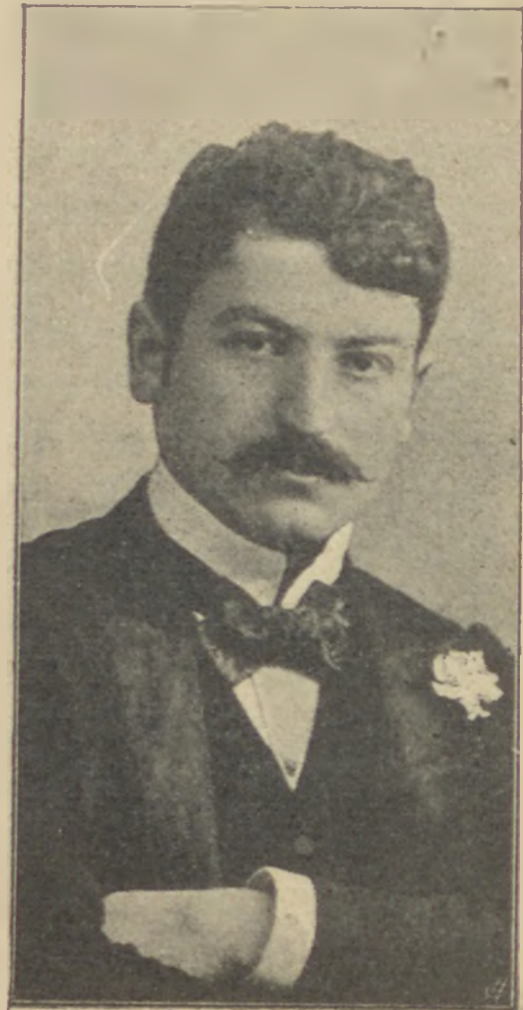
A két fiatalabb pap, a makói meg a becskerei, sokáig szállottak szembe az öreg pap keserű meggyőződéseivel . . . szelidebb mederbe terelődött a diskurzus, tudományos kérdések fejtegetésébe merültek . . . éjfél is elmúlt már, az utolsó lóvonatok csöngettyű-csilingelése is elhangzott már az elnémuló

utcákon, alulról a Pannónia halljából, étterméből halk cigánymuzsika, ábrándos magyar nóták melódiai szűrődtek föl a csöndes éjszakában a papok vitái közé, a második emeleti szoba felé..

A fiuk pedig, a makói pap Emilkéje és a becskerei pap fia ott voltak apáik körében a szállodai szobában. Tizennégy éves volt mind a kettő: bársonyzekét, csokorra kötött fekete, komoly nyakkendőt viselt Emil, amint az a jövő papjelölthöz illik, fekete, magyar ruhát a másik fiú, a becskerei pap fia; selymes, barna, göndörfürtű, szép simaarcú fiucska volt Fischer Emil, az alsó ajka kissé a felső ajak fölé szorítva, mintha valami törhetetlen makacsságról tenne tanuságot, vagy inkább valami lobogó, hajthatatlan ambicióról; a becskerei papfiú zseniálisan a homlokába hulló, sűrű fekete hajú gyerek volt, a szemében valami melankolikus fájdalom sugárzott, alkalmasint jelenleg annak a tegnapi bánatnak visszatükrözése, amely az édesanyjától való búcsuzáskor szállott a szívére, amikor édesanyja a keblére szorította messzire szakadó, a főváros idegenségébe kerülő, féltett, dédelgetett gyermekét s forró csókja és forró könnye hullt rája . . .

A fiuk, ott a szállodai szobában, az öregek beszélgetése közben egy ideig azok szavaira figyeltek, azután a maguk diákélményeiről beszélgettek, mind a ketten rajongva szóltak a jövő papi hivatásukról, a becskerei pap fia úgy érezte, hogy nagy szónoki babérok felé vezető útra lép holnap, Emil meg eldicsekedett vele, hogy a barmicva ünnepén, a múlt esztendőben olyan beszédet tartott a makói templomban, hogy aranyórát és aranyláncot kapott érte ajándékba az elragadtatott makói kilétől, a beszédet pedig ő maga szerkesztette meg, minden idegen segítség nélkül . . .

Félfüllel hallhatták a fiúk: apáik most el-

Makai Emil

fojtott hangon róluk beszélgettek. A makói pap, könnyel a szemében, mondta, hogy az Isten nagyon megáldotta őt az ő Emilkéjével; az Isten is papnak teremtette: első eminens az iskolában, lángeszű fiú, maga a megtestesült kötelességtudás, jámbor, vallásos lélek él benne. „Tudom, hogy Izrael ékessége válik majd belőle” — mondotta szent meggyőződéssel. A becskerek pap is beszélt egyet-mást a fia hőstetteiről. Tizenhárom éves alig mult, gyászbeszédet tartott egy iskolatársa fölött, a tanárai szerették, szép jövőt jósoltak neki. Igaz, hogy kissé pajkos fiú volt, sok csinytevéséről regélnek a becskerek utcák, no de majd megkomolyodik . . .

Ideje volt nyugalomra térni. Másnapra nagy eseményekre kellett virradni. Fölvételi vizsgát kellett tenni a fiúknak a szemináriumban. Talmudból a szigorú, nagy tudós Bloch rektor előtt, szentírásból Bacher professzornál, latinból a minden diákok réme, Schill tanár előtt.

Az öreg Bloch előtt állott a két fiú. Morózan vonta össze a tiszteletreméltó, nagy agastyán a sűrű, fehér szemöldjeit. — Was haben sie gelernt? — mordult a két fiúra s mind-egyiknek föllapozott egy-egy talmudi helyet nagy foliánsokban s a szomszéd terembe utasította őket: egy félórai időt adott, tessék addig készülni a fölrott helyből s aztán vizsgálatra állni.

A makói pap fia és a becskerek pap fia ott szorongtak, ott gyötrődtek a szomszéd teremben a fölrott talmudi hely fölött. Segítség sehonnan se integetett. Egyszerre csak nyílt a szoba ajtaja, a makói és a becskerek pap a fiaik után lopódtak — érthető apai gyöngédség — és segítgették a pelyhesszárnyú fiókákat első szárnypróbálgatásukban, magyarázták a fölrott témát.

Hanem akkor egyszerre csak fölpattant a terem ajtaja. A küszöbön egy fölgerjedt oroszán gesztusával az ősz rektor alakja jelent meg. Egy ugrás és becsapta a fölnyitott talmudfoliánsokat, egy harsány kiáltás az ajkán s vilámló szemekkel fordult az apai gyöngédségben vétkező két bünös rabbinus felé: „Hab' ich Ihnen die Stelle aufgegeben?! Lassen Sie die Jungens allein!”

A fölvételi vizsgát mégis szerencsésen elmult. Szigorú figyelmeztetések után a két fiú büszke névjegyeket nyomtathatott ezzel az alcímmel: „az orsz. rabbiképző intézet növendéke”. Igaz ugyan, hogy a latin fölvételi vizsga után Schill professzor nyomatékosan azt jósolta a két fiúnak: „itt önök boldogulni nem fognak, menjenek inkább inasnak, ott az accusativus cum infinitoval nem kell tisztában lenni s ott szabad azt hinn, hogy „abutere”-t Cicero infinitivusnak használja. Nemde Fischer?! . . . No és ön . . . Klein? . . .” mondotta szemrehányó megvetéssel és lesujtó pillantással a különben jószívű, de a

diákok előtt zordon hóhér alakban szereplő Schill professzor.

Mindegy . . . a két fiú papjelöltté avattatott. Hanem előbb a két apát a fiúk elhelyezésének, lakáskeresésének nagy gondja foglalkoztatta. Az is meg lett oldva. A becskerek pap valahol a Zöldfa-utcában, az egyetem mögött talált teljes ellátással lakást a fia számára. Pápai rabbikorából származó ismerőseinél. A makói pap az ő Emilkéjét a Síp-utcában, úgy emlékszem, a 3. szám alatti ház egy harmadik emeleti diákszobájában helyezte el, még két másik szemináriumi tanuló, egy öreg, kesernyész, a jesivából fölszakadt talmudi korifeusz s egy másik rózsásarcú, Emillel egykorú fiú lakótársa gyanánt.

A fölvételi vizsga után következő nap ezekkel az elhelyezkedési ügyekkel telt el. Este a két pap hazautazott. A becskerek pap fia bizony pityergésre kész lélekkel kísérte el az édesapját a lakásából. Nem mehetett vele messzire. A Ferenciek-terén — sötét este volt már — az apja azt mondta neki: „Hát édes fiam! most már menj vissza a lakásodra, mert különben nem fogsz hazatalálni.” S ott a Ferenciek-terén, az Athenaeum épülete előtt magához ölelte a fiát, megcsókolta, — kocsizörejben, az esti homályban, nem látta azt senki, közönyös emberek siettek az utcán — a két kezét a fia fejére tette, úgy mint odahaza csöndes pénteki estéken s megáldotta forró, könnyes héber szavakkal. Bizony a tizennégy éves anyás gyerek, a könnyei homályától alig talált haza a lakására, idegen emberek közé, kopár kis tanulószobájába.

A makói és a becskerek pap robogott haza az éjszakában, a két fiú egyedül maradt a fővárosban.

Megkezdődött a szemináriumi élet. Már az első nap hozott némi csüggedést, kétségbeesést. Az öreg Brüll, a pesti dajen talmudi előadásához soroztattak be. Nagy, igen nagy tudós volt a hófehérhajú, gyönyörű szép, szelíd, pirosarcú öreg úr, de nem nagy pedagógusz. Fönn a katedrán olvasta a talmudot, bizony mi abból egyetlen szót se érthettünk meg, egyszerűen azért nem, mert a teremben akkora volt a zshivaj, a tanulók mormogása, hangos beszélgetése, hogy az előadó öreg úr szava még az első pad előtt beleveszett a zajba. Öreg bócherek, az idősebbek vitatkoztak egymással, mások latinból, matematikából készültek, az öreg úr mindezt nem vette tudomásul, odafönn a katedrán tanult önmagának, ügyet se vetett arra, mi történik odalenn a völgyben. A két fiú kétségbeesett hangú levélben panasolta ezt fel az apjuknak, aminek aztán az lett a következménye, hogy az öreg úr nagy kegyet gyakorolt a két papfiúval, jobbról-balról maga mellé ültette őket a katedrára, óra alatt, neki is segítségül voltak különböző segédkönyvek kézhezadogatásában. Csak azzal volt megakadva az öreg úr, hogy most már a noteszébe

írott kalkulus osztályozásban a két fiú beleláthatott a nagy titokba: ki milyen osztályzatot kap a felelete után? Ezt a kérdést is megoldotta bölcsen az öreg úr. Titkos kalkulusokat írt ezentul. Nem volt nehéz a nyitját kitalálni. Egy pont, az annyit jelentett: jéles, kettő: jó, három: elégséges, négy: elégtelen. Végeredményben pedig azt eredményezte, hogy aki például háromszor jelesre felelt az időszakban, az elégséges osztályzatot kapott a félévi vagy évvégi bizonyítványában, mert hiszen az öreg úr három pontot talált a noteszében.

Emil különös, hallgató, zárkózott természetű fiú volt. Barátot nem igen keresett, óráközökben is a helyén maradt, könyveibe, jegyzeteibe elmerülten, nem vegyült a folyosón zshivajgó tanulók seregébe, a fiúk vitáiban nem igen vett részt, csak néha futott végig halvány arcán valami mosolyféle, amikor az osztály szójáték démona, valami rettenetes szóviccel ejtette kétségbeesett hahotába az osztálytársait, ha az pl. szóficamodással idézte föl magára azt a végzetet, hogy kivezették a teremből: „Fiúk, a vakációban Turócszentmártonba utazom látogatóba a nagybátyámhoz. Veszek magamnak akkor majd mindjárt turóc-returóc jegyet . . .” Az ilyen sikerektől Emilt is elfogta az ambíció s ő is megeresztett néha egy-egy szójátékot. Késő évtizedek után, most a történetíró objektív hidegségével megállapítom, hogy Emilnek semmi tehetsége se volt ehhez a művészethez. Vicceket olyan gyászos arculattal mondott el, annyira lélek nélkül, hogy mindenki halálos komolysággal, sértődötten vonult a helyére élcének elhangzása után s a néma csöndben csak a turócszentmártoni matador megvetően lesújtó latin szentenciája hangzott föl komor morgással . . . Ne sutor ultra — s a *crepidam* szót aláhuzott nyomatékkal hangsúlyozta.

Emil csakhamar az osztály legelső tanuló-jává küzdötte föl magát. Schill professzor például latinból senkinek elégségesnél jobb osztályzatot nem adott, a kettős fehér holló volt. Emilnek latinból is jeles osztályzata volt. Volt egy különösen haragos, rémületesen szigorú, rossz napja Schill professzornak. Valami különös formájú „ut consecutivum” sarában feneklett meg az egész osztály. Egyenként hívta föl maga elé a katedrara a fiúkat és egyenként sajátkezűleg dobálta őket le onnan, mivel nem találták el az igaz utat, illetve az igaz utot. Elsőnek a komoran fekete szakállú Adler, az abécé sorrendjében röpült. Utána a kedveskedő, Schill tanárt udvarias előzékenységével megvesztegetni akaró Braun Salamon. Harmadiknak Büchler, a historikus, szárnyalt a katedráról lefelé sasszárnyakon. Sietve, illetve siettetve loholt le Frisch. Most következett volna Fischer Emil. De őt, az egyetlen, kihagyta a rosszkedvű professzor. Lefkovitsot, Mózes, a jeles talmudistát, az öreg fiút,

aki szuverén megvetéssel tekintett le a többi osztálytársaira, akiknél legalább nyolc esztendővel volt idősebb s akiket, mivel nálánál annyival ifjabbak voltak s fölötte más előnnyel nem bírtak, csak azzal, hogy gimnáziumból kerülvén ki, tisztább kiejtéssel beszéltek magyarul, egy ősmagyar honfoglaló nevével röviden csak Taksonyoknak nevezett, — Lefkovitsot hívta ki feleletre Schill tanár. Mózes komor gondokkal állott ott a katedrán Schill professzor előtt. Láta, hogy nincs mentség. A kérdéses utról sejtelve se volt. Mi fán termett? Hová sorozza? Hallgatott — beszédesen.

— No, Lefkovits — riadt rá sunyi mosolygással a latin professzor — lesz vagy nem lesz?

Nekifohászkozott Mózes, szárnysegetten, halálos ügyetlenséggel. De tartóztatni akarta a végzetet. Hebegett, hápogott hát:

— Tulajdonképpen — azazhogy, ha úgy vesszük — mondhatjuk azt is — lavirozott, balancirozott Mózes.

— Lefkovits — mondotta rá a professzor — itt nem lehet . . . itt csak egy szó van . . . milyen ut ez? . . .

Mózes behunyta a szemeit. Jöjjön, aminek jönni kell. Túl kell esni rajta. És kivágta, várva a hóhérbárd zuhanását:

— Ut finale . . .

— Ugy Lefkovits?! Ut finale?! . . . — zúgott föl Schill professzor ajkán a vészjósló csodálkozás . . . s emelkedett is már a helyéből a dobás gesztusával, hogy Mózesünket előbbi vértanú társainak sorsára juttassa, szárnyakon segítve őt is le a katedráról . . . De abban a pillanatban Mózes elhárító kézlejtéssel intett a székéből fölemelkedő professzor felé, megnyugtató szavakat találva így:

— No jól van! jól van! Megyek már! Megyek — és siető léptekkel rohant le a katedráról, be nem várva semmiféle további segítséget.

Hiába! Lefkovitsnak vissza kellett jönnie a katedrara, hogy annak rendje-módja szerint, de lege artis, ledobassék.

Ez a jelenet inspirálta Emilt első versének megírására. Egyik strófájára emlékszem. Így hangzott:

*Mint zerge száll a bércfokon suhanva,
Ugy szökeltél, oh Mózes, oly zuhanva,
Madách drámában nincs oly zord finale,
Mint Mózesnél a szárnyas ut finale . . .*

De Emil ebben az időben még messze állott a versírás ambíciójától. Sőt azt mondhatnám róla, hogy kicsinylő száanalommal tekintett a szeminárium poétáira. A poéták közé mások tartoztak. Ott járkált a szeminárium folyosóin egy horihorgas termetű, isteni, poétai hivatásától eltelt ifjú: az írta azokat a verseket, amiknek halhatatlanságáról ő maga szentül meg volt győződve. Gyönyörűek voltak azok a poémák, nem

Rubens: Dávid király a zsoldáros

értette azokat senki, de mindenki el volt tőlük ragadtatva s kívülről tudták és Schwarz Mór zeneszerző papjelölt melódiájával énekelték: visító, kétségbeejtően fülettépő melódia volt az, mintha egy gyomorgörcsökben vergődő cse-csemő visongását kísérné egy tojásaitól szabadulni akaró, kotkodácsoló tyúk. A szöveg az így hangzott:

*Pille, pille nem oly dőre,
Mi lesz jövő esztendőre?
Lepke, lepke nem oly kába,
Nem sir sötét éjszakába . . .*

A nótájának eléneklésére nem vállalkozom. De a sudár ifjú mondhatatlan méltósággal sétálgatott a szeminárium folyosóin, a homloka körül örök babérkoszorúk suhanását érezte állandóan a levegőben és szent komolysággal beszélt arról, hogy nem fogja tűrni, hogy Petőfi szobrához hasonlóan a Dunaparton állítsanak majd neki szobrot, ő még életében meg fogja

hagyni, hogy a szobra a Sugárúton, a mai Oktogon-téren emelkedjék. Egyszer átszellemült mosolygással ragadott vállon egy ifjabb, csodálatában elmerült kollegát: „Barátom! az ihlet perce szállott rám, lesz egy versem, olyat még nem írtak, mióta áll a világ; jelenleg ugyan nincs hozzá se gondolatom, se más hangulatom, csak egy rímpár, de egy rímpár, — ehhez kell egy verset írnom — olyan rímpár, amelynek csodálatára fognak járni késő nemzedékek. „Vitorla — bitorla” — mit szól hozzá? — s a földöntúli ihlet glóriájától tündöklőarcú sudár ifjú ebben a pillanatban bizonyára csöndes megvetéssel gondolt gyatrább kollegáira: Goethe és Shakespearere . . .

A halhatatlanság utjaira készülő kecskeszakállú poéta azonban valétot mondott a papi és a poétai pályának, kilépett a szemináriumból s hasznosabbnak bizonyult életpálya felé irányította sorsának gördülő kerekét; későbben dúsgazdag borkereskedő lett valahol a Rajna partján, Rüdeshheim tájékán. Ugy látszik a poézisből is teljesen kijózanodhatott, mert olvastam egy volt papjelölt társához intézett verses levelét, melynek soráiban annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy:

*A rüdeshheimi boromból egy hektár:
Fölér veletek ambrózia s nektár,
A rabbi pálya?! Köved és honoresz,
De több benne a dalesz és a cöresz,
S a Parnasszus?! én azt mondom: ad vocem,
Apolló úgyse! nem visz ad Parnószem.*

Emil a tanulmányaitól nem vont el egyetlen percet se. Ott a síp-utcai, harmademeleti kopár diákszobában késő éjjelig tanult, dolgozott. Weisz Izsák, egy Lefkovitshoz hasonló öreg bócher lakótársa vezetése mellett mélyedt el a talmud tanulmányozásába s azután ő vette át a magyarázatot a világi tantárgyakban, latinban, matematikában, fizikában, mert az öreg osztálytárs ezekben a disciplinákban volt „geschlagen auf ivre”. Az Emil lakása rövidesen találkozóhelye lett egy igen szorgalmas, becsvágyó társaságnak, amely késő éjjelen túl együtt dolgozott, együtt tanult; oda jártunk hevülő buzgalommal, ott készültünk különböző vizsgálatokra,

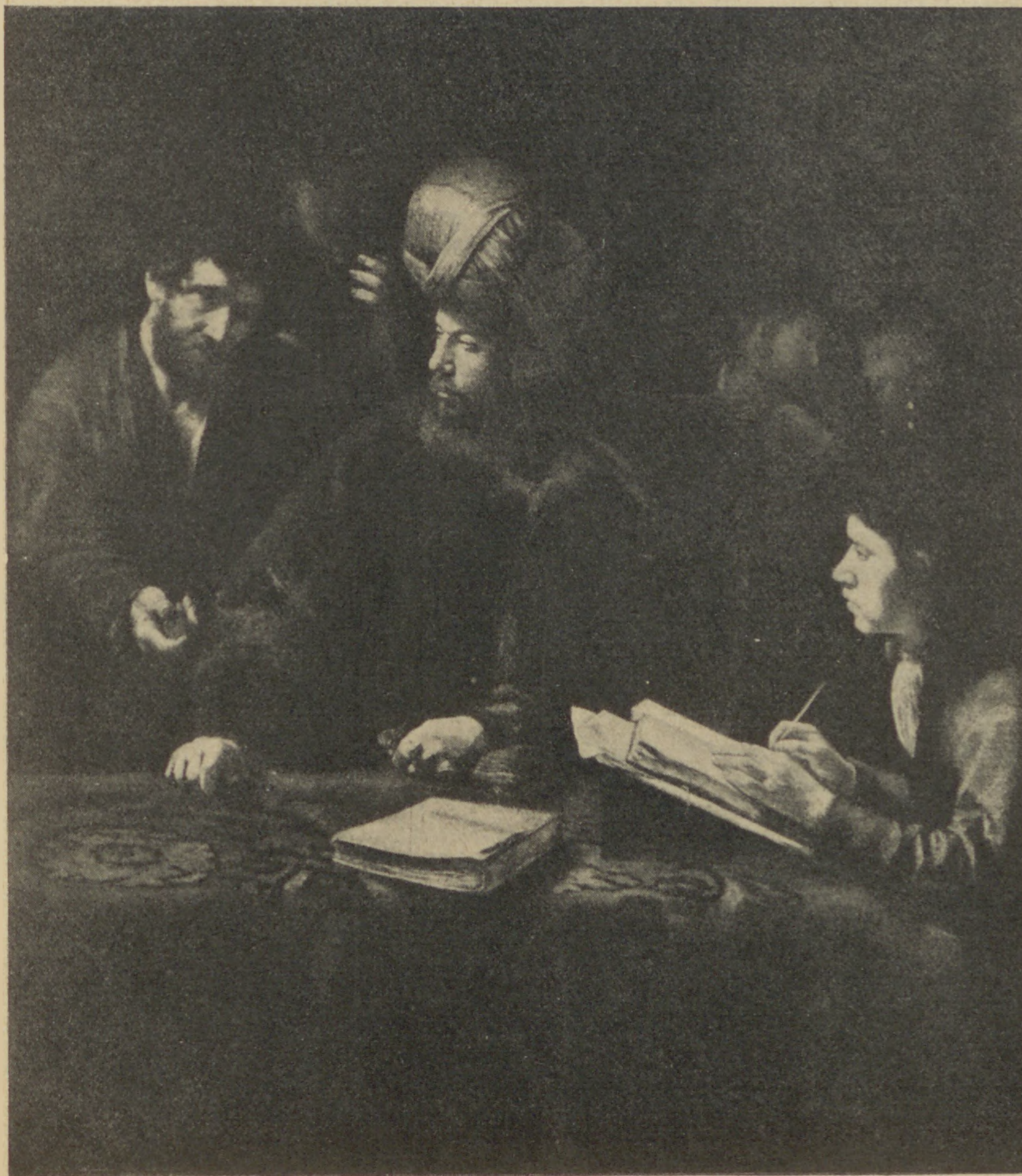
mert senkinek se voltak olyan pontos, megbízható jegyzetfüzetei a Bacher- és Kaufmann-magyarázatokból, mint Fischer Emilnek, aki soha, semmiféle ok miatt se mulasztott egyetlen órát se. Bánóczi professzor a matura előtt, érzékeny búcsút véve az osztálytól, azt mondta Emilről: „És még egyet kell kiemelnem, van egy tanuló önök között, aki öt esztendő alatt egyetlen órát se mulasztott, ez — Fischer Emil”.

Éjfélén túl hangos tanulás morájától volt zajos a síp-utcai diákszoba. Weisz Izsák, az öreg bócher, ott mormogta verejtékező buzgalommal a fizika sebesség törvényét: „Ha egy piskecsüből egy gólyát kiröpítünk”. Szegény, Istenben boldogult Bein professzor az ő halk, szemrehányó hangján kétségbeesetten kérdezte tőle: „Mit röpít ki Weisz?! az Istenért, nem piskecsüből, hanem puskacsüből, nem gólyát, hanem golyót”, mire Weisz Izsák lenéző megvetéssel mormogta magában: „Engem akar javítani, de egy blatt gemóret, azt nem tud lajenzni”.

A szeminárium abban az időben élte virágkorát. Világhíres professzorok tanítottak benne: Bloch Mózes, Bacher Vilmos, Kaufmann Dávid, a gimnáziumi osztályokban: Bánóczi, Schill, Bein. Tanulói sorában kiváló tehetségek; abban a korban a magyar zsidóság sok ifjút nemes becsvágy fogta el, hogy az akkori híres rabbik ragyogó nyomdokaiba lépjen: a Löwök, Hochmuthok, Kohutok, Klein Mórok köztiszteletben álló példái hevítették lelküket, sok zsidó szülő dicsőségesebb pályáról nem is álmodhatott gyermeke számára. A síp-utcai diákszobába járt Krausz Sámuel, a mostani világhíres bécsi szemináriumi professzor, Büchler, a későbbi historikus. Egy sereg idősebb talmudi korifeus, akinek doyenje Weisz Izsák volt, akit röviden csak Iluskának neveztek; ugyanis a turócszentmártoni vicckobold találta ki, hogy az öreg Weisz Izsák bócher, az ő kopott, bő, hanyag lebenyegjével, tömpe orrával és bozotos szakállal benőtt ábrázatával, eltespedt, lomha medvealakjával feltűnően hasonlít — Pálmay Ilkához, a Népszínház híres primadonnájához. Rajta ragadt az Iluska név. Később aztán megesezt az, hogy amikor Weisz Izsák más lakásba költözött s elvált Emiltől, mint lakótárs — talmudtanulásra felváltva hol az Emil régi lakására, hol meg az ő

lakására gyűltünk össze esténként. Valahol a Klauzál-téren lakott. Egyik téli estén a makói rabbinus váratlanul Pestre érkezett az esti vónattal. Természetesen első utja az ő Emilkéje lakása volt. Mekkora volt a meglepetése, amikor a tót cseléd, aki ajtót nyitott neki, azt mondta, „ifiúr nincs itthon”, ellenben az Iluska lakásán tartózkodik. Az öreg úr, aki különben is nagyon féltette fiát a nagyváros bűnös csábjaitól, majd elájult a hír hallatára. Megtudakolta a cseléd-től a ledér Iluska lakása címét s remegő indulattal eltelve fogott neki a havas téli éjszakában a Klauzál-téri bűntanya felé. Mikor a szoba ajtaja elé ért, a kezei valósággal remegtek az izgalomtól, úgy fogta meg a kilincset, várva a dorbézoló társaság látványát. Egy kissé ugyan különös hangok ütötték meg a fülét: Tipesz cholov senofló al hachatiche — így hangzott a duhaj nóta dallama s mintha talmudi melódiával énekelnének az elvetemült ördögök . . . Hogy gördültek aztán a könnyei az öreg úrnak, amikor kitűnt minden, hogy az ő Emilkéje nem tért le az erény útjáról s hogy Iluska: Weisz Izsák . . .

(Vége következik.)

Rembrandt: Salamon király példabeszédei

BALTHAZÁR DEZSŐ PÜSPÖK NAGY BESZÉDE A PÁLESZTINAMUNKARÓL

A Magyarországon megindult Pro Palesztina mozgalomnak nagyszabású eseménye zajlott le Debrecenben. A nagy magyar református metropolis püspöke egy Palesztina-meeting keretében hatalmas beszédet mondott, melynek az egész művelt világon visszhangja fog támadni. A magyarországi Pro Palesztina-mozgalom és Keren Kajemet szervezőjét, Székely Bélát a debreceni Kálvin-egyesület látta vendégül és arra kérte fel, hogy a Palesztina-kérdést ismertesse. A Kálvin-egyesület Palesztina-meetingje az ősi kollegium dísztermében zajlott le. Az érdeklődés minden elképzelhető mértéket felülmúlt. Ott volt az Egyetem és a Ref. Teológia tanári karának számos tagja, Debrecen közéletének vezetői, zsidók és keresztények egyaránt. A Palesztina-meetinget dr. Erdős Károly, a Ref. Teológia tudós rektora nyitotta meg. Ezután Székely Béla mondotta el beszédét, melyben Palesztina általános jelentőségét fejtegette. Előadását percekig tartó tapsal fogadták. Palesztinai filmfelvételek bemutatása után feszült figyelem közepette Balthazár Dezső állott fel és mondotta el beszédét:

— *Salom uvracha!* Béke és áldás! — kezdte a püspök. — Én is ezekkel a szavakkal üdvözlöm az itt egybesereglett gyülekezetet, amely vallás-különbség nélkül, egy nagy eszménynek, a szeretet eszményének kultuszában jött ide, e szent falak közé, amelyben évszázadokon keresztül, vallásfelekezeti különbség nélkül tanítottuk azt a tudományt, amelyről Hosea próféta azt mondta: „Elvész az én népem, amely tudomány nélkül való”. Azt a tudományt, amely épügy szem előtt tartotta úgy a világiaknak, mint az isteninek ismeretét és amely az ember egymáshoz való szeretetével tette teljessé azt, ami a lelkek világa és amely abból a forrásból táplálkozik: „Jehi ór vajhi ór!” „Legyen világosság és lön világosság!”

Egy nagy és méreteiben fel sem fogható kérdés az, amely itt szőnyegen van, tudniillik a zsidókérdés, amely akármiféleképpen is akarnák tagadni — itt van; örök kérdés, mint amennyire örök marad Istentől nyert talentumában, faji sajátosságában és világító, kulturális hivatottságában: maga a zsidó nép.

Azok, akik e kérdéssel az antiszemitizmus szempontjából foglalkoznak, azok a kultúrtársadalomnak a legselejtesebb elemeihez tartoznak és csupán annak a rossz szempontnak a szemszögéből ítélik meg a kérdést, hogy a zsidó szellem, kitartás és képesség bizonyos gazdasági előnyöket vivott ki magának és ezeket a gazdasági előnyöket erőszakkal, a többség erejével meg kell szerezni, el kell tőlük venni.

Elöttem és a művelt világ előtt nem ebben a vonatkozásban szerepel ez a kérdés,

hanem abban, hogy arról a népről, mely Isten rendeltetéséből lett szétszórva az egész világon, annak a népnek okos, hasznos és helyes elhelyezéséről a keresztény társadalomnak a maga érdekében gondoskodnia kell.

A kérdésnek van egy másik oldala is, amely a nemzeti érzéssel kapcsolatos és a legszebb érzések virágával díszíti fel magát. Ez az erős nemzeti érzés, amely benne van minden nemzetben és nagyon csunya lenne, ha nem volna benne a világ kulturáját oly szépen előre vivő zsidók lelkében és szeretetében.

Azt mondják, hogyha valaki cionista, úgy ellentétbe kerül hazafiságával.

Tiltakozom ez ellen, mint ahogyan mi magyarok is kegyelettel őrizzuk az ázsiai őshaza emlékét, úgy él a zsidóság lelkében Cion. Különös, hogy a cionizmus és a hazafiság helytelen szembeállítását épp azok élezik ki legjobban, akik a turanizmust állandóan napirenden tartják. Palesztina felépítése a zsidókérdésnek mindenekelőtt valóságos és felette sikerrel biztató megoldása. Megváltást jelent ez nemcsak a zsidóságnak, hanem a keresztény társadalmi tényezők mindazon rétegeire is, melyek a humanizmus szempontjából kezelik a világkérdést.

Közös érdek ez gazdasági szempontból is. Magának a zsidóságnak is érdeke, hogy az egyes államok gépezetéből kivonja a felesleges elemeket és összegyűjtse oda, ahol hasznosíthatja ezeket. De érdeke a keresztény társadalomnak is.

A zsidóság nem nézheti könnyhullatás és lelki tépelődés nélkül, hogy ma pogromok szomorú árvái brutális országokban tizezrével sinylődjenek. Épígy nem nézheti e pogromok szenvedőinek tizezreit maga a kereszténység sem tétlenül és minden erejével, minden fenntartás nélkül, mint az emberi haladás világító fényessége erkölcsi kötelessége, hogy Palesztina felépítését, ezt a gyönyörű gazdasági és nemzeti összefogását a zsidóságnak támogassa és ebből a munkából, mint az angol protestánsok, amint azt a német protestánsok teszik, a magyar protestánság is kivegye a részét.

Én igen szívesen vállalom az úttörés eme munkáját, amely úttörés a fejbeverés konzekvenciájával jár néha. De tudja ezt a magyar kereszténység társadalma, mint a zsidóság társadalma, hogy ha én égy célt szépnek és szentnek látok, egy utat magasztosnak és tisztának, akkor sohse törődtem a magam kényelmével, a magam érdekeivel, megítéltetésével, de követtem egyenesen és fenntartás nélkül azt az iránytűt, melyet az Ur Isten lelkembe adott.

Balthazár püspök beszédét leirhatatlan lelkesedéssel fogadták.

HELLER BERNÁT: TELJES AZ IFJUSÁGI ÉS CSALÁDI BIBLIA

Becsülésünkre, hálánkra rászolgáló vállalkozásnak sikeres befejezését jelenthetjük a magyar zsidóságnak. Dr. Frenkel Bernát Szentírás fordítása a negyedik kötettel ime beveződött, betetőződött. Kötetről kötetre nőtt a szerkesztőnek buzgalma, kötetről kötetre nőtt, fejlődött, tökéletesedett a műve.

Nemcsak munkaerők működtek itt közre, hanem tudományos és részben művészi egyéniségek. Weisz Miksa, a komoly tudós, a Példabeszédek könyvét fordította, hiven, gondosan, itt-ott nehézkesen, egyszerre a záró fejezetben, a derék nő dicséretében, meglepetésünkre költői ritmusra lendül. Hevesi Simon, a legegényibb a fordítók közül, megszólaltatja Jób könyvének mélységeit, Echának siralmait, most nem először. Jóbjába a lelkét önti. Szentírásunk legnagyobb költői kompozícióját méltó művészettel tolmácsolja. Hevesi Simon egyéniségéhez, ugyancsak a tudóst és a művészt párosítván magában, legközelebb áll Pfeiffer-Pap Izsák, aki ennek a kettős hajlandóságnak megfelelőleg az Énekek Énekének és Rúth Könyvének fordítására vállalkozott. S bennük a hűséget ritmussal és választékossággal egyesítette.

Dr. Edelstein Kóhelet és Eszter Könyvét választotta. Miért Kóhelet? Nyilván az ellentétek vonzódásánál fogva, mint ahogy a mély erkölcsű Arany János a görög klasszikusok közül ép Aristophanest, a Gráciák legneveletlenebb kegyeltjét fordította. Hasonlóan dr. Edelstein, a vidám életbölcsestestestere, ép a tompa lemondás klasszikusát, Kóheletet tolmácsolja. Eszter Könyvéhez pedig régi vonzalom fűzi dr. Edelsteint: Eszter aggadjáról írt művével még mint diák nyert pályadíjat. Dr. Fényes Mór, aki a megelőző harmadik kötetben Jesája Könyvét elismerésre méltóan dolgozta föl, ezuttal Szentírásunknak elbeszélő műveit, Dániel; Ezra, Nechemja és a Krónikák Könyveit vállalta, Dániel fordításával egyuttal a tartalmi magyarázatnak, a Krónikával pedig a kiszemelésnek kényes feladatát.

Ezeket a különböző egyéniségeket, hozzávéve dr. Zsoldos Jenőt, akinek a magyar zsoltafordítások irodalomtörténeti áttekintését köszönjük, dr. Frenkel nyerte meg, szervezte, egyesítette közös nagy munkára. Maga amellet a Zsoltafordításával az egész szövegnek mintegy kétötödét dolgozta föl, tudományos lelkiismeretességgel, a legújabb kutatásoknak fáradhatatlan fölhasználásával, szövegre, nyelvre, formára, tartalomra kiterjedő figyelemmel. Fordítása nyer azáltal, hogy buzgón utána jár a legjobb olvasatnak. Munkatársai itt-ott tulhajtják a masszóra iránti tiszteletet.

A fordítóknak és a szerkesztőnek gondja a mű formai elemeire is irányult. Az előadás általában tárgyyszerű, bár nem ment idegenszerűségektől, germanizmusoktól, latinizmusoktól, ez utóbbiak azonban itt-ott a régi magyar bibliafordítások archaisztikus zamatját adják a nyelvnek. A Szentírás költői ritmusa hatásosan lüktet a fordításban, a Siralmakban, az Énekek Énekében és talán leghatásosabban a Példabeszédekbeli derék asszony dicséretében. A Zsoltafordítás és a Siralmak fordítóinak még formai virtuozításra is tellett: a 34., 119., 145. zsoltafordítást a Siralmak Könyvének 3. és 4. fejezetét alfabetikus akrostichonnal adják vissza, igaz, néha a hűség rovására.

Nagy mesterek válogatott képei ékesítik a köte-

tet: a reprodukció, a papíros, a szedés, a kötés mind hecsületére válik a kiadó-szerkesztőnek.

Dr. Frenkel Bernátnak és társainak komoly tudományossága, kitartó lelkesége megteremtette a méltó magyar ifjúsági bibliát. Iskoláink, családjaink vegyék hasznát, lássák áldását.

EGY ÚJ BIBLIA-SUPERKOMMENTÁR

A szentírás exegezésében a legkiválóbb helyek egyikét Ábrahám ibn Ezra tölti be, aki a XII. században a spanyol-zsidó tudományok fényalakja volt. Az akkoron divó tudományok minden ágában kiváló mester számos könyvben örökíti meg sokoldalú tehetségének hírnevét, de legmonumentálisabb műve a pentateuch-hoz írt kommentárja. Magyarozatából úton-útfélen kicsillan a költő, a nyelvész, a filozófus és mégis, mint exegeta, mélyenjáró gondolkozása és magasan szárnyaló stílusa mellett a „pesat“ az ujszerű értelmet adók csoportjához tartozik. Lángelméjének folyománya volt az a lapidáris stílus, mely a bibliának legszövevényesebb helyeit egy-egy odavetett, markáns szóval akarja megvilágítani s bár mindenütt a racionális értelmet akarja kihámozni, sokszor misztikus célzásai maguk is magyarázatra szorulnak. Így keletkeztek az Ibn-Ezra magyarázók, akiknek nem mindenütt sikerült gondolatainak fenekére járni. Lehet, hogy a középkori zsidó tudósok májdnem közös sorsa, a folytonos vándorlás országból országba, is hozzájárult ahhoz a tömörséghez, mely az egyes szellemi termék gyors befejezését sarkallja, hiszen éppen Ibn Ezránál nyilatkozik meg a hanyattatás és megállapodás élethullámozásának hatása, aki a tóra mindegyik könyvéhez két magyarázatot is írt, egy rövidet és egy bővebbet. Csak ennek az áldatlan körülménynek tudható be az a mindmáig megfejtetlen talány, hogy amidőn a könyvnyomtatás kezdetén az ő értékes írásait is napfényre hozták és hovatovább az ő biblia-magyarázatait is a szent szöveg kíséreihez csatolták, négy könyvhöz a rövid kommentárja került, de a másodikkhoz, az Exodushoz a hosszabb magyarázat látott napvilágot. Bár ezt a tényt már régebben megállapították, csak a múlt században sikerült az Exodus rövid kommentárját egy kéziratban felfedezni, amelyet Prágában ki is adtak.

Ezen kiadás alapján készítette el Fleischer Lipót, a temesvári zsidó lyceum tanára az Exodus rövid magyarázatára az ő superkommentárját „Misne Lo Ezra“ címen. Fleischer, aki 14 év óta búvárkodik e téren és már nem egy írásával tünt fel az Ibn-Ezra-kommentár-irodalomban, e 350 oldalas alapos munkájával, melyhez háromféle kéziratot és számos régi kiadásnak variánsait használta fel, igen előkelő pozíciót vívott ki magának úgy a konzervatív, mint a modern bibliamagyarázók sorában. Hosszú bevezetésében tudományos felkészültséggel tárgyalja Ibn Ezra kommentárjának és a superkommentároknak történetét, megismerkedünk benne ama kétséget kizáró okokkal, melyek a kiadások körüli zavarokat előidézték és ő az első abban a feltevésben, hogy Ibn Ezra előbb írta meg rövid kommentárjait és csak azután fogott a hosszabbak megírásához. Összes munkáiból gyűjtött idézetek és utalások rengeteg halmazával bizonyítja állítását, amit én még életének említett külső körülményével is alátámasztanék. Magán a mű lényegén, mely teljesen elüt az eddigi magyarázók szokásától úgy külső, mint belső formájában, meglát-

szik a pedagógus tolla is, de első sorban a hagyományos irodalom biztos kezű bűvára, szorgalmas ápolója és az újkori zsidó tudomány ismerője, aki széleskörű éleslátással írja meg szövegkritikai és magyarázó jegyzeteit. Áttekinthető versbeosztással hozza Ibn Ezra teljes szövegét, melyet nem zavar meg a magyarázatra utaló számokkal, vagy betűkkel, hanem oldalt állítja mellé az ő superkommentárját az eredeti szövegnek értelmes, minden nehézséget eltüntető, könnyed nyelvezetre átültetett egész terjedelmében. Irálya a modern újhéber írók iskoláján nőtt, de, mint aki a régi bibliamagyarázók nyomdokaiba lép, oly szabatos és egyszerű, hogy még a nehéz nyelvtani problémák fejtegetésében is élvezettel követheti bárki gondolatait, aki a szent biblia tanulmányával foglalkozik. A burjánzó agadikus művek végtelenében valóságos oázis ez a munka, amiért is örömmel várjuk Ibn Ezra régi mesterkutatójától a beigért folytatást a Genezisre.

A tóra ápolói és a zsidó tudomány kedvelői érdekében megemlítjük, hogy a mű a szerző bátyjánál (Fleischer Zsigmond igazgató-tanító Balassa-Gyarmat) is megrendelhető (ára 75.000 korona).

Dr. Schlesinger Sámuel
debreceni főrabbi

DR. BORSODI JÓZSEF: BÚS, VANDOR, FECSKEMADAR. Kolnidre beszéd. A háború előtt és alatt bőven termő és értékes prédikációs irodalmunk ma fájdalmasan elapadt, csak itt-ott, nagynéha jelentkezik egy-egy kinyomtatott templomi beszéd. Pedig templomainkban él és hat a tanítás szava, a nagy megrázkódtatások után tartalomban elmélyült, formában is elevenebb és élethez hajlóbb lett. A hitközségek, egyesek büszke kötelességüknek tekintették, hogy rabbijuk a hívek lelkét erősebben megragadó beszédeit, azoknak maradandó becsét elismerve és maradandó hatását akarva, kiadják; ma egyebekkel együtt ez a kötelességtudat is elsorvadt. Nagyértékű, ezt a célt szolgáló folyóiratunk, a hűsz esztendő Magyar Zsinagóga is, a magyar irodalomnak is nagy kárára, megszűnt.

Azért is köszöntjük melegen Kecskemét kiváló rabbijának ezt a meleghangú, szívekhez szóló ünnepi beszédét, melyben az elismert szónok tanító lelke és áhítatos szíve teljes zengéssel szól hozzánk. Mi, emberek vagyunk a bús vándormadarak, kik az élet terhét, gondját hordva. Isten irgalmára bízunk magunkat sorsunk viharos útján. Lélekbe nyúl minden gon-

Fleischer Lajos

Hartmann Izidor

dolata, szívet elfogó minden szava, a hit és bizalom ereje minden szavában. Stílusa megejtően magyar, szinte zenél, önkéntelenül is asszonál és rímbe fordul.

Gyönyörű bizonyosága magasra lendült s csak a szószéken túl elnémult prédikációs irodalmunknak, melynek mint irodalomnak, nyomtatott szónak is fel kell ébrednie. Vajha ez a fecske a megújulás nyarát jelentené.

Dr. Pfeiffer-Papp Izsák.

„A NUMERUS CLAUSUS ARNYÉKÁBAN“ címen adta ki dr. Friedmann Hillel szarvasi főrabbi az utóbbi évek és események hangulatában tartott beszédeit. Felvonul hennük az elmúlt hat év zsidó szenvedése, lélekküzdeme és igazságvárása egy kis vidéki templom szószékéről, de egy nagyszívű zsidó pap átérzésével szemlélve. Az érdekes könyvet mesterének dr. Blau Lajos rektornak dedikálta a szerző.

MAGYARRA FORDÍTOTT MISNAJOTH jelenik meg rövidesen Katz József miskolci hitoktató fordításában, sorozatos füzetekben, kísérve a Talmudból vett magyarázó jegyzetekkel, a pontosatlan és pontozott szöveg didaktikai és methodikai feldolgozásával. Egy-egy füzet ára 20.000 korona lesz. Érdeklődők forduljanak szerzőhöz: Katz József hitoktató, Miskolc.

HARTMANN IZIDOR JUBILEUMA. Felekezeti különbség nélkül nagy tisztelettel és szeretettel ünnepelték Késmárkon Hartmann Izidor működésének 40 éves jubileumát. A hitközség örökös díszelnökké választotta, a sajtó a legmelegebb elismeréssel méltatta, mint a „korrekt szolid kereskedő“ mintaképét és mint a szó legnemesebb értelmében vett emberbarátot. Közjótékonyosága híres. Nem egy esetben biztosított saját költségén reászorulóknak ingyenes gyógykezelést a Tátrában. És jótetését, amelyben nem ismer különbséget ember és ember között, csendben folytatja. „Minden cselekvéseinket az ember-szeretet vezérelje és ne a hiuság“ ez a jelszava. Szeliden elhárít minden nyilvános ünneplést, és a fényképét is csak az apa nyomdokait követő fiától tudom megszerezni.

— Magamról nem beszélek — mondja Hartmann Izidor — a hitközségről szívesen nyilatkozom a *Múlt és Jövő* részére. Régi tradíciójú község ez és oly szívesen sorakoztatom magam elé az itt töltött esztendőket.

— A zsidó ép úgy komponense a jó és rossz tulajdonságoknak, mint minden más ember. Ép azért a zsidóság nagyjai a múltban nem voltak oly kiméletlen ostorozói a zsidó hibáknak, mint némely túlbuzgók a jelenben. Minden szombat felolvasnak hangosan egy-egy szidrárt a Tórából, szép és lélekemelő dolgokat hall a zsidó szombatonként az ő szent könyvéből és csak *egyszer egy évben* olvasnak neki büntetésről és fenyítésről, *tochachát* és ezt is *halkan* mondják a gyülekezetnek. Ez a halk feddés egyszer egy esztendőben is elegendő és talán még hatásosabb, mint ha folyton szidások mennydörögnének a fülébe.

— Hívő zsidó vagyok és sohasem tudtam beletörődni abba a divatos elméletbe, hogy az ember az állatnak leszármazottja; mert ez indokoltá teszi, hogy az embernél is állatias bánásmódot alkalmazzanak. Az ember Isten legeszményibb teremtménye nem kormányozható bottal és ostorral, hanem csak a szeretettel, amelyért szeretetet és hálát viszonz.

Fodor Fülöp.

UJVÁRI PÉTER: MENJ ÉS ÉPÍTS

ét nagy foga volt Jermije Leibnak, mikor a világra jött. A bába összezsápta a kezeit, az anyja lassan sirdogált, a szomszéd-asszonyok sugdolóztak és a fejüket rázták.

— Annyi bizonyos — vélte Chaje Kurc Ganzfussz — rendes ember nem lesz belőle. Nagy szerencse várja, vagy szerencsétlenség. Mert az a két fog azt jelenti, hogy egy nagy titkot hozott magával a másvilágról.

Az asszonyok bölintottak, hogy így van. Mert minden gyerek, amíg az anyaméhben van, mindent tud. Minden tudományban jártas és minden nyelven ért. Mikor aztán a világra jön, mindent elfelejt. Hanem van kivétel is. Aki foggal jön a világra, az egy nagy titkot magával hoz, olyant, aminőt közönséges ember nem tudhat. Rendesen úgy van, hogy a titok holta napjáig benne marad, de az is megeshetik, hogy egyszer, mikor nagy bánat, vagy nagy öröm izgatja, elárulja.

Találgatták, miről szólhat a túlvilági nagy titok és kinyilatkozik-e valamikor a gyerekből.

Talán mikor beszélni kezd. És az egész falu leste, mikor kezd beszélni Perl Jentelesz kis fia.

A fiú gagyogni kezdett. A szomszédasszonyok hoztak neki cukrot, meg tojásoslepényt és megnógatták:

— Ne beszélj már, Leibe, hiszen látjuk, a szod kikivánkozik belőled.

Jermije Leib csak hallgatott.

Gondolták: majd máskor, ha megnő és több esze lesz.

A gyerek nőtt és az esze is nőtt, de a titkot nem adta ki magából. Nem is szívesen beszélgetett, mert álmodó természettel született. Órák hosszáig ült a tűz előtt és szótlanul belebámult.

— Mit csinálsz? — kérdezte az anyja.

— Várok.

— Aztán mire vársz?

— Hogy ez a tűz megfagyjon. Inni szeretnék belőle.

Ha sötét volt, a sötétségbe meresztette a szemét. Legjobban a szombatesti szürkületet szerette, mikor a harmadik lakománál ültek az emberek és a Messiásról beszélgettek. Jermije Leib odatapadt a meleg kemencéhez, de még így is reszketett.

— Mit gondolsz — tréfálkozott vele Eizik Steinmetz — mikor jön el a Messiás?

— Hiszen már itt van — felelt Jermije Leib és még jobban reszketett.

Nevettek. Bolond ez a fiú, nem csoda no, hiszen foga volt, mikor megszületett.

Akadtt egy pár ember, aki nem vette tréfába a gyerek látomását. Az ilyen gyerek olyat is

tud, amit más emberfia nem tudhat. Hát faggatták. Igazán itt van-e a Messiás és mikor látta, hol látta?

A fiú megint csak hallgatott. Az asszonyok sopánkodtak: nem adja ez ki a titkot magából.

— Majd egyszer, majd egyszer — vigasztalták magukat és vártak.

A fiú már tizennyolc éves lett, de a nagy titkot még nem árulta el.

A természete nem változott meg. Álmodozással töltötte az időt és mikor a könyvei mellett ült, akkor is meglátszott rajta, hogy álmodozik. Az arca csak akkor elevenedett meg, mikor egy szenvedő zsidót látott. Ilyenkor sóhajtott és halkán rebegett valamit. Egy izben ilyenformát mondott:

— Hiszen jönne, jönne, csak akarnák már, hogy eljöjjön.

Egyszer eljött a faluba a durahovi. A szent ember Perl Jentelesznél szállásolta el magát mert az ő tiszta szobája volt a legnagyobb. Hétfőtől péntekig kameákat osztogatott, pénteken már nem fogadott senkit, mert a szombatra készülődött. Délelőtt fürdőben volt, délután előadatta a fehér selyemkaftánját, a fehér harisnyáját, hogy öltözködjék. A samesz öltöztetni kezdte és mikor ezzel elkészült, rosszul lett és összeesett. A caddik ágyba vitette és imádkozott érte.

— No most mi lesz? — kérdezték az emberek.

Arra gondoltak, mi lesz a caddikkal. Tudták róla, hogy csak pénteken éjszaka olvassa a kabbalista könyveket, de sohasem egyedül. Társ nélkül nem meri kutatni a nagy titkokat. Ugyan kit vesz majd maga mellé?

Este, mikor asztalt bontottak, felállt, kézen fogta Jermije Leibet és a szobájába vitte.

— Tudja — mondták az emberek — hogy titkot kapott ez a fiú a másvilágról.

A caddik ült, ült a könyv mellett és olvasott. Jermije Leib mellette ült és belebámult a gyertyák lángjába, amíg csak el nem lobogtak.

— Mit láttál? — kérdezték tőle másnap.

— Tüzeket láttam és a tűz mellett egy lángembert.

Gyönyörűségtől borzadoztak az emberek.

— Ez bizonyosan Elije hanovi volt.

Többet nem beszélt a fiú.

A harmadik lakománál a caddik lábaihoz ült és itta magába a messiási idők csodáit, amik lágyan, igézően ömlöttek a szent ajkáról.

Az emberek őriöngő áhitattal hallgatták. Némelyiket az udvarra hajtotta az izgalom. Jermije Leib is az udvarra ment, a szürkület csábította ki, amelyet annyira szeretett. Leült egy fa alá és elmélázott.

Észreveszik. Mesullem Hausmann meglöki Ezre Fiedlert:

— Faggasd ki. Hátha most árulja el a nagy titkot.

Erre Fiedler a fiúhoz lép.

— Hát ma láttad-e a Messiást?

— Láttam — liheg a fiú.

— Hol?

— Ti köztetek.

— Én is láttam?

— Most is látod. Mert te vagy a Messiás.

Menj és építs és te vagy a Messiás.

Erre Fiedler visszatántorgott a társaihoz.

— Rettentőket beszél — suttogta — kérdezd csak Mesullem: látta-e a Messiást.

Darvas Lili

Molnár Ferenc „Égi és földi szerelem” c. színműve főszerepében

Mesullem a fiúhoz megy és megkérdi. A fiú épügy felel, mint az imént:

— Mesullem Hausmann te vagy a Messiás. Menj és dolgozz és te vagy a Messiás.

Ugyanezt mondta Hers Lipschernek, meg Zélig Truppernek és még egy párnak.

Az emberek azt mondták, hogy bolond. Nem csoda, hogy bolond, hiszen fogakkal jött a világra.

Később elmondták a caddiknak és ez mélyen elgondolkozott. Végre megszólalt:

— Talán ez az a nagy szod, amit magával hozott.

KOVÁCS KALMÁN: ZSIDÓ SZINMŰVÉSZEK

Max Pallenberg.

A fősvénytől a Cocu tragikomikus címszerepéig, Menelaustól a berlini Posse bohócos hőségéig és a fifikus agg Wauwau detektívönök és azontúl terjed ennek a nagy művésznak színjátszó skálája. Egyetlen olyan szerepben sem láthattuk, amiben a maga teljességében nyilatkozhatott volna meg. Száz általa teremtett kisebb-nagyobb figurából kell összegeznünk őt.

Az emberi színpad alakítója, az emberiség színházának nagy mestere. Azt az emberi érzést szolgálja, aminek éppen az ő fajtája legkiválóbb képviselője, a zsidó humanitás egy pillanatra sem hagyta el őt.

Alacsony, de a teste nő. Arca époló változó, mint szemének tekintete. Nem ismer üres mozdulatokat, sem üres szavakat, sem konvencionális álarcot. Mimikája bámulatraméltó, keze, amint jár, amint megáll, mindez hozzátartozik a mimikájához. Teljes színész.

Nagyszerűen beszél. Hangja kissé öblös, némileg reszket. Nem tenorista és legszívesebben halkán beszél. Csak nagy ritkán csap fel belőle a drámai lendület, de ezek megrázó pillanatok és felejthetetlenek. Szereti azt a nyelvet, amit beszél, de sohasem deklamált. Szereti a zenét. A hallgatók művészekhez tartozik.

A művészet számára emberi magatartás, bármilyen álarcot is hord, mindig emberi arcot mutat. Gyakran közönyös félfigurákat játszik. Embert farag belőlük. Gyakran óriás, titokzatosan hideg alakok a szerepei. Embert farag belőlük. Nem látni őt soha munkaközben, amit megcsinál, azt nem lehet szerepnek érezni. Az alak előttünk áll, elkészült, él. Bámulatos.

Wauwau, az öreg detektívönök, még az érverésében, belégzésében is az. Cocu, a megcsalt férj könnyes humora, amiből árad a fátylas melankólia. A tekintet, a kimondott szó és a mozdulat érverésén át foghatjuk fel ezeknek az alakoknak az életét. Szabadon, színes elevenséggel, nagy gazdagsággal. És mégis mindenben az ő egyénisége érezhető, aminek ugyanúgy megvannak a törvényei, mint az életnek. Ez a titok. Pallenberg embereket teremt.

Technikája művészet. Művészete emberiség. Többet már nem mondhatunk. Hiszen ez az, amit minden igaz színésztől el kell mondanunk. Egyénisége az, ami testén, tekintetén, hangján egyéni. Ez az, ami nem ismétlődhet, mert ez az ember és ez a test nem ismétlődhet. És az ő elmulásával mulik el. Egy nagy színésszel szemben sem olyan óvatos az ember szóban és írásban, mint vele szemben. Ő az a titok, amit titoknak kell megőriznünk.

Darvas Lili.

A legfiatalabb és a legtehetségesebb. Diadalmas fiatalságának küszöbéről lépett a színpadra. Akik Budára mentek át őt meghallgatni először, nem sejtették, hogy a budai „Romeo és Julia” előadásán Juliában a jövő drámai hősnőjét fogják felfedezni. Az első pillanattól kezdve, hogy megszólalt „Romeo miért vagy te Romeo”, mindenki érezte a rendkívülit, az eseményt. Gyönyörű, fátyolos, lebegő, borus organuma száll, lendül a fiatalsága erejével, a szépsége jogán. Az ünnepi jelenségek közé tartozik. Azon kivételes egyéniségek közé, akik estéről estére új és új feszültséggel telítve robbannak ki szerepük ívelő pályáján. Egész estén át nemesen remeg lénye, amíg a színpadon van, mindvégig tart ez a vibráció. Ott áll a színpad élén, a távolba, az ürbe, a mélybe mered és beszél. Ebből a távoli, földöntúli mélységből származnak gesztusai, amik művészetének legmerészebb és legjellemzőbb kifejezései. Számára a naturalizmus (minden művészet rákja), sohasem válhat olyan veszélyessé, mint a többi színészre, mert lényének ünnepélyes volta, hangjának hősi adottsága, dekoratív mozdulatai már eleve más irányba terelik. Minden színésznél a színészi munka érdekel bennünket legjobban, nem az, amit ő az élettől ügyesen ellesett, mert ezek az életből ellesett realitások hatásban igen kicsiny méretűek, már a hatodik sorban is alig venni észre őket, hanem a színpadról gyújtó szikraként pattan szívünkbe mindig az az ünnepélyes játék, amit a színész egyéniségén át teremt a színpadon. Bármennyit is olvas össze vagy figyel meg a színész egy bizonyos figuráról, aprólékos lesz és marad, meddő minden ilyfajta kísérletezés, a dolgokat belülről kell megteremteni. Schiller, aki értett valamit a színészi mesterséghez, mondja:

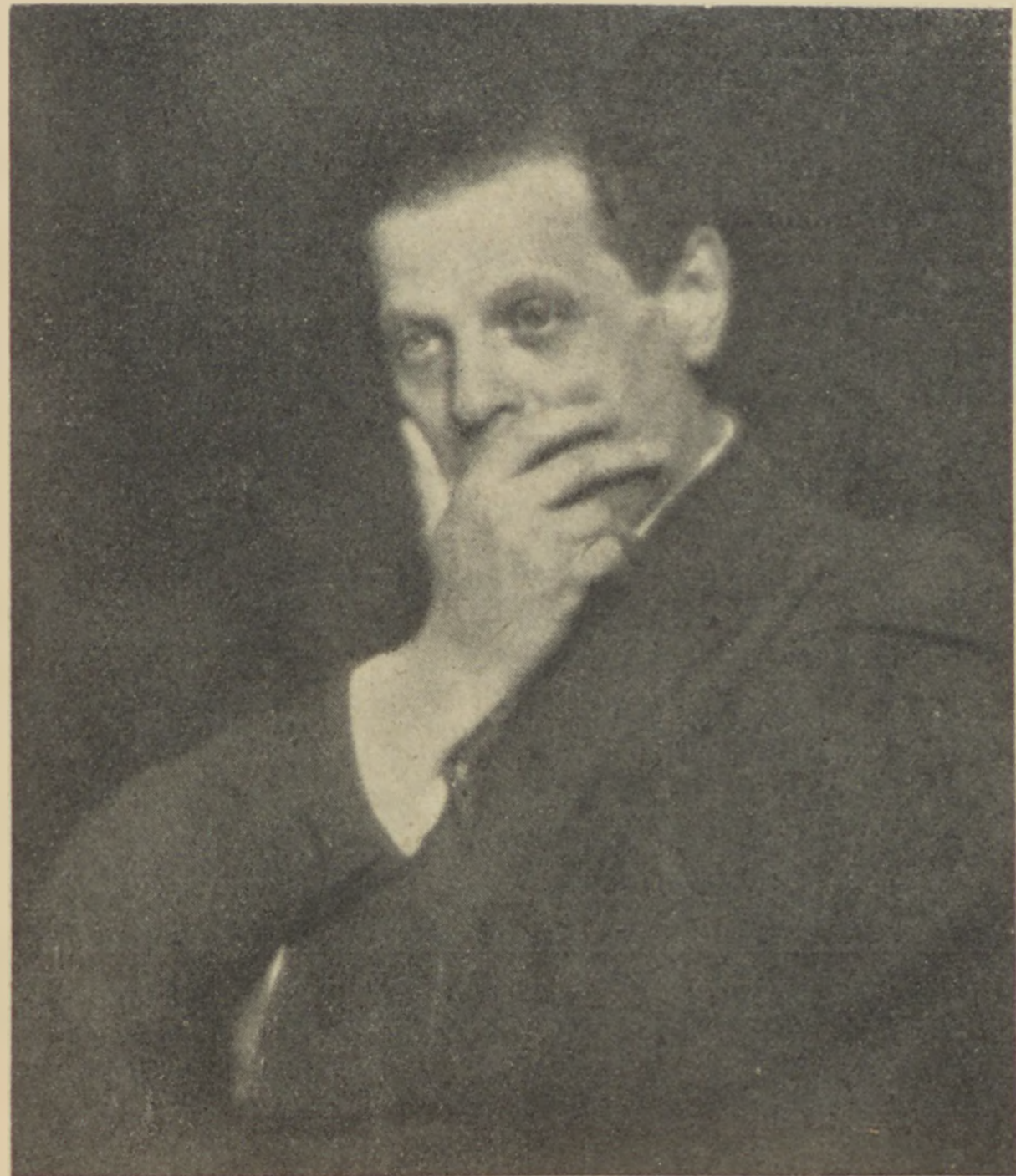
„In die Tiefe musst du steigen,
Soll sich dir das Wesen zeigen.“

Darvas Lilinek megvan a biztos fogása, előtte nyitott könyv a művészet nagy titka, ami még a legmodernebb szellemű színésziskolában sem sajátítható el. Mesterien bánik a pauzákkal, mozdulatlan ilyenkor és mégis beszédes a mozdulatlansága, mintha csak a halhatatlan Garrick lett volna mestere, aki azt mondotta: „Tanulj meg játszani anélkül, hogy egy szót is beszéljél.”

Darvas Lili színésznő és mint ilyen, vajmi kevés köze van a természethez. A természet kint van a tengeren, a hegyek közt, a réten, a mezőn, a színpadon csak egy törvény uralkodik, a közönségre hatni. Mindegy, hogy mivel. Lehet lebegő angyalszárnyakkal kiegyensúlyozatlan lánylélek suhanásait érzékelni, lehet fojtott sirással, lehet diadalmas nevetéssel, kézfogással, kendőlengetéssel hatni, de hatni kell. A színész morálja a hatás. Darvas Lili a legmorálisabb színész a fiatalok között.

TOLLHEGYRŐL

Olvasom, hogy egy szlovenszkói orthodox hitközségben viszály ütött ki, amelynek folytán a tagok nagyszámban ki akartak válni, állítólag a rabbi miatt, akivel nem bírtak összeférni. Folyamodtak tehát engedélyért, hogy külön orthodox hitközséget alapíthassanak. Erre azonban nem kaptak engedélyt, minthogy két orthodox hitközség egy helységben még a régi időben is csak itt-ott vált lehetségessé, különös kivételes esetekben. Ekkor legalább külön imaegyesületet akartak alapítani. Ezt meg a hitközség nem engedte. Közeledtek a nagy ünnepek és az ügy húzódott, húzódott. Végre találtak egy kitűnő megoldást. Az elégedetlen jámbor zsidók annak rendje és módja szerint be-

Max Pallenberg

jelentették, hogy kilépnek az izraelita felekezetből és felekezetnélküliekké deklarálják magukat. Erre módot ad a törvény. Ezután pedig gyorsan megalapították a felekezetnélküliek felekezetét, berendeztek maguknak egy kis orthodox zsinagógát és azóta ott imádkoznak naponta „talisszal a fejükön” mint felekezetnélküli jó orthodoxok.

Mi ehhez képest az az anekdota, amikor a zsidó a pészach közeledtére a plébánoshoz siet és kikeresztelkedik, hogy gyorsan pénzt kapjon maceszra?! — Ez csak humoros anekdota, a felekezetnélküliek orthodox minjánja pedig szomorú valóság.

*

Olvasom, hogy Munkácson még tart a harc a „belzi” és a „munkácsi” chászidok között, a „munkácsiak” összegyűltek hétköznapi templomban, felvették fehér halotti ruháikat, fekete gyertyákat gyújtottak és a nyitott frigyszekrény előtt a kibontott tórákkal a kezükben kimondották a nagy átkot a „bel-

zies“-re, akik viszont a „munkácsi“ ellen terjesztettek valami lebergi nagy átkot, amiért hogy a „munkácsi“ rabbi még a halott „belzi“ rabbival sem tudott megbékülni és állítólag sértőn nyilatkozott a belzi cadikról halála után; aztán pedig a „munkácsiak“ betörték a „belzies“ imaházába és összetörték a padokat, bezúzták az ablakokat, kidobálták a gyertyatartókat stb. Olvasom, hogy a harc folyik tovább a legnagyobb elkeseredettséggel a munkácsi „munkácsiak“ és a munkácsi „belzies“ között. Ugy látszik, nem hiába szól a mindennapi ima arról, hogy „aki békét teremt magasságaiban“ . . . Még a magasságokban, az angyalok között is nagy feladat a béke megteremtése . . . Vagy nem így szól-e a Talmud: „Ha a rabbi hasonlatos az angyalokhoz, akkor keressék a Tórát a szájából? . . .“

Schwarzbart, balra védője Torrés, jobbra Schwarzbartné (l. 91. o. jegyz).

Olvasom, hogy az egyik községben pör támadt az orthodox és neológ hitközségben a zsidó iskola miatt. A neológ hitközség ugyanis 100 tagból állott, míg az orthodox hitközség csak 10 tagból. A kis orthodox hitközség nem tarthatott fenn külön zsidó elemi iskolát, hanem küldte a gyermekeit a neológ hitközség zsidóiskolájába. Ámde jött a statisztika és kiderítette, hogy a tíz orthodox családnak több gyermeke van mint a száz neológ családnak, az orthodox gyerekek tehát abszolút többséget képviseltek a neológ iskolában. Erre a neológ hitközség az iskola költségeit is át akarta hárítani az orthodoxra, mondván: ha a tíz orthodox zsidó olyan fényűzést enged meg magának, hogy több gyermeke van mint száz neológnak, vállalják a tanítás luxusát is és fizessék ők a tanítókat. Viszont az orthodoxok azzal érveltek, hogy a gyermekáldás úgyis súlyossá teszi anyagi helyzetüket, tehát nem vállalhatnak még külön terheket és ha más-kép nem megy, küldik a gyerekeiket az állami iskolába, úgyis külön taníttatják valamennyit héberre otthon vagy a chéderben. És most folyik a viszály tovább, a gyerekek pedig nem tudják egyelőre, mit jelent az, hogy ők orthodox vagy neológ házban pillantották meg a napvilágot és nem értik, miért okoznak galibát azzal, hogy születtek . . .

KRÓNKA ÉS ÖZEMLE

A szentföldi társasutazás indulása

a vélemények meghallgatása után most már véglegesen a pészach ünnep utánra, április hó 28-ikára van kitűzve. A résztvevők, élükön dr. Kiss Arnold vezető főrabbi-val, annak a határozott kivánságnak adtak kifejezést, hogy az ünnepet itthon óhajtják tölteni. Azonkívül dr. Patai József szerint, aki a szűkebb körre tervezett társasutazást személyesen fogja irányítani, a pészach ünnep négy napja meg is rövidítené vagy nagyon siettetné a szentföldi út programját. A rendezőség ezek után megállapította az egész programnak már napok szerint való pontos beosztását.

Mindenesetre, minthogy most már az idő igen rövid, szükséges, hogy a jelentkezők egyidejűleg átutalják a részvételi díj első felét az Angol Magyar Bank központjához (Budapest, Vilmos császár út 32.) „Szentföldiút“ számlára.

A díj, az összes költségeket beleértve, Constanztól Constanzáig I. osztály 64 angol font, II. osztály 48 font, III. osztály 32 font.

Azok, akik egyuttal Egyiptomot is meg akarják látogatni, a négy-öt napi egyiptomi tartózkodással a Jaffa-Cairo-Alexandria vasuti menetdíjjal és a hajóút árkülönbözetével együtt körülbelül 15 font költség-többlettel számíthatnak.

Részletesebb felvilágosítás a *Mult és Jövő* kiadóhivatalánál, Budapest, VI., Révay-utca 14.

GEORG BRANDES

A nagy dán esztétikus és irodalomtörténész 85 éves korában letette a tollat, amely a szellem szabadságáért, új értékek európai elismeréséért vívott hősi harcot. A zsidóság büszkén kísérte nagy fiát diadalai útján, melyek korán világhírnevet szereztek a dán írónak. Ő maga is, amint késői vallomásában írja, csak dánnak érezte magát, míg a zsidóság ügye és kulturája szinte idegen volt előtte. „Csak akkor kezdtem magamat zsidónak érezni, amikor ellenségeim annak csúfoltak.“ Sokolow leírja egyik tárcájában Brandes orosz-lengyelországi felolvasó-turnéját. Mennyire távoltartotta magát mindentől, ami zsidó. És később ő maga kénytelen volt megírni, hogy „sem külföldön, sem otthon a dánok, nem tartottak teljes értékű dánnak, pedig sohasem hittem a zsidó nép, vagy zsidó faj létezésében. Husz évvel ezelőtt még nem értettem, hogy Keleteurópa zsidóságának nagy tömegeiben nemzetalkotó erők szunyvadnak és joguk van saját földjükön otthont alapítani . . . Én kozmopolita vagyok most is, de meggyőződésem, hogy Palesztina kolonizációja mérhetetlen becsű erkölcsi támaszt, presztizst és tekintélyt fog adni az egész világ zsidóságának.“ Így írt a megtért Brandes élete végén. Az a Brandes, aki, ha zsidók üldözése ellen protestált, szükségesnek tartotta hangsúlyozni, hogy ő ugyanezt megtette finnek és örmények üldözésekor is. „A 19. század szellemi áramlatairól“ szól a főműve és a 20. században belátta, hogy a szellemi fejlődés vonala

nem mindig fölfelé halad, reakció és gyűlölködés váltja fel a humanizmus eszményeit — és Brandes élete alkonyán menedéket keresett a zsidó szellemenben. És akkor már bizonyos rezignációval olvashatta a német lapok támadását Marx birodalmi kancellár és Stresemann külügyminiszter ellen, amiért a zsidó Brandest 85. születése napján üdvözölték. A koporsóján pedig szépen megfér egymás mellett a király és a Makkabea-ifjúság koszorúja.

IFJU TEHETSÉGEK BEMUTATÁSÁNAK volt szentelve a *Mult és Jövő* harmadik kultúrestje, amely külső és belső sikerében azok mellé a forró hangulatú esték mellé sorakozhatott, amikor a közönség az előadó- és zeneművészet legelső starjait ünnepelhette. „A feladat — írta a *Pester Lloyd* meleg méltatásában — már eleve a legnagyobb szimpátiával találkozott és a Zeneakadémia zsufolásig megtelt nagyterme mutatta, hogy a közönség, amely a *Mult és Jövő* estéin beérkezett nagy művészek között mindig szívesen látta egy új tehetség útjának egyengetését, fokozott szeretettel fogadta ezt a minden tekintetben kitűnően sikerült estét, amely csupa ifjú tehetségnek adott alkalmat a bemutatkozásra.“ A gazdag programot Akom Lajos tanár hangulatos orgonanyitánya vezette be. Lengyel Erzsébet két finoman hangolt műdalt adott elő, Chilko Jolanda igen tehetséges chanson-énekesnőnek bizonyult, Lakos Edith és Sarkadi Lili klasszikus operaáriák előadásában mutattak sok bravurt, Benkő Klári és Bokor Endre, Fehér Arthur tanítványai, továbbá a teljesen kiforrott Fenyő Rózsi mint szavalóművészek arattak nagy sikert, Kiss József, Makai Emil, Kiss Arnold, Pap Izsák, Holder József és Patai József verseivel. A zongorán feltűnt Mosonyi Kahane-Mimi brilliáns játéka, Kenéz Lili kísérete és önálló száma és Jakab Terka, ki saját kompozícióit kísérte nagy hatással. Antal Károly nagyszerű baritonja fejezte be az első részt, míg Klein Eliás főkantor hatalmas orgonaakkordokkal kísért héber áriái a második részt. Lelkes hangulat kísérete mindvégig a műsort, melynek bevezetéséül Bán Zoltán igazgató méltán kiemelte, hogy egyetlen száma sincs művészi kvalitások híján, viszont mikor Alpár Gitta mutatkozott be először a *Mult és Jövő* dobogóján, sem tudhattuk mindnyájan, milyen világsikerek útjára visz itt induló pályája.

Az ifjú tehetségek nagy sikere folytán a *Mult és Jövő* köz-kívánatra még egy estét szentel újabb fellépő tehetségek bemutatásának, természetesen teljesen új műsorral is. A március 23-ikán este félkilenckor a Zeneakadémia nagytermében tartandó IV. kultúrestlén fellépnek legelőkelőbb mestereink jelöltjei, köztük olyanok, akiknek bemutatkozásától beavatottak a legnagyobb szenzációt várják: Bálint Erzsébet, Beer Olga, Darvas Ibolya, Horváth László, Korda Imre, Kuttner Irén, Lantos Magda, Lenkey Gyöngyi, Sajó Blanka, Silver Rózsi. Orgonán Akom Lajos tanár kíséri. Bemutatásra kerülnek kéziratot héber áriák és duettek, orgona-, zongora- és gordonka-kísérettel.

A nagy érdeklődést mutatja, hogy a jegyek túlnyomó része máris elkelt.

ELKÉSZÜLTEK A ZSIDÓ GIMNAZIUM DISZ-ABLAKJAI. Az a lankadatlan, lelkes munka, mely csendben bár, de céltudatosan a zsidó fiúgimnáziumban és körülötte folyik, ismét ünnepi állomáshoz érkezett. Az iskolapalota vakolatlan torzója még mint

rêmes rom riasztja ugyan a járókelőt, de a Domonkos-utcai fronton a templomterem, mely tudvalevőleg a Zsidó Gimnázium Barátai Egyesületének köszöni első-sorban létét és felszerelését, már befejezéséhez közeledik. *Widder* Salamon tanáré az ötlet, hogy a hatalmas méretű, emeletes imaterem 16 ablakát egységes koncepció alapján szimbolikus képekkel kellene díszíteni, melyek művészi hatásuk mellett a tanulóknak „szemléltető tanításul“ is szolgáljanak. Az ő munkája maga a tervezet is. A 10 m. magas, karcsú ablakok mindegyike felső, középső és alsó mezőre tagolódik, az egymagasságú mezőnyöket köröskörül egy-egy gondolat fogja össze. Az alsó sorozat például a zsidó évek ünnepeit és nevezetes hétköznapjait ábrázolja a megfelelő bibliai idézetek kíséretében, a középső ablakokon Izrael 12 törzsének hagyományos zászlójelvényeit látjuk, szintén Jákob áldásának szavaival, míg a legfelsőbb ablaksor Palesztina egyes történetileg kiváló helyiségeit tünteti fel, melyek az illető törzs területén feküdtek. Minden egyes ablak hármastagoltságát azonban egybefoglalja egy közös keret, mely szintén az ábrázolt ünnepre vonatkozik, például Purimkor a sorsvető kocka. — A *Mult és Jövő* már 1925 szeptemberi számában közölte a legelsőnek elkészült ablakot, dr. Rosenfeld Viktor, a buzgó orvos-titkár ajándékát, legközelebbi számunkban Bauer Emil építész kiválóan sikerült ablakát mutatjuk be.

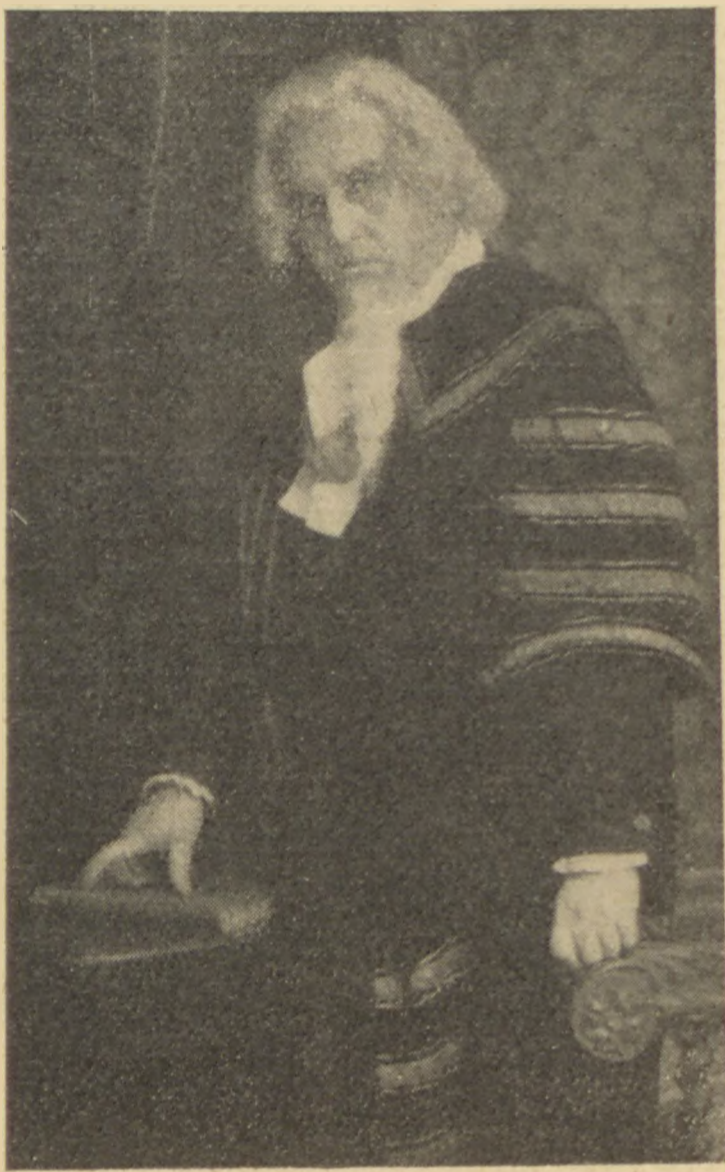
A MAGYARORSZÁGI CIONISTA SZERVEZET XVI. ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETE a főlemelő ünnepségek sorozata volt. Százötven delegátus jött az ország minden részéről és az ismerkedési estély, a konferencia, a meeting, a vita minden a legmagasabb színvonalon folyt le. Dr. Ostern Lipót lendületes elnöki megnyitója után az elnökség tagjaiul választották Dr. Kahan Niszont, Dr. Wertheim Ivánt, Lantos Jakabot, Dr. Schönfeld Józsefet, Beregi Ármint és Dr. Gáspár Izidort. Dr. Ostern ismertette a szervezetnek az utóbbi esztendőben kifejtett működését, tiltakozott a vallástalanság és hazafiatlanság üres vádjai ellen és örömmel üdvözli a „Pro Palesztina“-mozgalmat, melynek élén báró Kohner Adolf, Baracs Károly udv. tanácsos, Dr. Kiss Arnold főrabbi, Székely Ferenc udv. tanácsos állanak. Utána Dr. Kahan Niszon nagykonceptióju előadásban megvilágította a cionizmus helyzetét, haladását, az összes nemzetek nagy államférfiainak pártoló állásfoglalását Palesztina fölépítése mellett, ismertette a mai gazdasági krízist, mellyel szemben áll a tény, hogy hét év alatt több mint százezer zsidónak teremtett a mozgalom existenciát Palesztinában! Dr. Schönfeld József, a *Zsidó Szemle* szerkesztője a cionista sajtó feladatairól tartott nagyszabású előadást, melynek hatása alatt elhatározta az értekezlet, hogy áprilistól kezdve a *Zsidó Szemle* ismét mint hetilap fog megjelenni. Dr. Künstler Mór, a magyarországi *Keren Hajeszod* vezetője, áttekinthető összefoglalásban ismertette a „Szentföldi Ujjáépítő Alap“ feladatait és eredményeit. Közben megérkezett a *Keren Hajeszod* jeruzsálemi központjának meglehetősen üdvözlő sürgönye, amely többek közt kifejti, hogy a „*Keren Hajeszod* a Cionista Szervezet alapítása ugyan, de nem párteszköze a Cionista Szervezetnek, hanem magába foglalja az összes zsidó erőket, amelyek a Szentföld felépítéséért tevékenységet kifejteni hajlandók. A *Keren Hajeszod* az egyetemes zsidóság összefogása egy olyan platformon, mely nem ismer pártkülönbséget.“ A délutáni ülésen Be-

regi Armin tartotta elokvens Palesztina-referátumát, Dr. Fried Frigyes az ifjúsági munkáról számolt be, Székely Béla, a „Keren Kajemet“ egyre emelkedő vonalú tevékenységéről. Majd megválasztották Dr. Schönfeld előterjesztésére az Inező-Bizottságot, melynek tagjai lettek: Dr. Strauss Adolf, Österreicher Béla, Dr. Ostern Lipót, Dr. Kahán Niszon, Bischiches Mózes, Dr. Izsák Ede, Kohn Vilmos, Dr. Fried Frigyes, Dr. Schönfeld József, Dr. Künstler Mór, Beregi Armin, Székely Béla és Weisz Mór. Este nyilvános nagygyűlés volt. A régi képviselőház nagyterme zsufolásig megtelt és a közönség lelkes tapsokkal fogadta Dr. Pfeifer Izsák, Beregi Armin, Dr. Richtmann Mózes, Dr. Wohlstein György és Dr. Schönfeld érdekes előadásait.

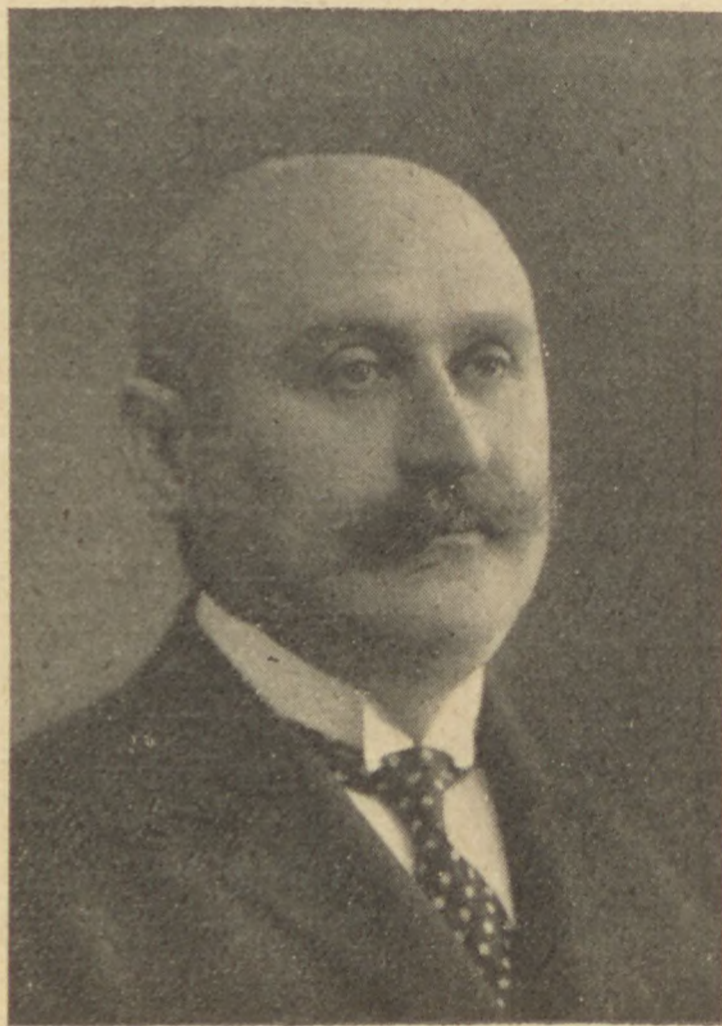
AZ ÓBUDAI IZR. HITKÖZSÉG tisztujtása szokatlan nagy érdeklődés mellett folyt le. A szavazók 90%-a szavazott le s ebből 80% esett Kemény Lajos

elnöke, dr. Neumann József főrabbi, Székely Salamon ny. főigazgató, Herskovits Mihály és Singer Lázár templomelőjárók. Kemény Lajos meghatottan köszönte meg a bizalmat és biztosította a híveket, hogy miként eddig, ezentúl is az alkotó béke jegyében fog működni a nagy történeti múltú hitközség felvirágoztatására. És ebben a tevékenységében kétségtelenül támogatni fogja őt az ellenzék is.

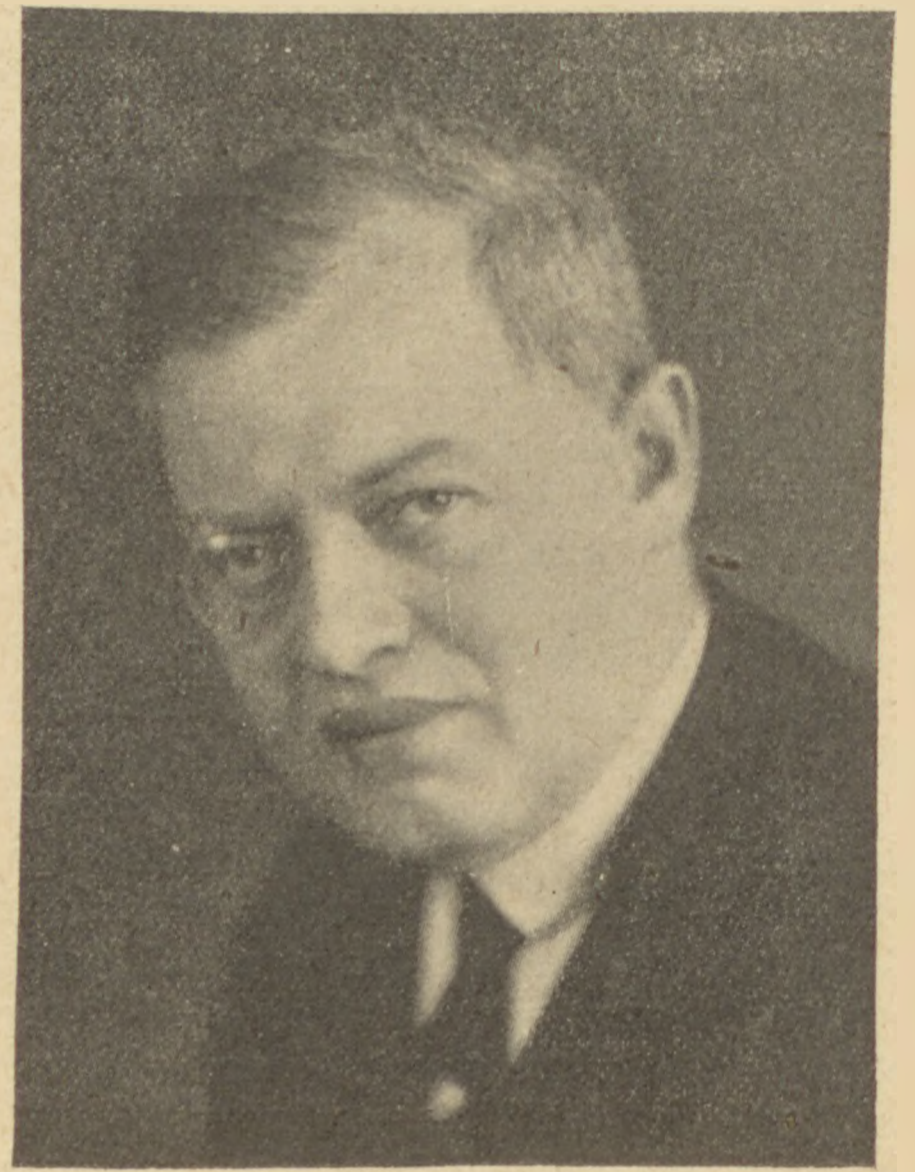
MOHÁCSI JENŐ. Szinte ajtóstul rohanta meg a napokban a siker. Az Operaházban a sok várakozási esztendő után végre színre került a „Fanni“ és a sajtó és közönség melegen ünnepelte a társszerzőket, Szabados Bélát, sok sikeres dalmű komponistáját, a Zeneművészeti Főiskola kitűnő professzorát és Mohácsi Jenőt, a szöveg finomszavú poétáját, aki elővarázsolta a régi magyar levegőt és a művészet tiszta régióiba ringatta ezt az izgatott esetepatés mai életet. A *Mull*

Brinn jidis színész „A herceg“ szerepében

Kemény Lajos budai hitk. elnök

Mohácsi Jenő a „Fanni“ társszerzője

gyáros, eddigi hitközségi elnökre és az általa óhajtott munkatársakra. Kemény Lajos tevékenysége nemcsak értékes alkotásokban bővelkedik, de nagyon figyelemre méltó momentum működésében az, hogy egész hitközségi politikájának az ifjúsági nevelés és kultúra képezi a tengelyét. Amikor épít, fő a tornaterem és a kultúrterem, meg az, hogy a cserkészcsapatnak saját otthona legyen, hogy a talmudtórában néhány órával többet tanítsanak hetenként. Az ifjúsági ünnepélyek előkészítésében, az ifjúsági egyletek működésében személyesen vesz részt. Ez és emberszerető áldozatkészsége, melyet nevével a népkonyha és az Aggok-háza körül tanusít, a hitközség tagjaiból oly lelkes szeretetet váltott ki, hogy a közgyűlésen, amelyen a választási eredményt kihirdették, vállukon hordozták őt az emberek. Az új elnököt melegen köszöntötte dr. Oroua Zsigmond hitközségi alelnök, a választmányi bizottság

és *Jövő* mai számába igen érdekes jelenetet írt Mohácsi Jenő. Az Ember Tragédiájának továbbképzését egy zsidó művész megcsúfolásával. Ennek a jelenetnek is kétségtelen olyan sikere lesz, mint az „Einstein“ című novellájának, amely e hasábokon jelent meg először és végigjárta az egész külföldi sajtót, sőt a hazai zsidó sajtót is. Az események azonban időközben rácsáfoltak Mohácsi Jenőnek pesszimiztikus hangulatú jelenetére. Mert az történt, hogy a fajvédő lapok még a többiekénél is melegebben méltatták a „Fanni“ operaszöveg értékeit. Pedig alkalmuk lett volna felvetni a kérdést, hogy miért éppen zsidó költő varázsolja elő az igazi hamisítatlan régi magyar levegőt? Végül meg kell még említeni, hogy éppen a premier napján jelent meg a *Nyugal*-ban Mohácsi Jenő „Stella“ című mély novellája, amely névtelen pályázaton első díjat nyert.

A Múlt és Jövő IV. Kultürestje

Ujabb ifju tehetségek bemutatója

március 23-án este félkilenckor
a Zeneakadémia nagytermében

Szenzációs új műsorral!

BRINN. A pesti „Tátrában“ vendégszereplő derék jidis szintársulatnak érdekes vendége volt a napokban: Salom Brinn, a varsói „Mendele Mocher Szfornim“ színház művésze, aki később a „vilnai“ trupphoz csatlakozott. Budapesten a „Der Fremde“ című Gordin-darabban lépett fel és ahogy a hosszú fogságból családjához visszatért és fel nem ismert „idegent“ játszotta, megrendítő volt. Brinn egyik híres szerepe „a herceg“, Pisarevskynek „Zum alten Gott“ című fantasztikus drámájában. A humanista herceg vitatkozik a rabbival, hogy a zsidók nem is szenvednek annyit, mint amennyit kiabálnak. Ekkor álmában átváltozik rabbivá és végigmegy az orosz-zsidó gettón és miután végig élte a sok szenvedést, felébredve, így kiált fel: „Ennyit mégsem hittem volna, a zsidók a sok szenvedéshez képest hallgatnak!“ . . .

RABBIAVATÁS. A Ferenc József Rabbiképzőben két új rabbit avattak, akik mindketten már nagy községek megválasztott papjai. Dr. Friedmann Dénes újpesti főrabbi és Dr. Frenkel Jenő szegedi rabbi állottak a szeminárium nagy mestere, Dr. Blau Lajos rektor előtt, aki héber és magyar beszéddel avatta kiváló növendékeit. Az ünnepi beszédet Dr. Büchler Sándor, keszthelyi főrabbi, egyetemi tanár tartotta, míg az avatottak nevében Dr. Friedmann Dénes mondott köszönetet.

Az ünnepség folytatódott a díszteremben, hol a Theológiai Kör nevében Dr. Halpert Salamon tapolcai főrabbi és Dr. Hirschler köszöntötték az új paplársakat. Dr. Frenkel Jenő szívhez szóló beszéde után Dr. Mezey Ferenc a zsidóság első rabbijáról szólt, Mosé rabbénuról, aki rabbinál magasabb címre nem vágyott. Dr. Biedel Samu, a szegedi hitközség elnöke, forró vallomást tett a héber nyelv renaissance-a mellett. A rabbijaink ne fővezérségre törekedjenek, hanem arra, hogy az új generációt zsidó tudásban jártasabbá tegyék a régivel. Dr. Kálmán Ödön, újpesti hitközségi elnök lelkes beszéde után az emlékező gyűlés véget ért.

A BALASSAGYARMATI FŐRABBI HALÁLA. R. Jozsef Jisrael Deutsch, a nagyhírű R. Aron Dávid Deutsch fia és méltó utóda, 84 éves patriarchalis korban elhunyt. Az orthodox rabbikarnak egyik büszkesége volt, a városban, melyben 48 éven át működött, valóságos rajongással vették körül. Jóság és szeretet volt egész lényé. A másfelekezetűek is nagy tisztelettel adóztak kivételes egyéniségének. Temetése országos részvét mellett ment végbe, a legnagyobb rabbik méltatták a nagy halott érdemeit.

GRÜN WALD SAMUEL FŐKANTOR HALÁLA. Megrendítő körülmények közt következett be a kitűnő főkantort hirtelen halála. Amerikai sikerei után hazájába igyekezett vissza Grünwald főkantort, útközben kifosztották és az izgalmak következtében agyvérzést kapott és Wienben 40 éves korában elhunyt. Kiváló művész volt, a zsidó egyházi éneknek művelője.

ADLER LAJOS HALÁLA. A magyar zsidóságnak súlyos gyásza van. Életének kilencvenedik évében elhunyt Adler Lajos, a pesti izraelita hitközség volt elnöke. Adler Lajos egy emberöltőn keresztül a zsidó ügyek szolgálatában állott és a legválságosabb időkben, a háborús években volt a pesti izraelita hitköz-

ארטה כשר של פסה

„CERES“

a szokott kiváló minőségben minden csemege- és élelmiszer-üzletben kapható

Hutter József Szappangyár —
Olajipar Részvénytársaság

VII. Erzsébet-körut 6. sz.

Telefon: József 108-92, 93, 94, 95

ség elnöke. Magas kora ellenére fáradhatatlanul buzgólkodott a zsidóság érdekében. Évtizedeken át tagja volt a pesti Chevra Kadisa választmányának és később elnöke is s ebben a tisztségében igen sokat tett a Chevra intézményeinek fejlesztése körül. Zsidó közéleti működése nagyjelentőségű volt, a hitközség élén igaz zsidó szívvvel, nagy megértéssel, bölcs mérséklettel és patriarkális jósággal töltötte be hivatását.

A „REMÉNY“ ZSIDÓ IFJUSÁGI LAP legújabb száma dr. Molnár Ernő szerkesztésében gyönyörű képekkel és szép tartalommal jelent meg. Megrendelte-e már a Remény-t gyermekének? Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest IV., Magyar-utca 3. Előfizetési díja félévre 3.20 pengő. Mutatványszám díjtalan.

DR. BREUER JÓZSEF, budapesti mérnököt, ki évek óta Palesztinában működik és akinek nevét a *Mult és Jövőben* megjelent útleírásainkban számtalanszor emlegettük mint az ú. n. Émek lecsapolóját, azaz meghódítóját, mint értesülünk, a haifai műegyetem meghívta tanárának. Bár gyakorlati, érdemes munkásságát bizonyára ezentúl sem fogja abbahagyni, tudományos képzettségének emez szakszerű elismerését mi is szeretettel üdvözljük.

A ZSIDÓK A SZOVJETBEN. A hivatalos statisztika a következő érdekes adatokat közli, amelyekből kitűnik, hogy a zsidók részvétele a szovjet uralmában aránylag egészen csekély. A kormány 15 tagja között nincs egyetlen zsidó sem. A központi tanács 581 tagja között 30 zsidó, a moszkvai központi szovjet végrehajtóbizottságának 309 tagja közül 14 zsidó. A zsidók arányszáma a szovjetben 3%, holott a városi lakosság 11%-a zsidó.

AZ ÚJPESTI IZRAELITA NŐEGYLET LEANYCSOPORTJA f. évi március hó 12-én 9 órai kezdettel hangversennyel egybekötött jótékony célú táncestélyt rendez a Közművelődési Kör összes termeiben (Árpád-út 66). Belépődíj: Táncos jegy 1.— pengő, személyjegy 2 — pengő, családjegy 5.— pengő. A jótékony célra való tekintettel fölülfizetéseket köszönettel fogadnak. Vendégeket szívesen lát.

HALALOZÁS. Glüwald Adolf bozosi (Slovensko) nagybirtokos e napokban 71 éves korában meghalt. A megholdogult igen jámbor életet élt. Uzhorodon jótékonyágáról közismert ember volt, sok szegény zsidó családnak támasza veszett el benne. Özvegyén kívül három fia, egyik Glüwald Gyula, tekintélyes budapesti gyógyszerész és leánya, férjezett Lindenbaum Fülöpné apjukat gyászolják. Temetése a régi budapesti ort. sírkertben nagy részvét mellett ment véghez.

Lohr Mária-Kronfusz vegytisztító és kelmfestő

Telefon: József 2—37

Gyár és központ: VIII., BAROCS-UTCA 85.

Telefon: József 2—37

DR. LÁNCZOS KORNÉLT, a székesfehérvári hitközségi elnöknek, dr. Lövy Károlynak fiát, a frankfurti egyetem az elméleti fizika magántanárává nevezte ki. A nagyhírű fiatal tudós már előzőleg a budapesti műegyetemen és a freiburgi egyetemen működött mint tanársegéd.

HANY HÉBER UJSÁG VAN PALESZTINÁBAN? Palesztinában három nagy napilap jelenik meg, a „Haarec“ (A föld), „Doár hajóm“ (Napi posta) és „Davar“ (Szó), továbbá 7 hetilap: „Kuntrész“ (Napló), „Hapoél hacair“ (Az ifjú munkás), „Hacafon“ (Észak), „Hajisuv“ (A telep), „Hatór“ (Az idő), „Héd haam“ (Népszava), „Kól Jiszroel“ (Izrael hangja). Ezenkívül számos kétheti és havi folyóirat: „Haszade“ (A mező), „Harefua“ (A gyógyászat), „Haisa“ (A nő), „Hachinuch“ (A nevelés), „Hasiloach“ (A Siloah), „Haktuwim“ (Az írás), „Hamispal“ (A jog), „Hanoar vahaarec“ (Az ifjúság és a föld), „Olam hajladim“ (Gyermekvilág), „Mischar vetasziju“ (Kereskedelem és Ipar).

AZ UNGVARI RABBI HATRAHAGYOTT MŰVEIT adja ki fia, R. Wolf Löw, aki kiment Amerikába és nagy akciót indított a kéziratok megjelentetése érdekében. Nemesak a pár évvel ezelőtt elhunyt R. Eleazar Löw, ungvári rabbi műveinek kiadásáról van szó, hanem egyuttal atyjának, Rabbi Jirmijáhu Löwnek, sőt ennek atyja, R. Benjamin Wolf Löwnek (1775—1851) egyes kiadatlan kéziratáról is. A clevelandi rabbi, Rosenberg Philip, aki a nagy mesternek tanítványa volt, meetinget hívott egybe az akció érdekében, amely teljes sikerrel kecsegtet.

A MAGYAR KIR. TUDOMÁNYEGYETEMEN működő Kir. Földrajzi Társaság didaktikai szakosztálya megkérte Grünwald Fülöpöt, a zsidó fiúgimnázium tanárát, hogy nyáron Palesztinában végzett tanulmányújáról számoljon be kar- és szaktársainak. Grünwald tanár legnagyobb készséggel megfelelt a megtisztelő felhívásnak és január 13-án, szokatlanul

Bekötési tábla az 1926. évfolyamhoz!

Nyolcoldalas teljes tartalomjegyzékkel

Ára 2 pengő 40 fillér és portó.

Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában

nagy hallgatóság jelenlétében mutatta be útjának gazdag tapasztalatait, megfigyeléseit. Különös érdeklődésre tarthattak számot azok az adatok, melyek Palesztina zsidó tanügyére vonatkoztak és nagy érdeklődést keltettek azok a héber nyelvű földrajzi tankönyvek és térképek, melyeket a palesztinai iskolákban használnak és melyeket az előadó magyarázatok kapcsán be is mutatott. Befejezésül meleg szavakkal méltatta a fejlődő zsidó gyarmatosítás önfeláldozó munkáját és eredményeit.

DR. SINGER LEÓ: APRÓ TÖRTÉNETEK A TALMUDBÓL ÉS A MIDRÁSBÓL. (Budapest 1927. 64 oldal. 8°.) A Talmud és a Midrás az ókori zsidó bölcsesség kincsestára. A zsidó fantázia, a zsidó mesélőkészség gyöngyei a Talmudban és a Midrásban rakódtak le, hogy minden korokban gyönyörűséget és tanulságot nyujthassanak. Dr. Singer Leó ezeknek a talmudi és midrási történeteknek régi kutatója. Az Asmodáj legendáját drámába is feldolgozta és több tanulmányt is írt e legendaköréről. Ezzel a könyvével pedig, melynek darabjait óriási területről szedte össze, átfogó képet ad arról a mély életbölcséségről, mely a Talmud mestereinek sajátja volt és amelyet mindig élvezetes, kerek történetekben adtak elő. A csinos kiállítású könyv a zsidó könyvesboltokban kapható és a Remény kiadóhivatalában (Budapest IV., Magyar-u. 3.) megrendelhető. Ára 1 pengő 20 fillér.

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy

Adler Lajos úr

a Pesti Izr. Hitközség volt elnöke, a hitközség és Chevra Kadisa választmányának évtizedeken át volt érdemdús tagja, február hó 4-én elhunyt.

A megboldogult több mint egy emberöltőn át állott felekezetünk szent ügyének szolgálatában és a legsúlyosabb időkben, a világháború viszontagságos éveiben mint hitközségünk elnöke, igaz zsidó szívvel, nagy megértéssel, bölcs mérséklettel és patriarchális jósággal vezette a pesti zsidóság ügyeit. Emlékét szeretettel szívünkbe zárva őrizzük.

A megboldogultat február 6-án kísértük utolsó útjára a kerepesi uti (rég) zsidó temető halottasházából.

Budapesten, 1927. évi február havában.

A Pesti Izr. Hitközség és Chevra Kadisa előjárósága, választmánya és képviselőtestülete.

Adler Lajosné úgy a maga mint fia Szigfrid és neje Melanie, unokája Mary és férje Wahl Rudolf, valamint dédunokája, Péterke nevében fájdalomtól mélyen lesújtva jelenti, hogy a legjobb férj, apa, nagypapa és dédapa

Adler Lajos úr

a pesti izr. hitközség volt elnöke stb. stb.

életének 90-ik, boldog házasságának 62-ik évében február 4-én csendesen elhunyt.

A megboldogult hült tetemeit február hó 6-án helyezték örök nyugalomra a régi izr. temetőben levő családi sírboltba.

A WEISS ALICE GYERMEKÁGYAS-OTTHON NYILVANOSSÁGI JELLEGE. A m. kir. népjóléti- és munkaügyi miniszter a Weiss Alice Gyermekegyas-Otthont (VI., Bókay-tér 4.) nyilvánossági jelleggel ruházta fel. Szegény szülők házassági levelük felmutatása mellett kérhetik ingyenes felvételüket.

A BUDAI IZRAELITA HITKÖZSÉG február hó 28-án tartotta meg évi rendes közgyűlését. Róna Miklós helyettes pénzügyi előljáró terjesztette elő az 1927. évi költségvetési előirányzatot, melynek minden egyes tételét meggyőző szavakkal és részletesen indokolva elfogadásra ajánlott. A 331.400.— pengőt kitevő előirányzatot a képviselőtestület egyhangulag elfogadta. Ugyanezen a közgyűlésen történt az Előljáróság kiegészítése. Előljáróvá Bartos Armin, a Nasici Taningyár R.-T. igazgatója választott meg. A hitközség két vezető tisztviselője, Diósi Jenő jegyző a főjegyzői címmel, Tauszk Jakab adóügyi főtiszt pedig a jegyzői címmel ruházta fel.

FELHÍVÁS. Felkértem az 1906—1907. jubileumi tanévben az Országos Izraelita Tanítóképző Intézetben végzett növendékek, hogy a 20 éves találkozó megbeszélése céljából címeiket közölni sziveskedjenek.

Friedman Bertalan, igazg. tan. Nyiregyháza.

OKLEVELES TANÍTÓ privát-tanítást vállal. Jó módszerrel tanít elemi, polgári, németet és hébert. Előkészít bármicvóra. Jakab, Nagymező-u. 12. II. 23.

KÖZGAZDASÁG

A BELVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR R.-T. igazgatósága megállapította a február hó 26-ára egybehívott közgyűlés elé terjesztett 1926. évi mérleget. A mérleg 434.111.79 pengő, azaz 5.426.397.372 korona *liszta nyereséggel* zárul, amelynek alapján az igazgatóság az 50 pengő névértékben összevont részvények után 4 pengő 80 fillér (9.6%) osztalék fizetését fogja javasolni, ami a régi 1000 korona névértékű részvények után darabonként 3000 korona osztaléknak felel meg az előző évi 2500 koronával szemben.

RENÉ MONTREUIL, PARIS

MAIGROLAX

gyomor-
teája

Soványító
kuránál nélkül-
özhetetlen!

Ne
fogadjunk el
utánzatot!

Ára 17.000 kor.

Ára 17.000 kor.

Magyarországi főraktár: TÖRÖK PATIKA

Budapest, VI. Király ucca 12. szám alatt

Zongorák

REMÉNYIÉK

VI. Király ucca 58

PURIMI AJÁNDÉK!

ZSIDÓ KÖNYVEK,
melyeket mindenkinek olvasnia kell!

Heine: A bacharachi rabbi. Sass Irén ford. Ára P 2.—

Dr. Singer Leo: Apró történetek a Tal-

mudból és a Midrásból Ára P 1.20

Sass Irén: Énekek Éneke. Bibliai regény. Ára P 3.20

F. Fürth Margit: Gyuri gróf. Történetek
a zsidó ifjúság számára Ára P 2.—

Megrendelhetők a REMÉNY kiadóhivatalában

Budapest, IV. Magyar ucca 3.

Templomi himzések

készít művé-
szies kivitelben HERZ EMMA aranyhímző mű-
terme. Az arany-
éremkereszt tulajdonosa Ő kir. Fensége Augusztia főhercegnő
udv. számlitója. Ő kir. Fensége József főherceg kam. szállítója
BUDAPEST, IV. KOSSUTH LAJOS UCCA 3, I. EM.
Telefon József 154—84

NEIGER נשיך ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás.

POLGÁRI ÁRAK.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

Sicilia
Malta
Spanyolországba

körutazások

a Cosulich Line Stella d'Italia
óceánjáró luxusgőzösén

Indulások: Triesztből márc. 16 és 22-én, és ápr. 3-án
I. osztály teljes ellátással 480.— Pengő
Időtartam: két hét.

Felvilágosítás és prospektus:

COSULICH LINE, BUDAPEST

VII. Thököly ut 2 (Telefon: J. 14—13)

IV. Váci-u. 29. (Piarista-épület. Telefon: T. 128—48)

VÉTKEZIK,

ki nem a BACK-féle
נשיך étteremben étkezik

Budapest, Hajós ucca 12.
az Opera mögött.
TELEFON: TERÉZ 142—83.

Hajszálakat

hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel Pollák Sarolta, Andrásy-ut 38.
„Miracle“ hajeltávolítószer szétküldése utasítással. Összes szépséghibák keze-
lése. Szemölcsirtás. ~ 25 éves praxis. ~ Kérje prospektusom.

Ħenné hajfestés, tartós ondolálás, divatos vallási parókákat jutányos árban készít

KRANITZ A. IV. Párisi ucca 5 (a főpostával szemben) Telefon 122-58 - Színes paróka kölcsönzés

Weisz Mór Budapest, VII. Dob ucca 22

Következő gyártmányok kaphatók: **Albert- és Consum-keksz, teasütemény, piskóta, kétszersült** ☎ Telefon József 123-65

ארטה. כשר
תחת השגחת בית דין צדק דקהל יראים
בודאפעסט.

Szabászati és női kalapkészítő szalonomban szabás-, varrás- és kalapkészítés mesterségre felelősség mellett kiképezek

Magánoktatáshoz szabászati tankönyvem kapható.

B.-né GEIGER ETEL

VIII. Tavaszmező ucca 10. Károly körút 10 alól áthelyezve

J. WOHLSTEIN

NEMZETKÖZI SZÁLLÍTÁSI VÁLLALAT
SUBOTICA

Foglalkozik a szállítás minden nemével.

REMÉNY

a legszebb és legtartalmasabb
zsidó ifjusági folyóirat

Nevel, oktat. szórakoztat

Szerkeszti: **Dr. Molnár Ernő**

XIII. évfolyam

Előfizetési díj negyedévre 1'60 pengő

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, IV. Magyar ucca 3. szám

Héber és magyar könyvek

az ország összes iskolái részére is kaphatók.

Héber könyveket legmagasabb árban vesz

MÜLLER Könyvkereskedő, Laudon ucca 2

ארטה כשה של פסחא

Vénus ételzsir

Snyders győrszigeti orth. főrabbi úr hechscheréve,
ellátva és

Vénus ételolaj

kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és élelmiszerüzletben kapható.

Gyártja:

OLAJMŰVEK R.-T.

Kohn Adolf és társa

Győr - Budapest

Budapest, V., Báthory ucca 5

Telefon: T 8 22 és T. 57 68

SIRKÖVEK

TELEFON:

J. 114-92

a legolcsóbb árban kaphatók

BOROS ÉS KOHN sirkóraktárában
Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház.

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY

KŐFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA-UTCA 7.

UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

TELEFON: J. 59-61.

מצבר

Városi üzlet: VII. kerület, Károly király út 5.

ZSOLDOS MAGÁNTANFOLYAM

Budapest, VII., Dohány-utca 84.

Telefon: József 124-47.

Előkészít polgári- és középiskolai magánvizsgákra, érettségire.

FIGYELEM!

Új, szigoruan כשר étterem nyílt meg. A nagyérdemű fogyasztóközönség b. figyelmébe ajánljuk ujjonnan megnyílt, modernül és fényesen berendezett szigoruan orth. kóser éttermünket (VI., Vasvári Pál u. 8), hol mérsékelt árak mellett kitűnően étkezhet és figyelmesen kiszolgálják. Reggeli és oszonna kávé. Házon kívül is. Előfizetők előnyben részesülnek. Menü **24 000**. Kis menü **18.000 K**

Stern Sógorok

VI. Vasvári Pál u. 8.

Telefon: L. 921-38.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14. 123. Korvin Testvérek grafikai intézete Budapest.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

Gallérokat,

frakkinget új eljárással

8 óra alatt is

kifogástalanul tisztít

a „KIRÁLY”

GÖZMOSÓDA, KELMEFESTŐ ÉS VEGYTISZTÍTÓ

VII. Király ucca 15. VII. Dohány ucca 20.

V. Bálvány ucca 23. IV. Magyar ucca 6.

TELEFON: 191—33.

A vidék részére külön postaosztály.

Ugyanott a legkiválóbb vegytisztítás és kelmefestés.
Az új tisztítási eljárás folytán a gallérok háromszor
annyi ideig tartják meg épségüket, mint eddig.

HELLINGER

órakülönlegességek

NÁDOR UCCA 3.

Telefon: 84—88.

JAKOBI G. LAJOS

URI SZABÓ

Telefon:
153-94.

BUDAPEST, VI.
PODMANICZKY UCCA 6

Ami a szülőket legjobban érdekli!

**Leány- és fiuruha,
Leány- és fiukabát**

Szombaton
az üzlet
zárva van.

LITZMANN IRMA
Budapest, VI., Király-utca 18

Vasbutor, rézbutor, sodrony-
ágybetétek, gyermekkosci,
matracok legolcsóbb gyári áron

Klein Gyula és Társa
vasbutorgyárában. Telefon: J. 69-52 és 131-98

Dob-utca 58. (Erzsébet-körút
mellett.) Vidékieknek csomag-
olás. Javításokat vállalunk.

HARISNYAVÁSÁR

KOMÁROMINÁL
VI., Nagymező ucca 14.

Elsőrendű francia selyemharisnya

a legújabb színekben e héten **K 78.000 = P 6.24**

Nincs énnekem
semmi bajom

Ha **Palma**

van a sarkamon

Vigan járom a világot

Nem

ismerek fáradságot

Megjelent

Magyarország 1927. évi Újságkatalógusa

Kiadja a

RUDOLF MOSSE R.-T.

hirdetési iroda

BUDAPEST, IV., VÁCI UCCA 18. SZ.

Rudolf Mosse-ház.

Hirdetőknek
kivánatra
ingyen és
bérmentve.

Csángó Jenő

bőröndök,

bőrdíszmű különlegességek

Budapest, Rákóczi-út 39.

Telefon: József 129-25.

HÁLÓSZOBÁKAT

EBÉDLÖKET, URISZOBÁKAT, SZALON- ÉS CLUB-
GARNITURÁKAT, KONYHA- ÉS ELŐSZOBABEREN-
DEZÉSEKET LEGMÉRSÉKELTEBB ÁRBAN SZÁLLIT

SÁNDOR IGNÁC BUTORÁRUHÁZA
BUDAPEST, VI. KER., DESSEWFFY UCCA 18—20

Hg. Schaumburg-Lippe

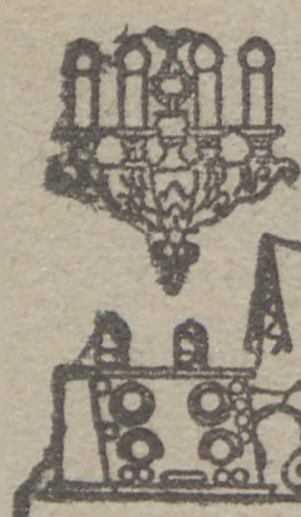
udvari pince Villány

pezsgő

legrégibb évjáratok

palackbor

Budapest, V., Béla ucca 8.

ERDÖDI & NEUMANN

ELEKTROTECHNIKAI CIKKEK NAGY RAKTÁRA

BUDAPEST

VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 27 SZ. TELEFON: 103-82

Csillárok, rádiókészülékek,
selyemernyők,

világos főzőkészülékek gyári áron. Kedves fizetési feltételek

TAVASZI DIVAT
CIPŐ
különlegességek

Legolcsóbb árak!

RÁKÓCZI-ÚT 1.
A régi Nemzeti Színház
helyén

POCK KÁROLY

VI. ANDRÁSSY ÚT 19, PETŐFI U. SAROK

Modern és speciális vallási parókák, transformációk,
bubifejek és mindenféle hajmunkák, a legjobban és
a legdivatosabb kivitelben, jutányos árban készülnek.

Speciális hajfestés.

--- Mult és Jövő olvasói árendményt kapnak. ---

Ujjáépített írógépek

első kézből szavatossággal

GEREBEN Andrassy-út 1.

EZÜST

dizsműárú,
evőeszközök

gyári árban

Schleifer ezüstárugyár

VII., Kazinczy ucca 14 Telefon: J. 135-28

KÓSER TEJ

Felhívjuk a tejet árusító fűszer- és egyéb, tej- és tejtermékekkel foglalkozó árusokat, hogy a Pesti Izraelita Hitközség Főrabbiágának felügyelete alatt levő elsőrendű uradalmi kóser tejet, már a közeli husvétü ünnepekre való tekintettel cégünknel megrendelni sziveskedjenek.

A kóser tej állandóan kapható és nem kerül többbe, mint az általánosan forgalomba hozott tej.

Pannonia Tejkereskedelmi R.-T.

VII., Garay ucca 36

Telefon: József 110-38